

Utrecht parkinclusief!

*Een verkennend onderzoek naar het
nieuwe concept parkinclusief ontwikkelen*

Sabine Boukens

Hogeschool Utrecht
Bachelor Built Environment
Stadsontwikkeling

Provincie Utrecht

25 mei 2020

Trefwoorden:
parkinclusief ontwikkelen,
gezonde verstedelijking,
natuurinclusief ontwikkelen,
biodiversiteit,
klimaatadaptatie

Aantal woorden: 6.248

Colofon

PROVINCIE UTRECHT

Afstudeeronderzoek Stadsontwikkeling

Eindproduct

Hogeschool Utrecht

TBBE-VAFOMOST-18

25-05-2020

Definitieve versie

Begeleiding Hogeschool Utrecht

ir. Caroline Stegewerns

Docent Landschap

Begeleiding Provincie Utrecht

ing. Liesbeth van Holten

Programmamanager Gezonde Leefomgeving

Student

Sabine Boukens

Hogeschool Utrecht

Afbeeldingen zijn zelfgemaakt of komen uit de beeldbank van de provincie Utrecht, tenzij anders aangegeven.

Voorwoord

Beste lezer,

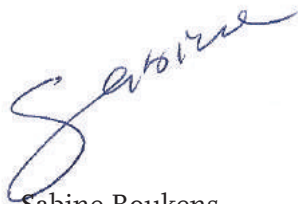
Voor u ligt mijn afstudeerwerk over het nieuwe concept parkinclusief ontwikkelen. Met dit onderzoek rond ik de studie Built Environment af. De studie die ik aanvankelijk begon om architect te worden, maar waar ik, door de brede opzet van de studie, mijn interesse voor ruimtelijke ontwikkeling en duurzaamheid ontdekte.

Dit onderzoek is uitgevoerd bij de provincie Utrecht. Een heel nieuwe werkomgeving voor mij. Ondanks de rare omstandigheden, de coronapandemie, ben ik mij thuis gaan voelen bij de provincie. Het was wel jammer dat ik maar kort op het provinciehuis kon zijn.

Parkinclusief ontwikkelen is een nieuw begrip voor iedereen. Ik vond het heel erg leuk om dit concept te mogen onderzoeken. Een uitdaging, maar ik heb er veel van geleerd. Over landschap, ruimtelijke kwaliteit, natuurinclusiviteit en het bestuursniveau van een provincie.

Ik wil van deze gelegenheid gebruik maken om mijn begeleiders Liesbeth en Bertus te bedanken voor hun ondersteuning tijdens dit onderzoek. Zelfs op afstand was jullie begeleiding fijn en warm. Ook mijn begeleidend docent Caroline heeft mij geholpen dit afstudeerwerk naar een hoger niveau te tillen, waarvoor dank. Daarnaast wil ik de zes experts bedanken die ik heb mogen interviewen. Het startpunt van het concretiseren van parkinclusief ontwikkelen.

Ik wens u veel leesplezier toe.

Sabine Boukens
Bovenkarspel, mei 2020

Samenvatting

Er is een tekort aan recreatiegebieden en natuur in de provincie Utrecht. De provincie Utrecht staat ook voor een verstedelijkingsopgave. Natuurbeleid zou meer verbonden moeten worden met andere sectoren, bijvoorbeeld de woningbouw. Een manier om natuur en landschap mee te laten ontwikkelen met de verstedelijking van het gebied is parkinclusief ontwikkelen.

Voordat de provincie daar daadwerkelijk mee aan de slag kan mist zij nog een concrete invulling van dit concept. De hoofdvraag van dit onderzoek luidt dan ook:

Hoe kan parkinclusief ontwikkelen bijdragen aan gezonde verstedelijking in de provincie Utrecht?

Het concept is onderzocht door interviews te houden met experts. Hieruit werd de definitie duidelijk. Op basis van de definitie zijn voorbeeldprojecten gezocht. Deze voorbeeldprojecten dienden als inspiratie voor inrichtingsprincipes. Vervolgens is een brainstormsessie gehouden met experts, om de inrichtingsprincipes te specificeren voor de provincie Utrecht. Ten slotte zijn de inrichtingsprincipes toegepast op een casus, om te onderzoeken of de woonwijk hierdoor daadwerkelijk parkinclusiever wordt.

Parkinclusief ontwikkelen is integrale gebiedsontwikkeling vanuit een parkgedachte, gebaseerd op de kwaliteiten van het landschap.

De parkgedachte is een filosofie van beleven, inrichten en keuzes maken in het gebied. Als je een gebied bekijkt als een park zijn er heel andere dingen logisch en nodig. Bij een park horen groenkwaliteiten. Wat binnen een park past is goed voor mens, plant, dier en het milieu. Dit kunnen de criteria worden voor toekomstige ontwikkelingen. De drie doelen van parkinclusief ontwikkelen zijn dan ook: gezondheid bevorderen, klimaatadaptatie verbeteren en biodiversiteit vergroten.

Geïnspireerd op de voorbeeldprojecten, zoals onder andere Atlanta Beltline, Rotsoord en Kerckebosch, zijn de volgende negen parkinclusieve inrichtingsprincipes opgesteld:

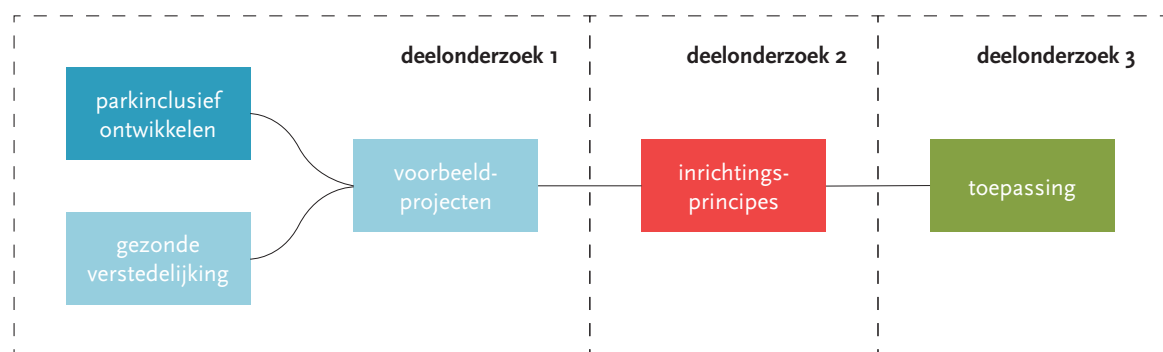
1. Maak gebruik van de landschapsstructuur;
2. Verbind met groene corridors;
3. Verbind met ringen;
4. Ontwikkel stadsranden;
5. Bescherm en versterk bestaande scheggen;
6. Ontwerp nieuwe scheggen;
7. Behoud bestaande bomen;
8. Plant het landschap in de stad;
9. Ontwikkel natuurinclusief.

Bij het toepassen van de inrichtingsprincipes op de casus werd duidelijk dat inrichtingsprincipes een goed middel zijn om de ambities van een gebied concreet om te zetten in ruimtelijke aanpassingen.

Het antwoord op de hoofdvraag is als volgt:

Parkinclusief ontwikkelen kan bijdragen aan gezonde verstedelijking door gebieden in te richten volgens de parkgedachte. Dan wordt er bijgedragen aan de gezondheid van de inwoners, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Figuur 1
Schematische weergave
van de onderzoeksfasen.
De kleuren corresponderen
met de hoofdstukkleuren uit
de inhoudsopgave.

Inhoudsopgave

	Begrippenlijst	8
1	Inleiding	10
	1.1 Aanleiding	11
	1.2 Opdrachtgever	12
	1.3 Doelstelling	12
	1.4 Vraagstelling	13
	1.5 Leeswijzer	13
2	Methodiek	16
	2.1 Interviews	17
	2.2 Literatuuronderzoek	17
	2.3 Brainstormsessie	18
	2.4 Casusstudie	19
3	Inventarisatie en analyse	20
	3.1 Gezond verstedelijken	21
	3.2 Natuurinclusief ontwikkelen	23
	3.3 Parkinclusief ontwikkelen	25
	3.4 De parkgedachte	27
	3.5 Het Londense model	28
	Kader De provincie als pretpark?	29
	3.6 Voorbeeldprojecten	30
4	Inrichtingsprincipes	34
	4.1 Inrichtingsprincipes ondergrondlaag	36
	4.2 Inrichtingsprincipes fysieke netwerklaag	37
	4.3 Inrichtingsprincipes occupatielaag	40
	4.4 Evaluatie	41
5	Toepassing op casus	42
	5.1 Analyse en aanbevelingen casus	44
	5.2 Voorstel parkinclusief ontwerp	47
6	Conclusie en aanbevelingen	48
	6.1 Conclusie	49
	6.2 Discussie	50
	6.3 Aanbevelingen	51
	Literatuurlijst	53
	Bijlagen	58

Begrippenlijst

Agglomeratiekracht	“De agglomeratiekracht van een metropolitane regio wordt bepaald door de dichtheid, grootte en samenstelling. Hoe groter het gebied dat functioneert als één stedelijk systeem, de agglomeratie, hoe groter de welvaart: een twee keer zo groot daily urban system kent 5 tot 10% meer welvaart per hoofd van de bevolking en zorgt daarmee voor versterking van de concurrentiekracht” (Melo, Graham & Noland, 2009; De Groot, 2012 in Vereniging Deltametropool, 2014, p. 6).
Biodiversiteit	De aarde en onze leefomgeving worden in balans gehouden door de diversiteit aan soorten en ecosystemen. “Samen vormen ze een levende en productieve natuur” (Interprovinciaal Overleg & Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2019, p. 2).
Gezondheid	Gezondheid van de mensen kan worden bereikt door het uitnodigen tot fysiek en mentaal gezond gedrag. En gezondheidsbescherming door een goede milieukwaliteit (Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2019, p.36).
Gezonde verstedelijking	Verstedelijking die bijdraagt aan de gezondheid van de inwoners, klimaatadaptatie en biodiversiteit.
Groen	(Openbaar) groen: zoals bomen, planten, struiken, grasvelden, weilanden, natuur. Oppervlaktewater valt hier ook onder: zoals sloten, kanalen, rivieren, meren en zeeën.
Inrichtingsprincipes	Inrichtingsprincipes zijn een soort richtlijnen voor het inrichten van een gebied. De inrichtingsprincipes schetsen ook de ambities voor het gebied.

Klimaatadaptatie	Klimaatadaptatie betekent het vermogen om aan te kunnen passen aan klimaatverandering en er minder kwetsbaar voor te zijn. De ruimtelijke inrichting van Nederland speelt hier een grote rol in (Ministerie van Infrastructuur en Milieu, 2016).
Natuurinclusief ontwikkelen	Natuurinclusief ontwikkelen is een manier van denken en doen waarin natuur altijd wordt meegenomen.
Parkinclusief ontwikkelen	Parkinclusief ontwikkelen is integrale gebiedsontwikkeling vanuit een parkgedachte, gebaseerd op de kwaliteiten van het landschap.
Rood (rode contouren)	Stedelijk of bebouwd gebied.
Vergroenen	Meer groen toevoegen.
Verstedelijking	Stedelijke ontwikkeling waarbij intensief bewoonde gebieden toenemen, bijvoorbeeld als gevolg van woningtekorten door bevolkingsgroei.

1

Inleiding

1.1 Aanleiding

De provincie Utrecht staat voor een verstedelijkingsopgave. Tot 2040 zijn wel 145.000 extra woningen nodig (Provincie Utrecht, 2019). Tegelijkertijd wil de provincie haar natuur- en landschapskwaliteiten behouden en versterken.

Er is rond Utrecht en Amersfoort ook een tekort aan recreatiegebieden. En dat wordt alleen maar erger als er meer mensen bij komen. Uit figuur 2 wordt duidelijk dat mensen de natuur nodig hebben. “Groen is de basis van ons welzijn en onze gezondheid, het is de voorwaarde voor een gezonde leefomgeving” (Sluijs, bijlage 1).

Groen draagt daarnaast ook bij aan klimaatadaptatie en biodiversiteit. Om de achteruitgang van biodiversiteit te stoppen was lang het idee om functies te scheiden en grote natuurgebieden te maken. Maar dit is niet genoeg. Er is een andere aanpak nodig. Natuurbeleid moet meer verbonden worden met andere sectoren. Natuurbescherming moet worden aangevuld met natuurinclusiviteit. Bijvoorbeeld in de landbouw, woningbouw en de infrastructuur (Rijksoverheid, z.d.).

*“De Natuurvisie verlegt de aandacht:
van bescherming van natuur tegen de samenleving
naar versterking van natuur dóór de samenleving” (Rijksoverheid, z.d.).*

Een manier om natuur en landschap mee te laten ontwikkelen met de verstedelijking in het gebied is parkinclusief ontwikkelen.

Op zondag 22 maart was het na twee persconferenties met duidelijke maatregelen alsnog nodig een NL-Alert naar alle Nederlanders te sturen, om ze er nogmaals op te attenderen 1,5 meter afstand te houden en zoveel mogelijk thuis te blijven. De aanleiding? De zonnige zaterdag ervoor waarop mensen massaal de natuur opzochten. Veel mensen werken tijdens deze coronacrisis thuis en doordat evenementen en sportwedstrijden zijn afgelast, willen veel mensen naar buiten. “Onze gebieden worden momenteel overspoeld met duizenden bezoekers en wij vinden dit niet meer verantwoord” (Natuurmonumenten in Metro, 2020).

Figuur 2
Krantenknipsel ter illustratie,
afbeelding via Vink (2020). 11

1.2 Opdrachtgever

Dit onderzoek naar parkinclusief ontwikkelen wordt uitgevoerd onder het Programma Gezonde Leefomgeving in opdracht van de provincie Utrecht. De missie van dit programma is om de hoge kwaliteit van leven die in de regio Utrecht wordt ervaren, te behouden en zelfs te verbeteren (Provincie Utrecht, z.d.). Uniek aan de provincie Utrecht is dat ze veel verschillende soorten landschap heeft met elk unieke kwaliteiten (Berkelaar, bijlage 6). Zie figuur 4.

Provincies opereren op het overheidsniveau tussen de Rijksoverheid en de gemeenten. De ambtelijke organisatie van de provincie Utrecht bestaat uit ongeveer 800 medewerkers. De Provinciale Staten, de Gedeputeerde Staten en de commissaris van de Koning vormen het bestuur van de provincie.

“Alleen het provinciale schaalniveau kan zorgen voor een synthese tussen landelijk en stedelijk groen”

(Sijmons geciteerd in Provincie Utrecht, Vereniging Deltametropool, 2019).

De taken van de provincie gerelateerd aan parkinclusief ontwikkelen zijn onder andere (Provincie Utrecht, 2019, p. 42-45):

- Bevorderen van een gezonde leefomgeving;
- Versterken van de onderlinge relatie tussen ‘stad’ en ‘land’;
- Bevorderen van een klimaatbestendige leefomgeving;
- Ontwikkelen van kernkwaliteiten van het landschap en behouden van aardkundige waarden;
- Ontwikkelen en versterken van een robuust netwerk van natuur met hoge kwaliteit. En bevorderen van een betere beleefbaarheid;
- Behouden en versterken van de biodiversiteit.

Samen met regionale partners werkt de provincie Utrecht aan een specifieke uitwerking van natuurinclusief ontwikkelen: parkinclusief ontwikkelen. Dit begrip is ontstaan vanuit een samenwerking met Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug en het visietraject Ringpark.

1.3 Doelstelling

De gewenste situatie is dat de provincie concrete inrichtingsprincipes heeft om op een gezonde manier de komende jaren te ontwikkelen. Zie figuur 3. Daarbij wil de provincie haar groenkwaliteiten behouden en bijgedragen aan de gezondheid van de inwoners, klimaatadaptatie en biodiversiteit. Samengevat wil de provincie weten hoe zij parkinclusief kan ontwikkelen.

1.4 Vraagstelling

In dit rapport wordt een antwoord gegeven op de kennisvraag en praktijkvraag (hoofdvraag).

Kennisvraag:

Welke inrichtingsprincipes kunnen worden ingezet om een gebied gezond te verstedelijken en tevens te vergroenen?

Praktijkvraag (hoofdvraag):

Hoe kan parkinclusief ontwikkelen bijdragen aan gezonde verstedelijking in de provincie Utrecht?

Het onderzoek heeft drie deelonderzoeken, die elk bestaan uit een aantal deelvragen.

Deelonderzoek 1 - inventarisatie en analyse

1. Wat verstaat men onder parkinclusief ontwikkelen?
2. Wat is gezonde verstedelijking?
3. Welke voorlopers/voorbeelden zijn er van parkinclusief ontwikkelen en welke inrichtingsprincipes gebruiken zij die bijdragen aan gezondheid, biodiversiteit of klimaatadaptatie?

Deelonderzoek 2 - ontwikkeling inrichtingsprincipes

4. Hoe kunnen de in voorbeelden gevonden inrichtingsprincipes gespecificeerd worden voor de provincie Utrecht, zodat ze daar ingezet kunnen worden?

Deelonderzoek 3 - in de praktijk

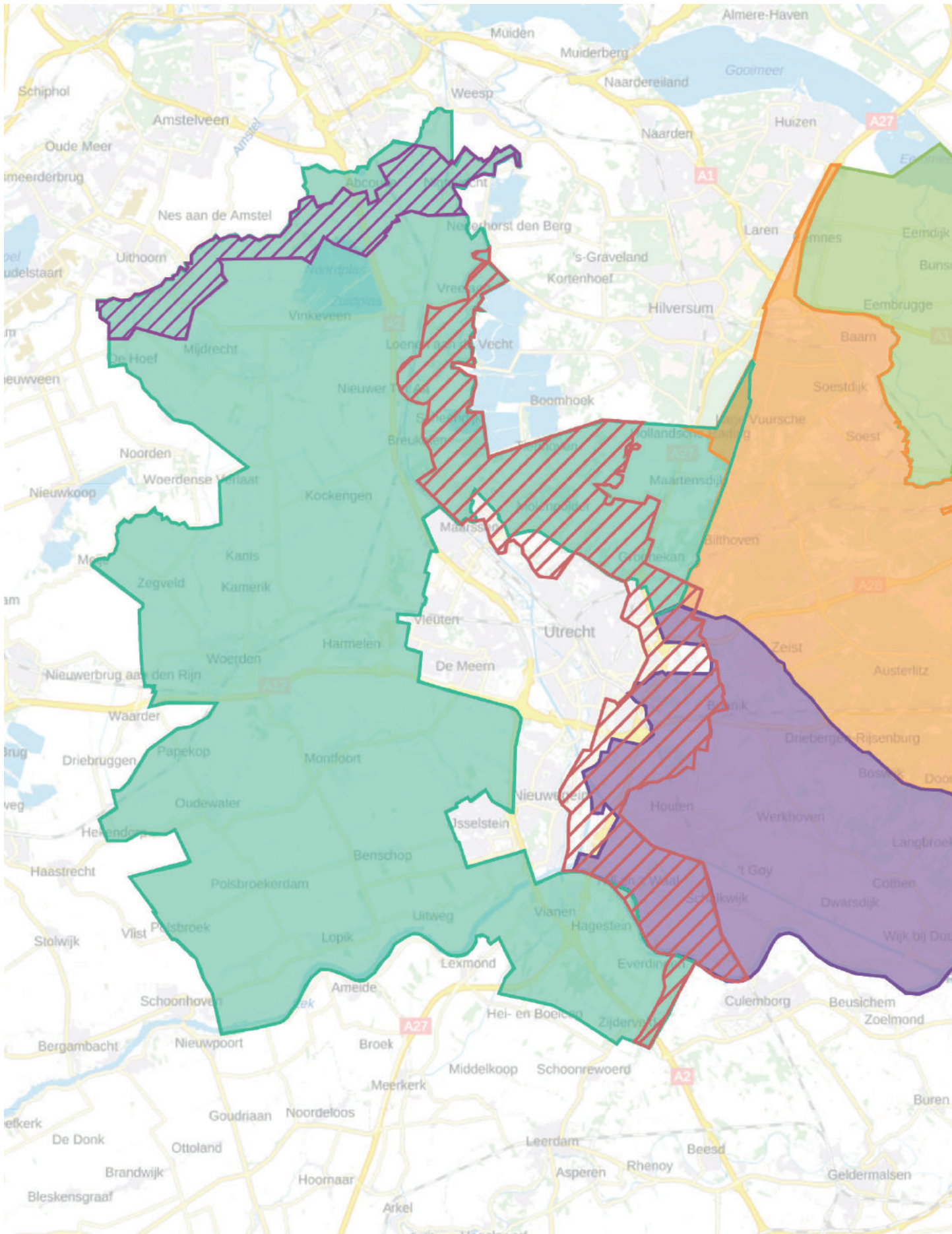
5. Hoe kunnen de inrichtingsprincipes toegepast worden bij een casus?

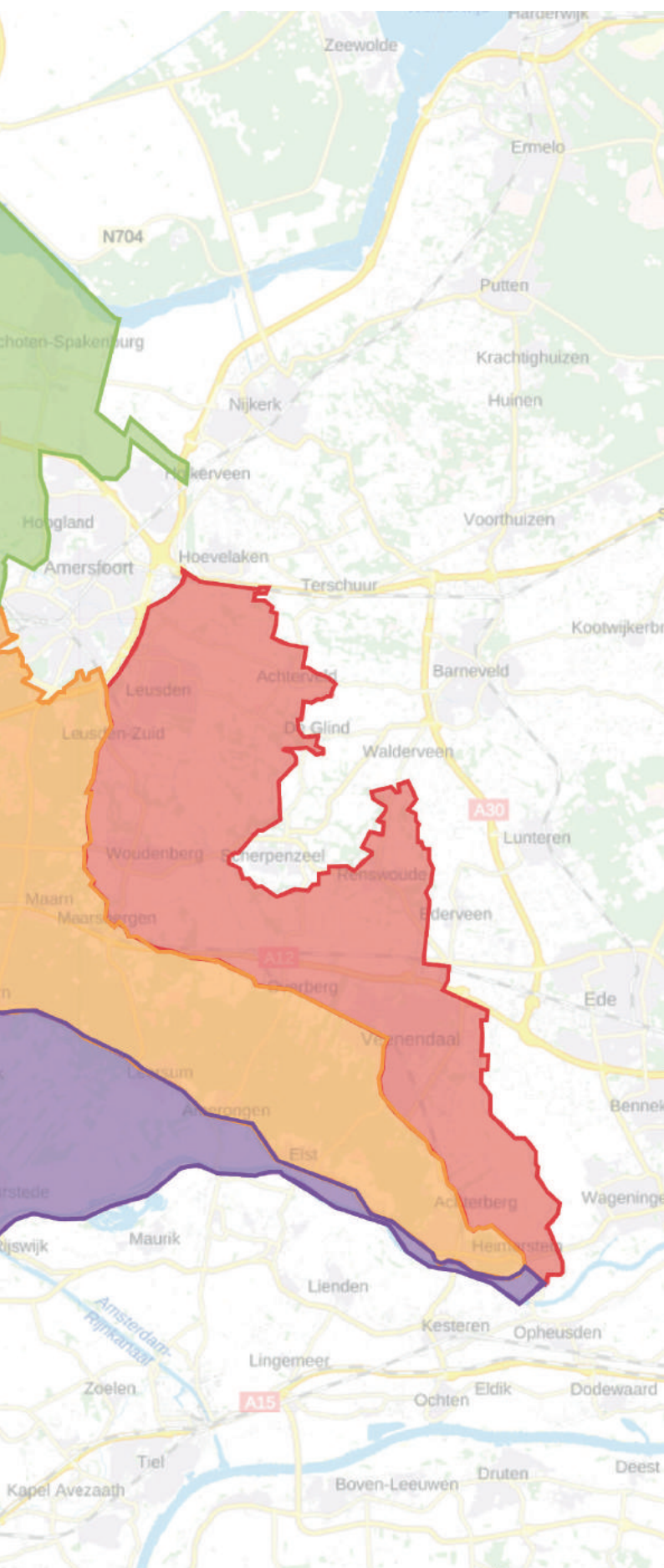
1.5 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de toegepaste methodiek van het onderzoek toegelicht. Vervolgens zijn in hoofdstuk 3 de resultaten van het eerste deelonderzoek te vinden, in hoofdstuk 4 wordt deelonderzoek 2 besproken, in hoofdstuk 5 deelonderzoek 3. In het zesde hoofdstuk zijn de conclusie, aanbeveling en discussie te vinden.

Figuur 3
De uitgangspunten in het omgevingsbeleid en de provinciale belangen van de provincie Utrecht. Een gezonde en veilige leefomgeving is de ambitie die bij elk thema in de omgevingsvisie terugkomt (Provincie Utrecht, 2019).

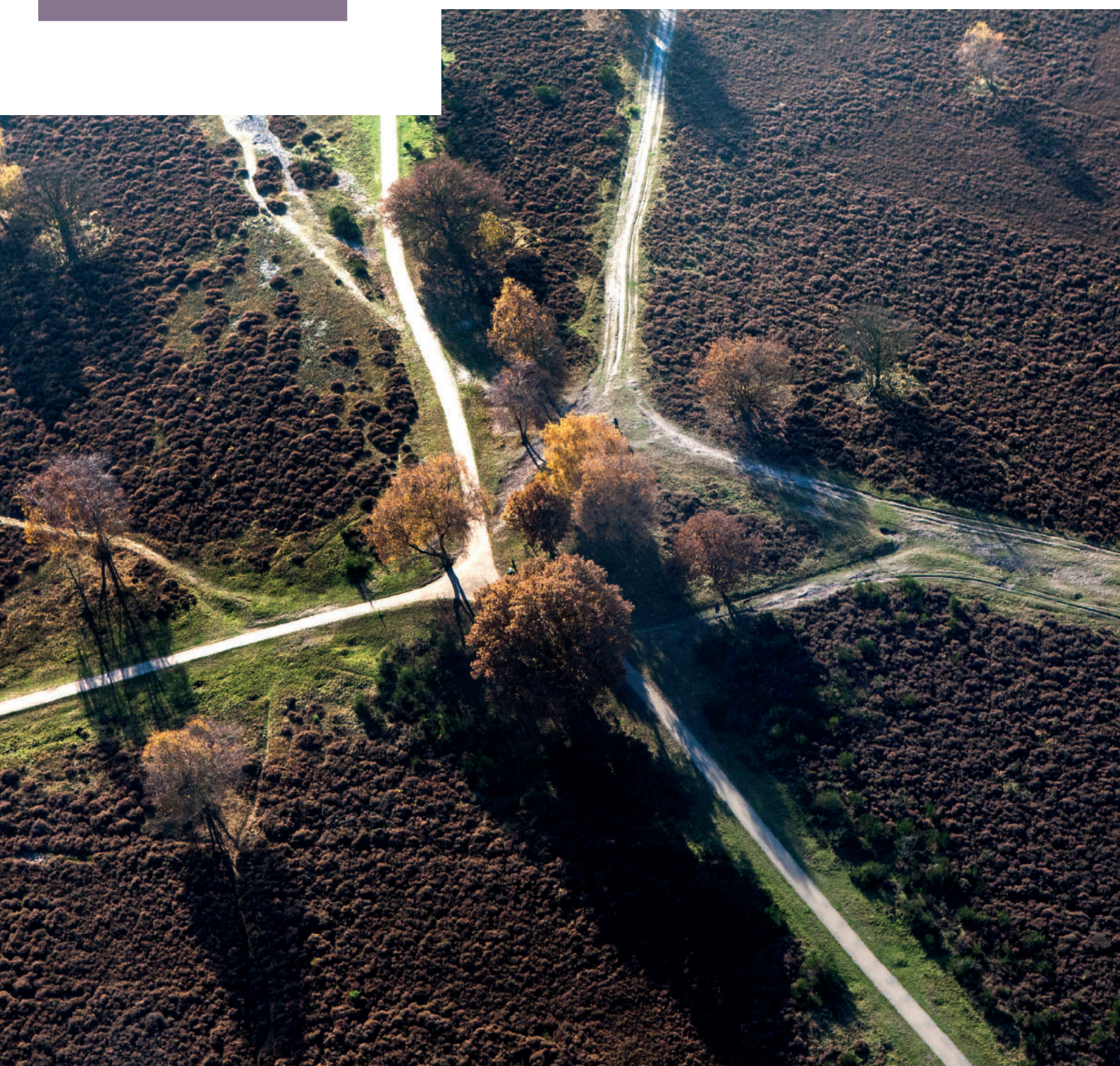

- Landschap Gelderse vallei
- Landschap Groene Hart
- Landschap Nieuwe Hollandse Waterlinie
- Landschap Rivierengebied
- Landschap Stelling van Amsterdam
- Landschap Utrechtse Heuvelrug
- Landschap Eemland

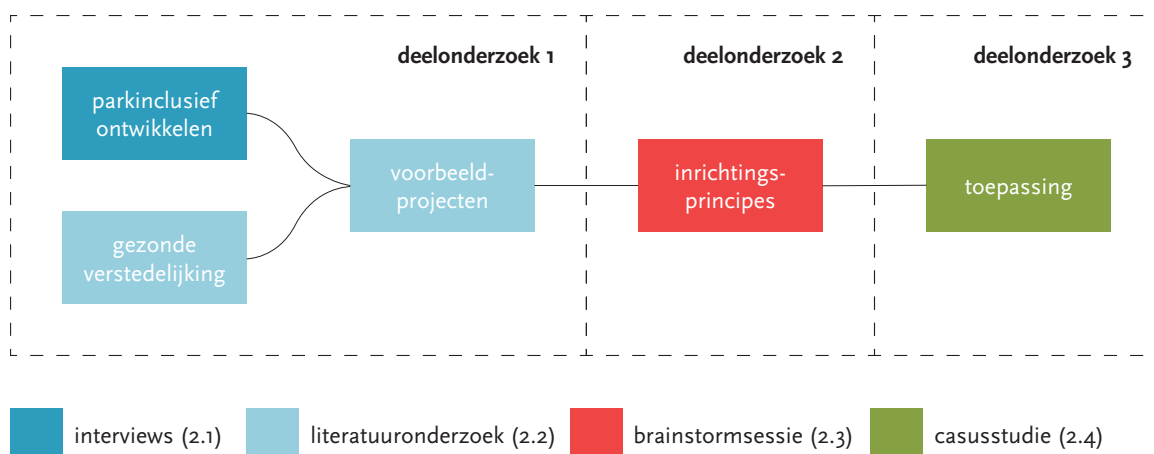
Figuur 4
De provincie Utrecht heeft zes verschillende soorten landschappen (de linies worden als één geteld) met elk hun eigen unieke eigenschappen en kwaliteiten. In de kwaliteitsgidsen Utrechtse Landschappen van de provincie worden deze kwaliteiten toegelicht. En wordt inspiratie geboden hoe deze kwaliteiten in ontwikkelingen kunnen worden geborgd (Provincie Utrecht, z.d.-b).

2

Methodiek

In dit hoofdstuk wordt de methodiek besproken, zie figuur 5.

2.1 Interviews

Parkinclusief ontwikkelen is een nieuw concept en daardoor niet in de literatuur beschreven. Om deelvraag 1 te beantwoorden zijn daarom interviews afgenomen met zes experts die al bekend zijn met het concept. Er is gekozen voor een halfgestructureerd interview zodat op dezelfde manier bij elke expert naar zijn mening en invulling van het begrip gevraagd kon worden. Daarnaast was er ruimte voor doorvragen en specifieke vragen (Baarda, 2014).

De interviews zijn deels face-to-face afgenomen. En deels telefonisch. Alle interviews zijn met voorafgaande toestemming opgenomen en achteraf getranscribeerd.

De interviewschema's en transcripties van de interviews zijn te vinden in bijlage 1 tot en met bijlage 6.

2.2 Literatuuronderzoek

Om deelvraag 2 te beantwoorden is literatuuronderzoek gedaan. Hierbij zijn de aangereikte bronnen van de provincie, zoals een onderzoek van de Wageningen Universiteit, het startpunt geweest (Snep, Aalbers & Krijgsman, 2019).

Verder is literatuuronderzoek ingezet om het concept natuurinclusief ontwikkelen te onderzoeken. De relevantie van dit begrip werd duidelijk uit de interviews.

Tijdens de interviews zijn voorbeelden van projecten genoemd en deze zijn het begin van het literatuuronderzoek geweest om deelvraag 3 te beantwoorden. Om te herkennen of inrichtingsprincipes uit voorbeelden onder parkinclusief ontwikkelen vallen, is in overeenstemming met de provincie Utrecht en op basis van de interviews een kenmerkenlijstje opgesteld. Zie paragraaf 3.6. Deze checklist is gebruikt om elk inrichtingsprincipe te toetsen. Hieruit kwam een lijst van negen inrichtingsprincipes, waarmee deelonderzoek 1 is afgerond.

Figuur 5
Schematische weergave van de onderzoeksfasen en de bijbehorende methodiek.

2.3 Brainstormsessie

In deelonderzoek 2 zijn de negen inrichtingsprincipes uitgewerkt voor de provincie Utrecht. Hierbij was input van experts nodig. In het PvA staat beschreven dat deelvraag 4 beantwoord zou worden door interviews. Om meer diepgang in de antwoorden te krijgen is besloten een brainstormsessie te doen met alle experts, in plaats van losse interviews.

De brainstormsessie vond plaats op 9 april, via Microsoft Teams. Om de brainstormsessie richting te geven, is in de week voorafgaand aan de sessie de lijst met inrichtingsprincipes doorgestuurd naar de deelnemers. Hen werd gevraagd een top-drie van meest kansrijke inrichtingsprincipes te kiezen, zodat deze tijdens de brainstormsessie besproken konden worden.

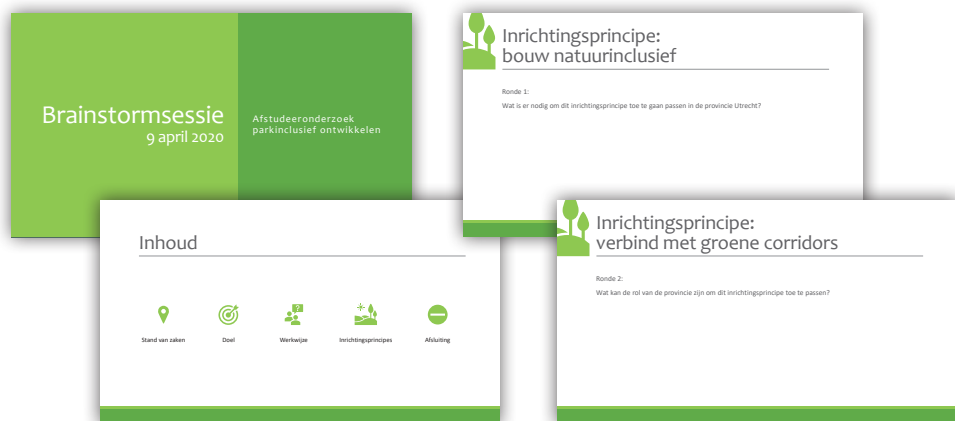
Tijdens de brainstormsessie waren vier experts virtueel aanwezig. Er werden drie inrichtingsprincipes besproken.

De volgende twee vragen stonden per brainstorm centraal:

- Wat is er nodig om dit inrichtingsprincipe toe te gaan passen in de provincie Utrecht?
- Wat kan de rol van de provincie zijn om dit inrichtingsprincipe toe te passen?

Tijdens het brainstormen werd eerst een divergerende en daarna een confergerende fase doorlopen (Klerkx, 2016). Niet alle inrichtingsprincipes konden tijdens de brainstormsessie besproken worden, maar de resultaten van de brainstormsessie kunnen ook op de andere inrichtingsprincipes worden toegepast. Het is na de brainstormsessie duidelijk in welke richting de experts denken.

Figuur 6
Een powerpointpresentatie
gaf houvast tijdens de
brainstormsessie
(zie bijlage 7).

2.4 Casusstudie

Er is een casus gekozen die op dit moment in ontwikkeling is. Deelgebied 4 van de Merwedekanaalzone in Utrecht. Dit project is gekozen omdat de ontwikkelingen in de Merwedekanaalzone toonaangevend zijn.

Dit project is geanalyseerd door het naast de negen parkinclusieve inrichtingsprincipes te leggen. Hierbij is gekeken in hoeverre in het ontwerp al parkinclusief is ontwikkeld en welke verbeteringen nog mogelijk zijn.

In bijlage 9 staat een toelichting op de inrichtingsprincipes die al goed zijn toegepast, en de inrichtingsprincipes die niet toegepast kunnen worden.

Figuur 7
Het provinciehuis
in Utrecht
(beeldbank provincie Utrecht).

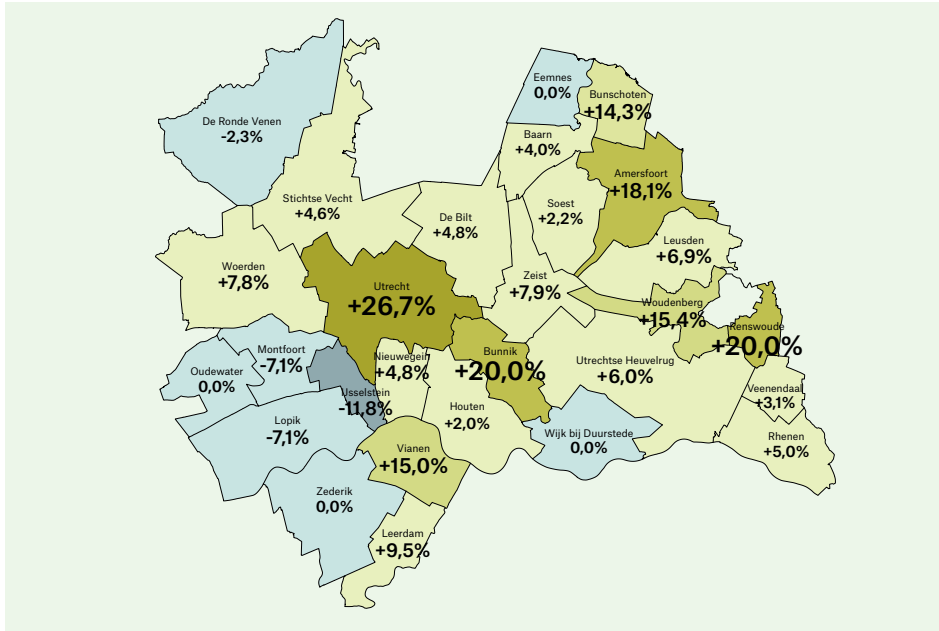
3

Inventarisatie en analyse

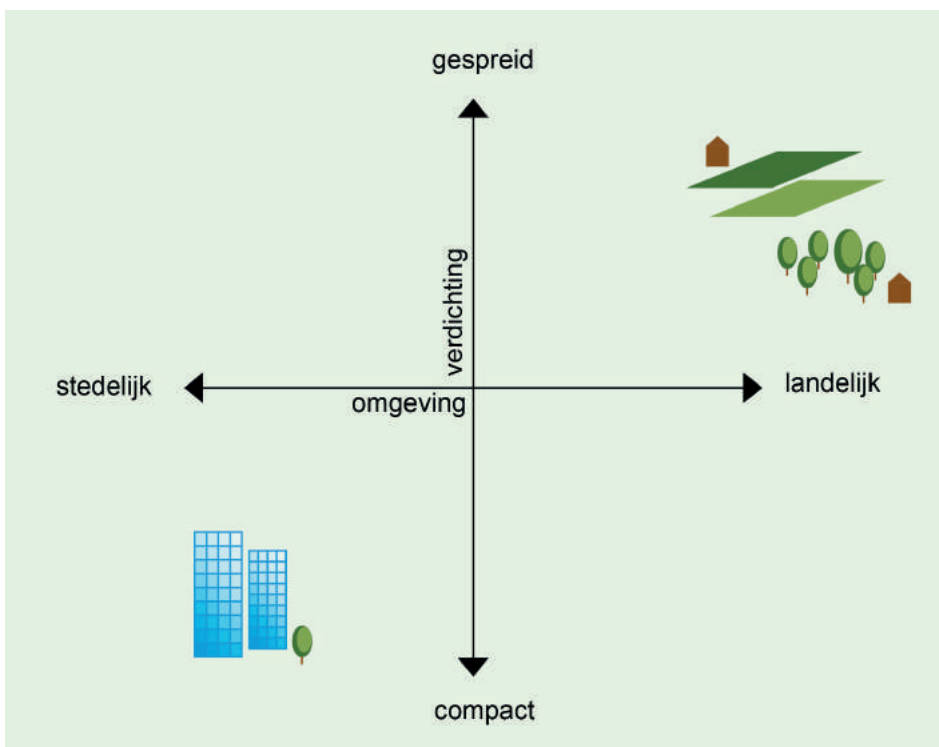
3.1 Gezond verstedelijken

Nederland staat voor een verstedelijkingsopgave. In de provincie Utrecht is de verwachting dat er tot 2040 ongeveer 145.000 extra woningen nodig zijn (Primos in Provincie Utrecht, 2019).

Figuur 8
Verwachte bevolkingsontwikkeling per gemeente 2016-2040 (CBS in Provincie Utrecht, Vereniging Deltametropool, 2019).

Er zijn veel vormen van verstedelijking. Van binnenstedelijk verdichten tot gespreid verstedelijken buiten de stedelijke contouren. Deze gradatie van verstedelijking is in onderstaand assenkruis inzichtelijk gemaakt.

Figuur 9
Assenkruis verstedelijking, eigen figuur.

Gezonde verstedelijking wordt in dit onderzoek gezien als verstedelijking (in welke vorm dan ook) die bijdraagt aan de gezondheid van de inwoners, klimaatadaptatie en biodiversiteit.

Gespreid verstedelijken buiten de stedelijke contouren levert volgens Snep, Aalbers en Krijgsman (2019) veel meer gezondheidswinst op dan binnenstedelijk verdichten. Dit komt doordat er bij gespreid verstedelijken waarschijnlijk meer groen in de leefomgeving komt, terwijl bij binnenstedelijk verdichten de schaarse ruimte met meer mensen gedeeld moet worden, waardoor er minder ruimte is voor (kwalitatief) groen. Groen zorgt voor stressreductie, sociale interactie, gezond vervoer (fietsen en wandelen) en uiteindelijk voor minder burn-outs, betere school- en werkprestaties en minder eenzaamheid, om een aantal gezondheidsvoordelen te noemen (Snep et al., 2019).

Er is bij gespreid verstedelijken meer ruimte voor recreatie, een betere klimaatbestendigheid en meer natuurbeleving door het dichterbij het groen wonen. Daardoor wordt het draagvlak voor natuurbehoud en -bescherming vergroot. Dit is voordelig voor de biodiversiteit. Tegelijkertijd kan verspreid verstedelijken wel impact hebben op de natuur, bijvoorbeeld door nieuwe infrastructuur (Snep et al., 2019). De impact op de natuur is sterk afhankelijk van welke (natuur)kwaliteiten in het gebied zaten voor de ontwikkeling.

Groei binnen de bestaande steden zorgt voor agglomeratievoordelen, de stad wordt beter benut en het landschap buiten de stad wordt gespaard. Volgens Ram en Gerretsen (z.d.) zijn er binnen de steden en dorpen nog genoeg onbenutte locaties waar potentie ligt voor een diversiteit aan woningbouw. Als deze ruimtes slim worden ingericht zal de agglomeratiekracht versterken, de levenskwaliteit vergroten, en de bereikbaarheid verbeteren.

Tussen gespreid verstedelijken en binnenstedelijk verdichten is nog een ruimtelijke strategie, die geconcentreerd uitbreiden ofwel stedelijke uitleg heet. Dit is verstedelijking aan de rand van de stad met een hoge dichtheid. Deze strategie zorgt voor minder druk op de ruimte en het landschap. Er zijn meer voorzieningen nodig maar het biedt, net als gespreid verstedelijken, een aantrekkelijke groene woonomgeving (Snep et al., 2019).

Verstedelijkingsbeleid provincie Utrecht

De provincie heeft in de omgevingsvisie basisprincipes opgesteld voor de locatiekeuze voor nieuwe verstedelijking:

- Zo veel mogelijk binnen de huidige rode contouren, nabij mobiliteitsknooppunten;
- Daarna in overig gebied binnen de rode contouren;
- Eventuele nieuwe (grootschalige) uitleg koppelen aan hoogwaardig openbaar vervoer en belangrijke infrastructurele knooppunten.

3.2 Natuurinclusief ontwikkelen

Zoals hiervoor staat beschreven levert groen en natuur toevoegen aan de leefomgeving veel gezondheidsvoordelen op. Natuurinclusief ontwikkelen is een manier van denken en doen waarin natuur altijd wordt meegenomen. Het begrip is in 2014 geïntroduceerd in de Rijksnatuurvisie (Farjon, Gerritsen, Donders, Langers, & Nieuwenhuizen, 2018). Groen en natuur zorgen voor een betere gezondheid van de bewoners, betere biodiversiteit en betere klimaatadaptatie. Daarom is natuurinclusief ontwikkelen een manier om gezond te verstedelijken.

Natuurinclusief ontwikkelen wordt door veel ontwikkelaars en gemeenten al toegepast. Het wordt onderdeel van het beleid. Onderstaande voorbeelden tonen aan dat natuurinclusief ontwikkelen op veel manieren ingezet kan worden.

De gemeente Amsterdam heeft een catalogus gepubliceerd voor bewoners van Knowledge Mile Park om een geveltuintje of een groene gevel aan te leggen (Van der Linden & Muller, 2019). Bewoners en eigenaren van panden kunnen veel bijdragen aan het natuurinclusief maken van bestaande stedelijke gebieden. De gemeente Amsterdam ondersteunt dit initiatief door subsidies te verstrekken en bijvoorbeeld verharding te verwijderen zodat bewoners een geveltuintje kunnen aanleggen (Van der Linden & Muller, 2019).

Figuur 10
Toekomstbeeld Knowledge
Mile Park, Amsterdam
(Knowledge Mile Park, z.d.).

Ook in architectuur speelt natuur een steeds grotere rol. In het nieuwe bouwwerk Wonderwoods in Utrecht wordt natuur letterlijk met stenen vermengd. Hierdoor ontstaat een soort verticaal bos (Wonderwoods, z.d.).

Figuur 11
Toekomstbeeld Wonderwoods,
Utrecht (Van Leeuwen, 2018).

In de woonwijk Kerckebosch in Zeist wordt de natuur zo min mogelijk verstoord. Het plan houdt bijvoorbeeld rekening met bestaande bomen. Daar wordt omheen ontwikkeld. Door een kleurenpalet vallen de woningen niet op tussen de bomen. Zo zijn alleen bruin-, grijs-, en groenachtige tinten toegestaan. De woningen worden met natuurlijke materialen gebouwd, zoals hout, steen en glas (wUrck, 2019).

Figuur 12
Kerckebosch Zeist
(Kerckebosch Zeist, z.d.).

3.3 Parkinclusief ontwikkelen

Parkinclusief ontwikkelen gaat een stap verder dan natuurinclusief ontwikkelen. Het begrip parkinclusief ontwikkelen is bedacht door Martine Sluijs, eigenaar van bureau Pip&Partners, toen zij aan een opdracht werkte voor Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (Sluijs, bijlage 1). Het concept is geïnspireerd op London National Park City, zie 3.5. Sluijs heeft naar de essentie van dit idee gezocht. Het komt er op neer dat in Londen alles wordt gedaan vanuit de gedachte dat ze één park zijn. “We zijn continu aan het ontwikkelen vanuit het idee: we zijn een park. En dan kom je al snel op het woord parkinclusief” (Sluijs, bijlage 1).

De definitie van parkinclusief ontwikkelen is volgens Sluijs:

*Groen groeit mee. Daar bedoel ik mee, als we iets ontwikkelen,
iets maken, dan komt er altijd een stukje groen bij.*

*Je kunt in de hele omgevingsvisie zeggen:
We zitten in een park.*

*En dan alle verschillende vraagstukken vanuit
het parkdenken gaan benaderen.
Als een overkoepelend filosofisch plaatje, we zijn één park.*

(Sluijs, bijlage 1)

Volgens Sluijs kan parkinclusief ontwikkelen in de provincie Utrecht zich vertalen als het Londense model. “We zetten er gewoon een cirkel omheen, en er ligt al een sterke groenstructuur, het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Dan gaan we zorgen dat we alles wat erin ligt gaan vervlechten met die grote groene ruggengraat die we al hebben” (Sluijs, bijlage 1).

Er zijn al meerdere mensen die het concept kennen en er ook een meerwaarde in zien. Deze professionals hebben allen een eigen perspectief op het concept vanuit hun expertise. Tijdens interviews is hun kijk op gezond verstedelijken en parkinclusief ontwikkelen gevraagd. Ook is gevraagd wat hun definitie van parkinclusief ontwikkelen is.

Parkinclusief ontwikkelen wordt in dit onderzoek, gebaseerd op de definities van de geïnterviewden, als volgt gedefinieerd:

Parkinclusief ontwikkelen is integrale gebiedsontwikkeling vanuit een parkgedachte, gebaseerd op de kwaliteiten van het landschap.

Het landschap kan ook stedelijk landschap zijn. Uitgangspunt is dat bij een ontwikkeling wordt gekeken welke kwaliteiten er in het gebied zitten, dat deze ten minste beschermd en het liefst ook versterkt worden. Ook binnen de stedelijke contouren.

Parkinclusief ontwikkelen draagt bij aan de gezondheid van de inwoners, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Het kan worden ingezet om gezond te verstedelijken. Het kan bij elke vorm van stedelijke ontwikkeling toegepast worden. Zie paragraaf 3.1.

Parkinclusief ontwikkelen lijkt veel op natuurinclusief ontwikkelen, het gaat alleen een stapje verder. Het verschil is dat bij parkinclusief ontwikkelen niet alleen rekening wordt gehouden met natuur, maar ook met de kwaliteiten van het bestaande landschap. Parkinclusief is ook ontwikkelen vanuit een parkgedachte, waar de relatie tussen de mens en de natuur centraal staat.

Figuur 13
Een voorbeeld van een park
(beeldbank provincie Utrecht).

3.4 De parkgedachte

Wat wordt nu eigenlijk verstaan onder een park?

Het 'park' wat de gehele provincie Utrecht kan worden, is veel groter dan bijvoorbeeld een stadspark. Toch zijn er bepaalde kwaliteiten en kenmerken die elk soort park bezit, van Nationaal Park tot pretpark.

park (het; o; meervoud: *parken*)

- 1 uitgestrekt terrein, meestal door vijvers en kunstmatige aanleg verfraaid
- 2 afgeperkte ruimte waar dieren in het wild leven

Figuur 14
Definitie park
(Van Dale, z.d.).

“Een park is een plek waar mens en natuur in balans zijn”

(Provincie Utrecht, Vereniging Deltametropool, 2019, p. 9).

“Als je een gebied ziet als een park, ga je ook anders denken. Bijvoorbeeld over grootschalige veeteelt. Dat verwacht je niet in een park. Dan ga je automatisch snappen dat het niet meer zo goed past en anders moet” (Sluijs, bijlage 1).

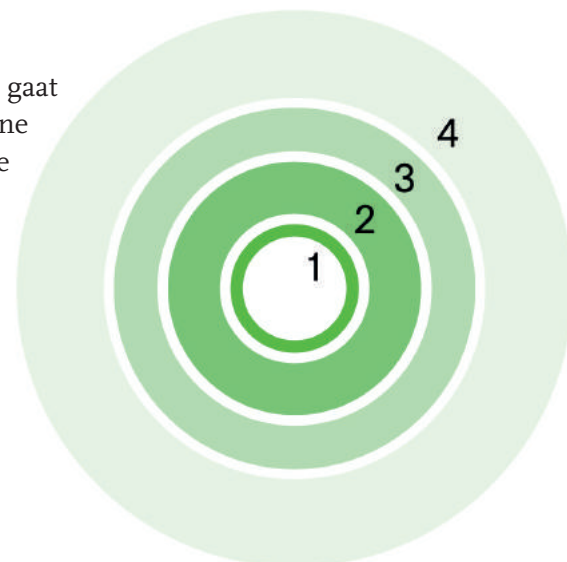
“Als je [het gebied] bekijkt als een park, zijn er hele andere dingen nodig en ontbreken er kwaliteiten. Dat moeten de criteria zijn voor de toekomstige ontwikkelingen van het gebied.” (Overbeek, bijlage 4)

Als er vanuit een parkgedachte ontwikkeld wordt, zijn heel andere dingen logisch en nodig in het gebied. Bijvoorbeeld vervuilende industrie, brede snelwegen en bij iedereen een auto voor de deur passen niet in een park. Alternatieven zoals windmolens, zonnepanelen, betere fietsroutes en -verbindingen en beter openbaar vervoer zijn wel op hun plek in een park. En de groenkwaliteiten die bij een park horen. Wat binnen het park past is ook goed voor mens, plant, dier en de planeet. Hier komen de drie doelen van parkinclusief ontwikkelen terug: gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Ringpark

In de provincie Utrecht loopt het visietraject Ringpark, waarbij het gaat om een zonering in vier schaalniveaus in de vorm van (letterlijk) groene ringen. De eerste ring ligt om de historische en kleine kernen, de tweede ring bestaat uit de aaneengeregen buitenstedelijke parken, de derde ring ligt rond knooppunten en ringwegen, de vierde en grootste ring is het landschappelijk en agrarisch buitengebied. De verbinding tussen deze zones voor dier, mens en klimaat staat hierbij centraal. Het motto van dit visietraject is: Groen groeit mee (Provincie Utrecht, Vereniging Deltametropool, 2019). Dat komt sterk overeen met Sluijs' definitie van parkinclusief ontwikkelen.

Figuur 15
Schematische illustratie van het
Ringpark (Provincie Utrecht,
Vereniging Deltametropool, 2019).

3.5 Het Londense model

Londen telt negen miljoen inwoners en er komen 15.000 diersoorten voor. De helft van het stedelijk gebied is groen. In 2019 is de stad uitgeroepen tot de eerste 'National Park City' (Leahy, 2019). Met deze titel is de stad een beweging begonnen om de stad groener, gezonder en wilder te maken. De definitie van een National Park City is als volgt:

"A large urban area that is managed and semi-protected through both formal and informal means to enhance the natural capital of its living landscape"

(London National Park City, z.d.).

Achter de London National Park City zit de National Park City Foundation, een stichting die onder andere zorgt voor leiderschap, het coördineren en ontwikkelen van de visie, en het werven van partners. Dit doen ze door organisaties en individuen de National Park City Charter te laten ondertekenen, waarmee ze hun steun uitspreken voor de National Park City. Want ook individuen hebben veel invloed op de stad. Ze kunnen al helpen de stad groener en gezonder te maken door meer naar buiten te gaan, meer aandacht te schenken aan de omgeving, diervriendelijke planten in hun tuin en op balkons te zetten en vaker een praatje te maken met de burens (London National Park City, z.d.).

De beweging London National Park City werkt aan betere, gezondere en groenere stad. Het speelt vooral in op de gemeenschap in de stad en minder op ruimtelijke aanpassingen in het gebied.

Figuur 16
London National Park City
(Young, 2019).

Figuur 17
Kaart van pretpark provincie Utrecht.
Eigen figuur.

De provincie als pretpark?

Hoewel de schaalniveaus sterk verschillen kunnen de Efteling en provincie Utrecht beide een park zijn en kunnen ze ook beide de ruimtelijke kwaliteit van een park hebben. Hieronder een voorbeeld van het ideale park provincie Utrecht, met de Efteling als inspiratiebron met een knipoog.

De ruimtelijke kwaliteit van een gebied kan worden beschreven aan de hand van drie waarden: de gebruikswaarde, belevingswaarde en toekomstwaarde. Deze drie waarden kunnen elk worden bekeken vanuit economische, sociale, ecologische en culturele belangen (Werkpartners, z.d.).

Gebruikswaarde

Beide parken zijn goed bereikbaar. De kosten en baten in het gebied moeten eerlijk worden verdeeld. Groen aanleggen en beheren kost geld, maar levert veel baten op. Bij elke ontwikkeling zou een stukje groen aangelegd moeten worden om het te kunnen financieren.

Het gebied biedt keuzemogelijkheden. In de Efteling zijn attracties voor verschillende leeftijdsgroepen, in de provincie Utrecht zijn verschillende woonmilieus te vinden waar iedereen een thuis kan vinden. Er is een ecologische structuur in het gebied, de onderlinge relatie van de groene gebieden is hierbij heel belangrijk. De veiligheid van de bezoekers/inwoners wordt onder andere door een goede milieukwaliteit gewaarborgd.

Belevingswaarde

Het gebied ziet er aantrekkelijk uit. Er is aandacht besteed aan het beheer van het gebied. Dit zorgt voor economische voordelen. Mensen moeten zich verder sociaal veilig voelen en van het gebied kunnen houden. In het gebied zijn mogelijkheden om in rust te genieten van de omgeving. In de provincie Utrecht zijn stiltegebieden aangewezen.

De schoonheid van de natuur moet zichtbaar zijn. Zo is er in de Efteling een bos en mooie tuinen, in de provincie Utrecht zijn er verschillende natuurgebieden en Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Een contrastrijke omgeving zorgt voor een betere belevingswaarde. Contrast tussen bebouwing en groen, kunstmatige en natuurlijke gebieden.

Toekomstwaarde

Er is een goede agglomeratie door soortgelijke activiteiten dicht bij elkaar te laten plaatsvinden, denk bijvoorbeeld aan concurrentie tussen restaurants. Dit levert economische voordelen op. In de Efteling zijn ontzettend veel eetgelegenheden te vinden.

De leefbaarheid van het gebied is heel belangrijk. Er moet voldoende draagvlak zijn voor voorzieningen. Natuurlijke hulpbronnen worden gekoesterd en de ecosystemen in het gebied zijn gezond. Cultureel erfgoed zorgt voor veel kwaliteit en moet worden beschermd.

Figuur 18
Plattegrond van de Efteling
(Efteling, z.d.).

*Utopie of
realiseerbaar?*

3.6 Voorbeeldprojecten

In deze paragraaf zijn voorbeelden van parkinclusief ontwikkelen uiteengezet om aan te tonen dat een parkinclusieve provincie wel degelijk realiseerbaar is. Aangezien parkinclusief ontwikkelen een nieuw begrip is, zijn er nog geen projecten die het stempel parkinclusief hebben. Maar er zijn wel voorbeelden in binnen- en buitenland van projecten die (deels) parkinclusief zouden kunnen zijn. Er is in overleg met de provincie Utrecht een korte kenmerkenlijst opgesteld waarmee kan worden bepaald of een maatregel of inrichtingsprincipe uit een voorbeeldproject onder parkinclusief kan vallen.

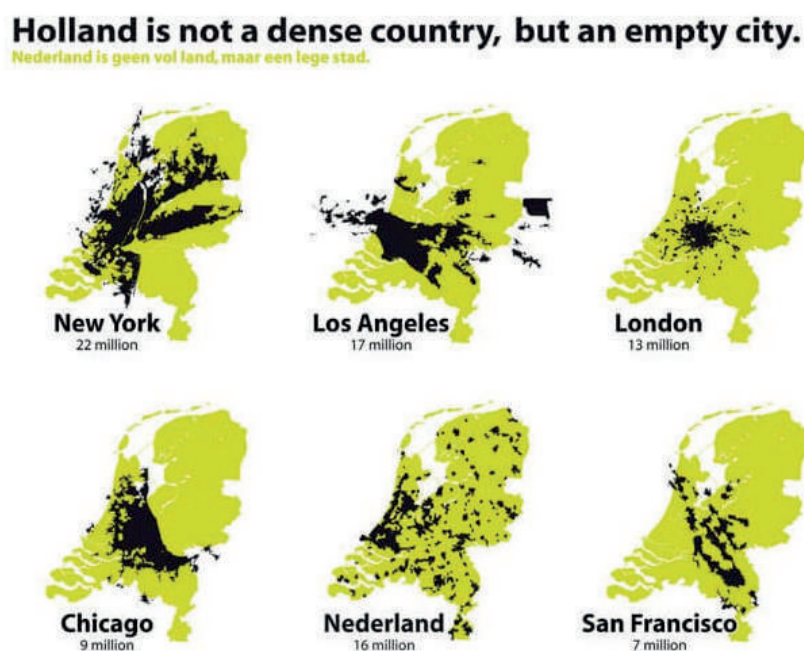
Een parkinclusief inrichtingsprincipe bevat de volgende kenmerken:

- Draagt bij aan gezondheid;
- Draagt daarnaast bij aan klimaatadaptatie of biodiversiteit;
- Is toepasbaar op provinciale (regionale) schaal of wijkniveau;
- Zorgt voor een betere bescherming van / verbinding met de groenqualiteiten van het omliggende landschap.

De inrichtingsprincipes staan **dikgedrukt** bij de voorbeeldprojecten.

Uit het literatuuronderzoek bleek dat veel situaties in het buitenland niet een-op-een toepasbaar zijn in de provincie Utrecht, met name omdat hier bevolkingsgroei plaatsvindt, waar bijvoorbeeld in het Ruhrgebied in Duitsland juist bevolkingskrimp aan de orde is. Ook is het schaalniveau van het stedelijk gebied vaak niet vergelijkbaar. Vandaar dat de voorbeeldprojecten in dit hoofdstuk voornamelijk uit Nederland zelf komen.

Figuur 19
Nederland is een lege stad in
vergelijking met wereldsteden
(City Design, 2015).

New Urbanism

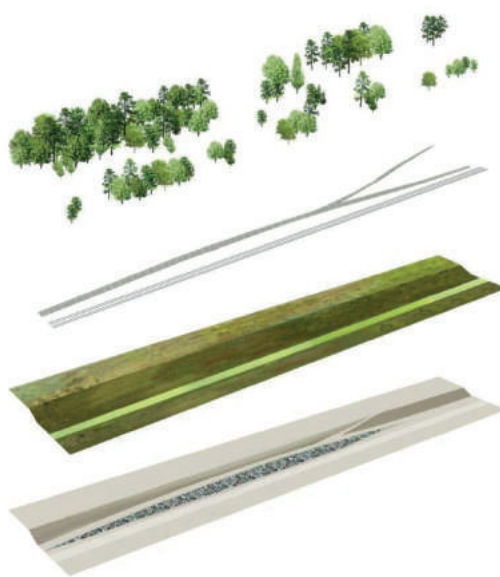
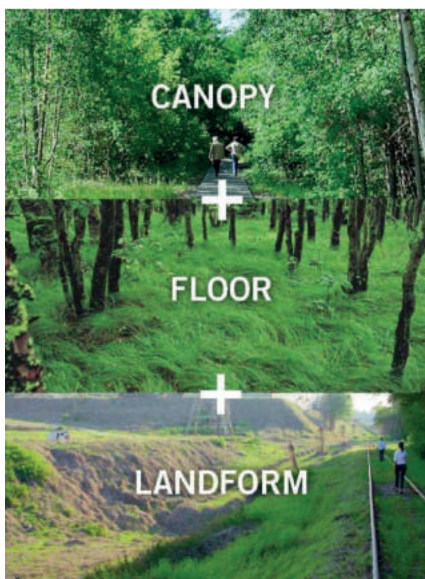
New Urbanism is een ontwikkeling uit het Amerika van de jaren 80 die het vermengen van landschap en stedenbouw al heeft ingezet (Roncken, bijlage 2). Een inrichtingsprincipe dat onder New Urbanism en parkinclusief ontwikkelen valt is: **behoud de landschapsstructuur**. Daarmee worden bestaande hoogteverschillen en het reliëf van het gebied bedoeld (Duany, Speck & Lydon, 2010).

Atlanta Beltline

In Atlanta in de Verenigde Staten is een oude ongebruikte spoorlijn ontwikkeld tot een **groene corridor**. Hierdoor is een groengebied van meer dan 5 km² ontstaan met een wandel- en fietsroute van meer dan 22 kilometer (Atlanta BeltLine, z.d.).

Figuur 20
Een stukje van de
Atlanta Beltline
(Funderburke, 2017).

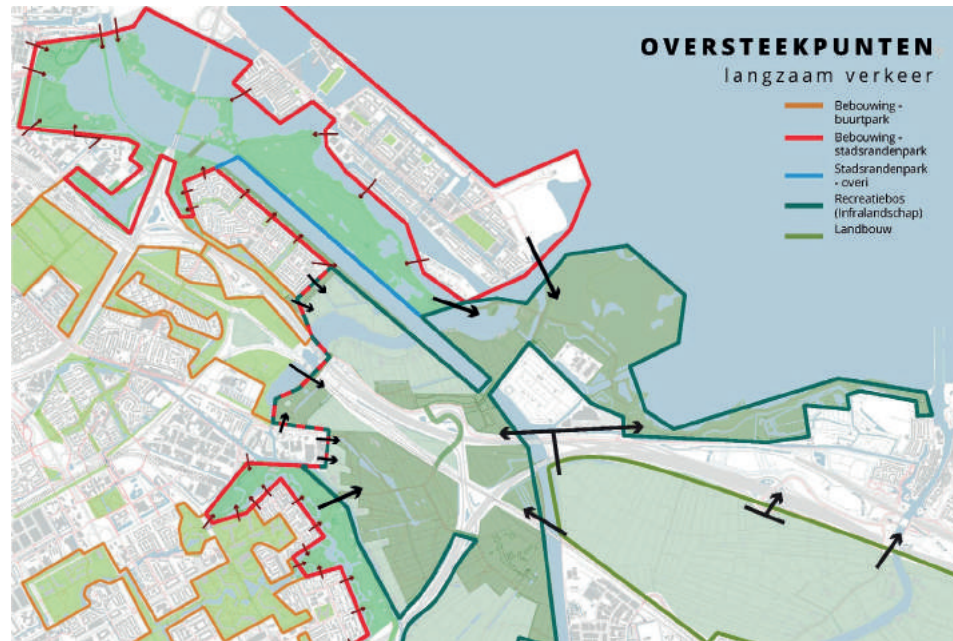

Figuur 21
Bij het ontwerpen van de
Atlanta Beltline is rekening
gehouden met de **bestaande
bomen**, vegetatie en het
reliëf van het gebied. Dit is
het kader van het ontwerp
geworden (Perkins+Will,
Atlanta Beltline Inc., 2013).

Stadsrandenlab

In het Stadsrandenlab wordt onderzocht hoe de stadsranden van Amsterdam een gradiënt kunnen zijn tussen rood en groen. Ontwerpteams doen onderzoek naar de ligging van hun stadsrand, de spelende problematiek en ontwerpen een toekomstvisie voor de stadsrand. Uitgangspunt is dat de stadsrand zowel landschappelijker als dichter wordt (BNA, z.d.).

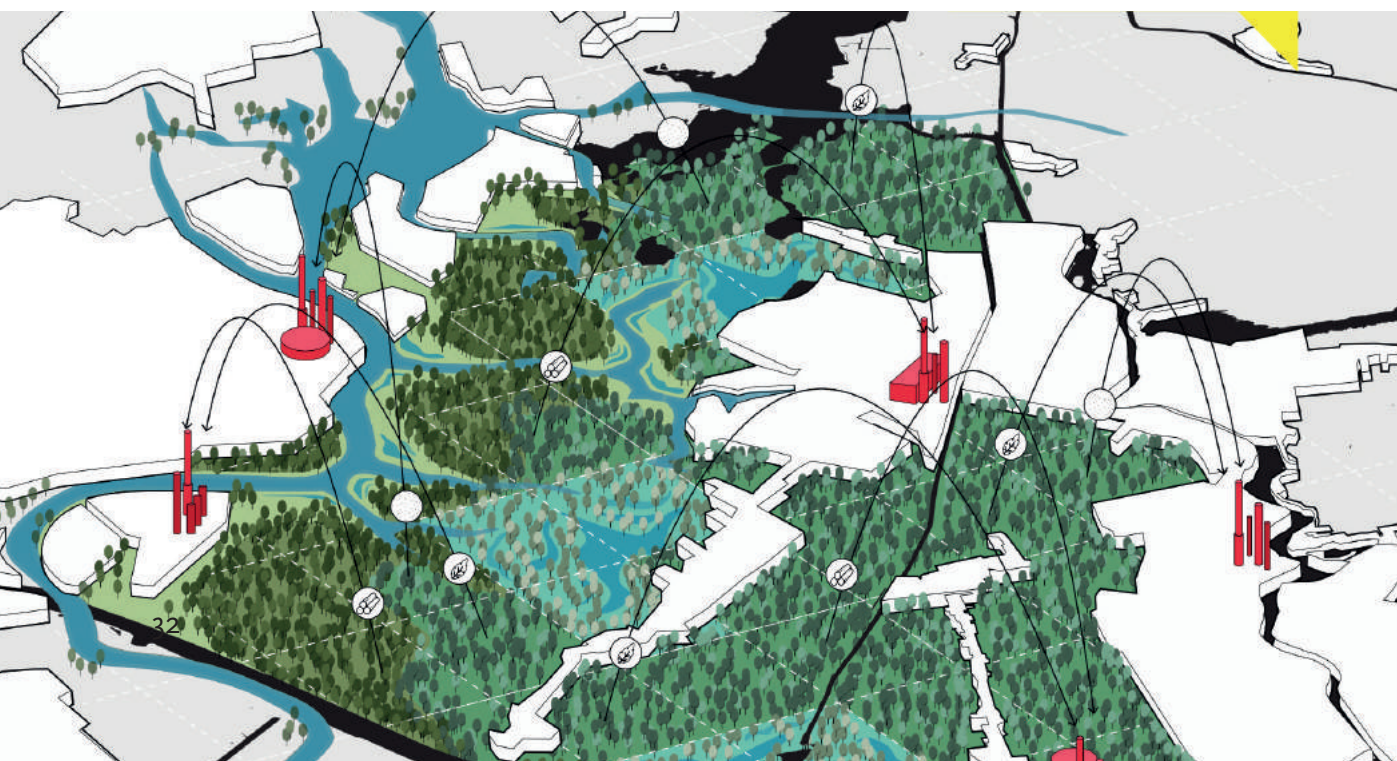
Figuur 22
Analyse stadsrand Diemerscheg - Amsterdam Zuidoost. De lijnen representeren de overgangen tussen verschillende gebieden. De analysefase is afgerond, momenteel worden de visies voor de stadsranden ontworpen, en in december 2020 zijn de ontwerpen af (Vinke, Wisse, Dresscher, Mosman & Vlaswinkel, 2020).

Amsterdamse Scheggen

De Amsterdamse Scheggen zijn acht historische groene gebieden die de stad binnendringen. Ze komen steeds meer onder druk te staan door de woningbouw. De scheggen moeten een hoofdrol krijgen in de regio. Architectuurcentrum Amsterdam heeft een manifest gepubliceerd om de scheggen te beschermen en te versterken. De groene kwaliteiten moeten worden verbeterd, iedere bewoner van Amsterdam moet binnen 15 minuten fietsen in het landschap kunnen staan (De Amsterdamse Scheggen, z.d.).

Figuur 23
Het plan om de Zaanse Scheg weer op de kaart te zetten: 30.000.000 bomen planten. Dit wordt een productief bos voor een biobased economie in de Zaanstreek en het werkt als klimaatbuffer. Ook het Oerij wordt weer zichtbaar (Flux Landscape Architecture, 2019).

Ringpark

Het zoals in 3.4 omschreven Ringpark maakt gebruik van letterlijke **groene ringen** die de groengebieden binnen en buiten de stad verbinden.

Kerckebosch

Zoals in 3.2 omschreven, wordt in Kerckebosch in Zeist **natuurinclusief** ontwikkeld, wordt er met en om de **bestaande bomen** heen ontworpen en wordt er rekening gehouden met de **bestaande grondstructuur**. In het ontwerp is ook de bestaande natuur behouden en versterkt door **scheggen** te maken die de woonwijk binnendringen (wUrck, 2019).

Figuur 24
Scheg met heide in Kerckebosch
(Loosvanvliet, 2017).

Figuur 25
Het ontwerp van Kerckebosch,
met de scheggen met heide in
het lichtroze (wUrck, 2019).

Rotsoord

De gemeente Utrecht wil de groei van de stad vooral faciliteren als inbreiding, dus binnenstedelijk verdichten. Het voormalig industriegebiedje Rotsoord wordt opgeknapt. De **bestaande bomen** worden behouden, het motto van de herontwikkeling is 'groen tenzij' (Gemeente Utrecht, 2019). Er wordt dus **natuurinclusief** ontwikkeld. Verder willen de burgerinitiatiefnemers in Rotsoord een Heuvelrugtuin aanleggen, met **plant- en boomsoorten die op de Utrechtse Heuvelrug voorkomen** (Overbeek, bijlage 4).

4

Inrichtings- principes

In dit hoofdstuk worden de principes die in de voorbeeldprojecten uit hoofdstuk 3 gebruikt zijn, verder uitgewerkt voor de provincie Utrecht. Uit de brainstormsessie die op 9 april is gehouden met vier experts kwamen de volgende algemene conclusies:

- De inrichtingsprincipes passen allemaal goed bij parkinclusief ontwikkelen;
- Het is per inrichtingsprincipe nodig deze scherp te definiëren;
- Het geeft inzicht om per inrichtingsprincipe een assenkruis op te stellen met karakteristieke kenmerken van dat principe op de assen;
- Het zal helpen een logische indeling van de inrichtingsprincipes te maken, bijvoorbeeld aan de hand van de lagenbenadering.

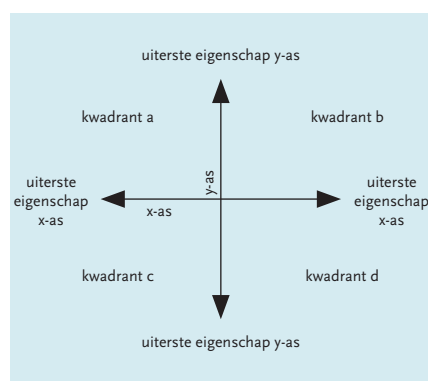
De lagenbenadering is een manier om ruimtelijk gebied inzichtelijk te maken. De ruimte bestaat uit drie lagen: de ondergrond, de (fysieke) netwerklaag en de occupatielaag. De samenhang tussen deze drie lagen is heel belangrijk, en elke laag speelt een rol in de ontwikkeling van een gebied. Uitgangspunt is dat een onderliggende laag de voorwaarden stelt voor ontwikkelingen op bovenliggende lagen. Daardoor is de occupatielaag de meest dynamische laag. De ondergrondlaag is de minst dynamische, waar ontwikkelingen veel tijd in beslag nemen (Dauvellier, et al., 2014).

Om inzichtelijk te maken welke kenmerken een inrichtingsprincipe heeft, is per inrichtingsprincipe een paspoortje gemaakt. De betekenis van de symbolen staat in figuur 26. Zie bijlage 8 voor een toelichting op de kenmerken van het inrichtingsprincipe en de assenkruizen.

Figuur 26
Legenda paspoort
inrichtingsprincipes.

Een assenkruis geeft inzicht in het inrichtingsprincipe omdat op de assen twee uiterste kenmerkende eigenschappen van het inrichtingsprincipe staan. Een toepassing van het inrichtingsprincipe valt in één van de vier kwadranten, waar twee eigenschappen samenkomen. Dit toont aan hoeveel variatie per inrichtingsprincipe mogelijk is.

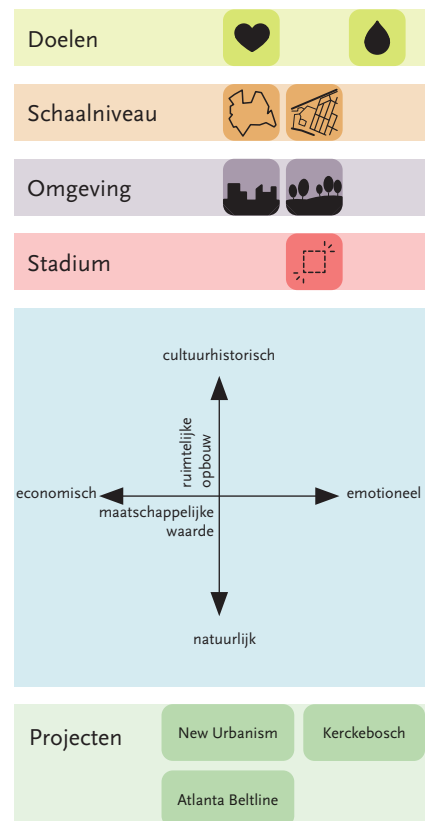

Figuur 27
Uitleg assenkruis.

4.1 Inrichtingsprincipes ondergrondlaag

1. Maak gebruik van en behoud de natuurlijke en historische landschapsstructuur

Figuur 28
Paspoort landschapsstructuur.

Door het bestaande reliëf van de bodem te behouden blijft het karakter van het landschap deels intact. Het helpt het landschap te begrijpen en in nieuwe ontwikkelingen de identiteit van het landschap een hoofdrol te laten spelen. De landschappelijke kwaliteiten verschillen erg per type landschap, zie figuur 4. De maatschappelijke waarde kan economisch of emotioneel zijn. Het landschap kan natuurlandschap zijn, of zoals binnen de stedelijke contouren, historisch door mensen gemaakt. Denk daarbij aan industriegebieden, oude spoorlijnen, militair landschap, etcetera.

Om dit inrichtingsprincipe in te zetten kan de provincie een sturende rol pakken. Het kan een voorwaarde worden voor nieuwe ontwikkelingen.

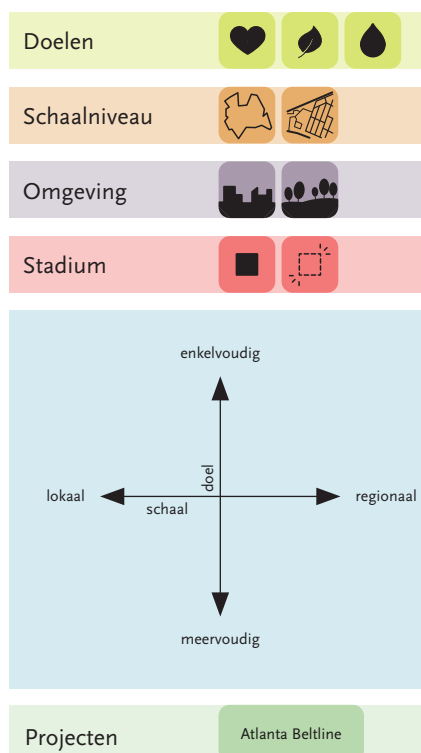
Figuur 29
Fort Ruigenhoek,
een voorbeeld van historisch
reliëf in het landschap wat
behouden moet blijven
(beeldbank provincie Utrecht).

4.2 Inrichtingsprincipes fysieke netwerklaag

2. Verbind met groene corridors

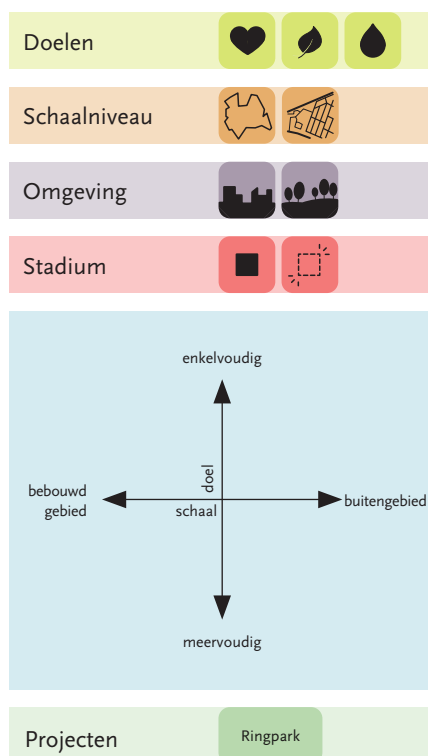
Groene corridors zijn lineaire ruimtelijke elementen die kunnen bestaan uit bijvoorbeeld fietsroutes met groene bermen, watergangen of lintvormige parken. In bestaand stedelijk gebied geven historische of niet meer gebruikte industriële gebieden, wegen, spoorlijnen of bijvoorbeeld vestingwerken kansen om ontwikkeld te worden tot groene corridors. Groene corridors kunnen ook (de bermen langs) de grote wegen zijn. Daar is de provincie eigenaar van. Het is belangrijk een groen netwerk te maken. Door dit netwerk van groene corridors kan het groen tot elke voordeur komen. De corridors kunnen naast gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie ook meervoudige doelen hebben. De corridors kunnen bijvoorbeeld ook dienen voor recreatie en mobiliteit.

Figuur 30
Paspoort groene corridors.

3. Verbind met en tussen ringen

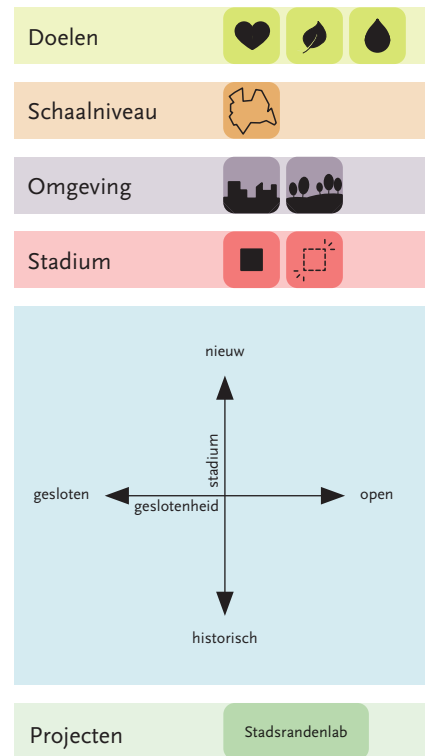
Ringen zijn groene ringvormige corridors die alle huishoudens verbinden met de grotere groene gebieden in de stad, maar ook met het landschap buiten de stad. Er ontstaan door deze ringen gezonde routes die uitnodigen tot beweging. Ringen kunnen bijvoorbeeld groene corridors tussen groengebieden zijn of oude stadsranden die ingebouwd zijn in de stad. Een soort uienschilmodel. Zoals in paragraaf 3.4 toegelicht, zijn er vier verschillende schalen waarop dit inrichtingsprincipe kan worden ingezet. Net als bij de corridors kunnen de ringen meerdere doelen vervullen, de buitenste ring vervult bijvoorbeeld de doelen recreatie, agricultuur en natuur. De rol van de provincie bij dit inrichtingsprincipe en het visietraject, is (nu) vooral adviserend en onderzoekend.

Figuur 31
Paspoort ringen.

4. Ontwikkel stadsranden

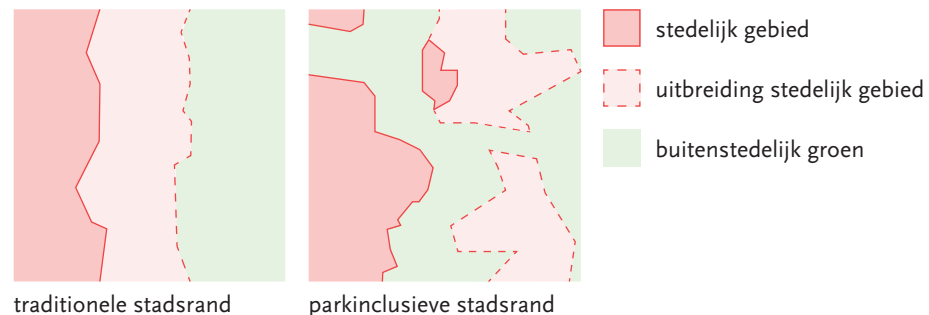
Figuur 32
Paspoort stadsranden.

De stadsrand is de buitenrand van het rode gebied. Het is vanuit de stad de eerste plek voor de ontmoeting met het groen buiten de stad. Er moet een ruimtelijke verhouding gezocht worden tussen rood en groen. Om bij te dragen aan de drie doelen zal de groene omgeving beschermd moeten worden. Als er een uitbreiding van de stad plaatsvindt buiten de stadsrand blijft de nieuwe parkinclusieve stadsrand een groene omgeving waardoor stadsbewoners niet steeds verder weg hoeven om de natuur in te kunnen. Dan zou de oude stadsrand één van de ringen van het Ringpark kunnen zijn. Toch is het niet altijd wenselijk een stadsrand minder gesloten te maken, want het verandert het karakter van zowel het omliggende landschap als het stedelijk landschap. Dit vraagt om

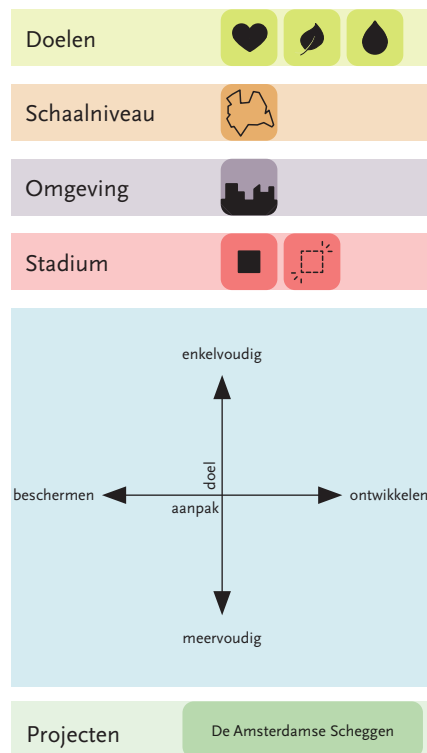
maatwerk, goed inventariseren waar kwaliteit ligt. Dit inrichtingsprincipe heeft dus een gradiënt van gesloten naar open stadsranden. Een historische stadsrand die al is ingebouwd in de stad, zoals de singel in Utrecht, kan ook parkinclusief ontwikkeld worden. De rol van de provincie kan stimulerend of onderzoekend zijn.

Figuur 33
Schematische weergave van een traditionele ofwel gesloten stadsrand vergeleken met een parkinclusieve stadsrand, in dit geval een open stadsrand.

5. Bescherm en versterk bestaande scheggen

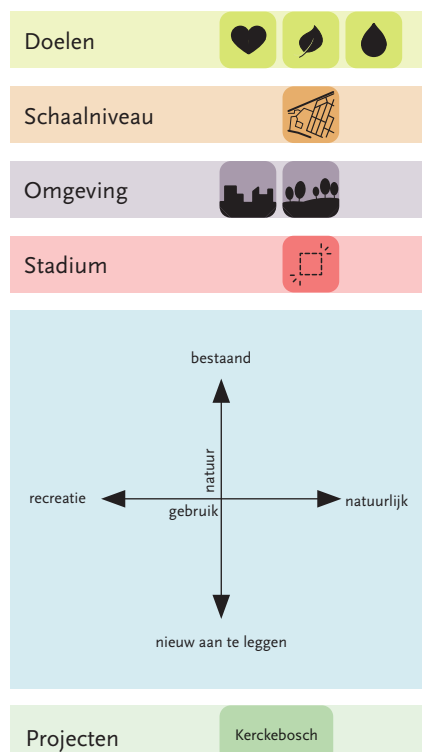
Door scheggen te versterken en meer aandacht te geven zal het landschap beter in de stad aanwezig worden. Het draagt bij aan klimaatadaptatie en biodiversiteit omdat groengebieden gespaard blijven. Het is voordelig voor de gezondheid van de stadsbewoners omdat het groen en de natuur dichtbij en toegankelijk is. Door aandacht te besteden aan historische scheggen en deze nieuw leven in te blazen kunnen de historische landschapskwaliteiten weer zichtbaar worden, zoals bij de Zaanse Scheg de Oerij weer zichtbaar wordt. Bestaande scheggen moeten vooral beschermd worden. Ook bij dit inrichtingsprincipe zijn er kansen om bij te dragen aan veel verschillende doelen. Het bos bij de Zaanse Scheg draagt bijvoorbeeld bij aan de productie voor de biobased economie in de omgeving. Daarnaast is recreatie mogelijk in het gebied.

Figuur 34
Paspoort bestaande scheggen.

6. Ontwerp nieuwe scheggen (wijkniveau)

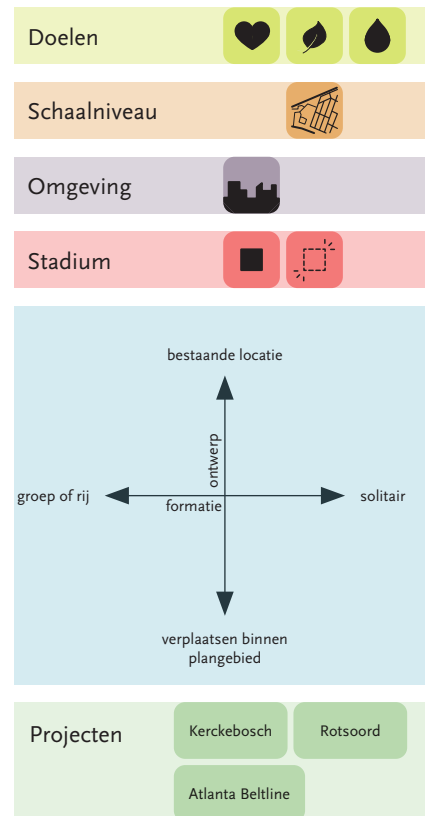
Door scheggen aan te leggen en te versterken zal het landschap beter in de wijk zichtbaar en aanwezig worden. De wijk wordt ook verbonden met het groen buiten de wijk door de scheggen. Scheggen aanleggen kan op twee manieren: de wijk aanleggen om bestaande natuur heen zodat de natuur de wijk binnendringt, of, als er wordt ontwikkeld op een plek met minder natuurkwaliteiten, natuur toevoegen in het plan.

Figuur 35
Paspoort nieuwe scheggen.

7. Behoud bestaande bomen

Figuur 36
Paspoort bomen.

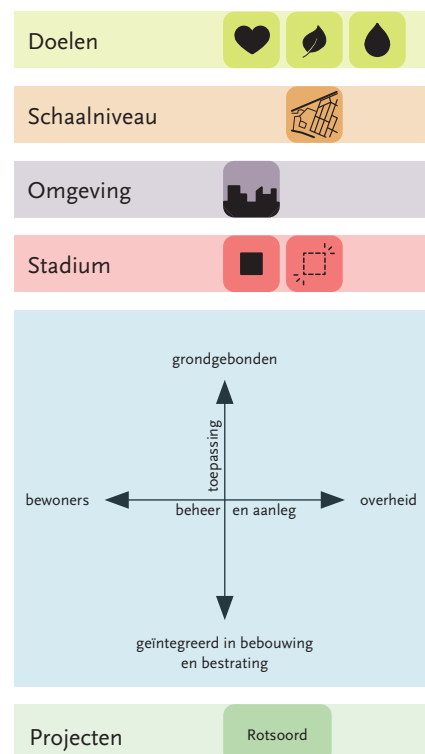

Als oude bomen worden beschermd, blijft het karakter van het landschap zichtbaar in de nieuwe ontwikkeling, want ook de plaatsing van de bomen blijft zo veel mogelijk onveranderd. Dit is ook specifiek goed voor de biodiversiteit, aangezien het jaren duurt voordat nieuwe bomen vol en groot zijn. Uitgangspunt is dat de bomen zoveel mogelijk op de huidige locatie worden meegenomen in het ontwerp en, alleen als dat echt niet gaat, ze worden verplaatst binnen het plangebied. Als er bomen in een groep staan, kan daar een parkje ontworpen worden. Staan ze in een rij, dan is het logisch langs de rij bomen een weg aan te leggen.

4.3 Inrichtingsprincipes occupatielaag

8. Plant het landschap in de stad

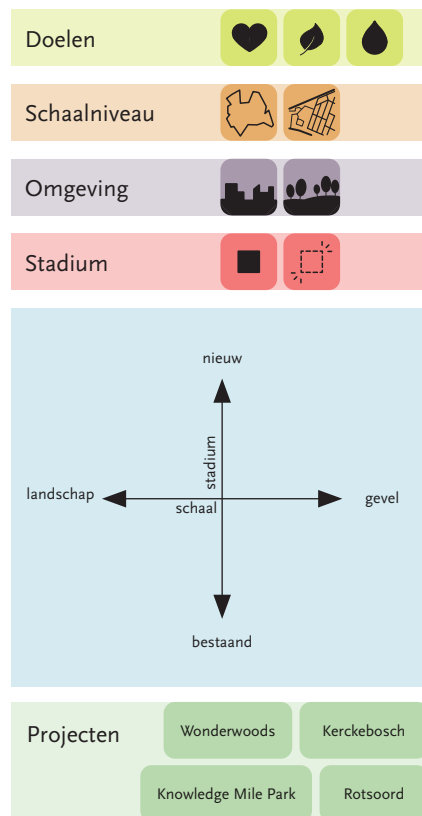
Figuur 37
Paspoort planten van het
landschap.

Door plant- en boomsoorten die voorkomen in het landschap in de stad terug te laten komen, wordt de verbinding tussen de stad en het landschap sterker. Het bevordert ook de zichtbaarheid van het landschap. De provincie zou bijvoorbeeld subsidies kunnen verstrekken voor mensen die deze planten in hun voortuin willen zetten. Gemeentes kunnen de openbare ruimte inrichten met planten uit het landschap. Ook gevel- en daktuinen kunnen zo worden ingericht. Zie inrichtingsprincipe 9.

9. Ontwikkel natuurinclusief

Natuurinclusief ontwikkelen leent zich goed voor bottom-up initiatieven. Als er geen burgerinitiatiefnemers in het gebied zijn, zou de provincie een stimulerende rol kunnen pakken. Deze rol past bij de provinciale taak van natuurwaarden monitoren. Het is van belang dat er vanuit de provincie duidelijk gecommuniceerd wordt. Natuurinclusief is geen kwestie van wel of niet, maar er is een gradiënt aan mogelijkheden. De hoogte van subsidies of kortingen kan bepaald worden door bijvoorbeeld scores te geven voor de mate van natuurinclusiviteit, net zoals de energielabels. Er zou wel een harde ondergrens moeten bestaan waar projecten aan moeten voldoen. Dit inrichtingsprincipe is heel breed inzetbaar, van bestaande tot nieuwe ontwikkelingen, van gevel tot landschap. Ook het beheer van het gebied kan op een natuurinclusieve manier, bijvoorbeeld door minder te maaien.

Figuur 38
Paspoot natuurinclusief.

4.4 Evaluatie

Het valt op dat er verschillende ruimtelijke structuren genoemd worden om groen te realiseren in het gebied. Dit geeft aan dat groen het belangrijkste element moet zijn in de inrichting van het gebied. Groen is een antwoord op de drie doelen van parkinclusief ontwikkelen.

Combinaties van de inrichtingsprincipes zijn mogelijk. Corridors kunnen ontworpen worden langs bestaande bomenrijen. De ringen, corridors en scheggen kunnen worden ingericht met kenmerkende beplanting vanuit het omliggende landschap.

Aan de paspoortjes is te zien dat de meeste inrichtingsprincipes op veel verschillende manieren en in verschillende omstandigheden toepasbaar zijn. Thema's die vaak terugkomen op de assen zijn schaal, stadium, toepassing en doel. Parkinclusiviteit kan op deze thema's dus breed worden ingezet.

5

Toepassing op casus

In dit hoofdstuk zullen de inrichtingsprincipes toegepast worden op een casus. Sommige inrichtingsprincipes zijn al toegepast. Voor de inrichtingsprincipes die nog (beter) toegepast kunnen worden wordt in dit hoofdstuk een aanbeveling gedaan. Zie tabel 1.

In bijlage 10 is een extra casus opgenomen.

	Defensierrein MWKZ
1. Maak gebruik van de landschapsstructuur	
2. Verbind met groene corridors	
3. Verbind met ringen	
4. Ontwikkel stadsranden	
5. Bescherm en versterk bestaande scheggen	
6. Ontwerp nieuwe scheggen	
7. Behoud bestaande bomen	
8. Plant het landschap in de stad	
9. Ontwikkel natuurinclusief	

Tabel 1
Overzicht van toepasbaarheid van de inrichtingsprincipes op de casus. Zie paragraaf 5.1. De inrichtingsprincipes die niet kansrijk zijn worden niet besproken bij de casus in dit hoofdstuk. Ook de inrichtingsprincipes die al goed zijn toegepast in het ontwerp van de casus worden niet besproken. Er kan dan namelijk geen aanbeveling worden gedaan. Voor een verdere toelichting zie bijlage 9.

 niet kansrijk
zie bijlage 9
  niet toegepast
  verbetering mogelijk
  toegepast
zie bijlage 9

5.1 Analyse en aanbevelingen casus

Deelgebied 4 is de eerste ontwikkeling die gerealiseerd wordt in de Merwedekanaalzone in de stad Utrecht. Dit voormalig Defensie terrein is ongeveer 70.000 m² groot en biedt ruimte voor 600 woningen.

De ambities van het gebied zijn onder andere een gezonde leefomgeving, meer natuur en groen en een klimaatbestendige inrichting (SVP, OKRA, ARUP, 2018).

De omgeving van de locatie is zeer stedelijk, het centrum van Utrecht ligt dichtbij. De provincie Utrecht heeft een subsidie verstrekt voor het saneren en aankopen van het gebied.

Figuur 39
Het stedenbouwkundig
ontwerp van deelgebied 4, het
voormalig Defensie terrein,
van de Merwedekanaalzone
in Utrecht (SVP, OKRA, ARUP,
2018)

6. Ontwerp nieuwe scheggen

Ontwerp

- projectgrens
- infiltratiegroen
- groene buffer
- primaire boomstructuur
- ... secundaire boomstructuur
- groene straat
- groene binnentuinen
- pleinen met bomen
- Defensiepark
- Merwedekanaalpark
- Kanaalweg boompromenade

Parkinclusieve aanbeveling

- projectgrens
- bebouwing
- groen binnen bouwblokken
- groen buiten bouwblokken
- lineair groen

Figuur 40 en 41
Er is veel groen toegepast in het ontwerp. De groene inrichting van de verschillende gebieden zijn vrij scherp begrensd. De natuur van buiten de bouwblokken komt niet echt naar binnen. Het voorstel om het gebied meer parkinclusief te maken is om, door middel van een scheg, de natuur van langs het Merwedekanaal tot binnen de bouwblokken door te trekken. Hierdoor is de beleving van het Merwedekanaal en zijn oevers zelfs binnenin de hoogstedelijke woonwijk merkbaar. Deze aanpassing is linksonder in het assenkruis van dit inrichtingsprincipe te plaatsen. Zie bijlage 8. Figuur 40 via SVP, OKRA, ARUP (2018), figuur 41 eigen afbeelding.

7. Behoud bestaande bomen

Ontwerp

- nieuwe bomen openbare ruimte
- nieuwe bomen binnen bouwblokken

Parkinclusieve aanbeveling

- projectgrens
- voormalige bomen
- voormalige bebouwing

Figuur 42 en 43
In het ontwerp is geen rekening gehouden met de locaties van de bestaande bomen. Het terrein is gesaneerd en daarom zijn de bestaande bomen er niet meer. Aanbeveling om dit parkinclusieve inrichtingsprincipe in te zetten in soortgelijke situaties: sla de bestaande bomen tijdelijk op in een bomencreche. Na de sanering van het gebied kunnen dezelfde bomen weer op dezelfde plek terugkomen, zodat toch het karakter van het landschap behouden blijft. Deze aanpassing is in het assenkruis linksboven en rechtsboven te plaatsen. Zie bijlage 8. Figuur 42 via SVP, OKRA, ARUP (2018), figuur 43 eigen afbeelding.

8. Plant het landschap in de stad

In zowel het Merwedekanaalpark langs het kanaal, als in het Defensieterreinpark, zie figuur 40, wordt een soortenmenging toegepast die gebaseerd is op de plantensoorten die langs de rest van het kanaal al voorkomen. Binnen de bouwblokken wordt een ander mengsel toegepast.

Om de wijk parkinclusiever te maken wordt aangeraden om het mengsel dat langs het Merwedekanaal wordt gebruikt, ook toe te passen binnen de bouwblokken. Het mengsel zou een andere verhouding kunnen hebben, om onderscheid te maken tussen het park en de binnentuinen. Deze planten kunnen ook op de daktuinen en op of aan de gevels worden toegepast, als de soorten hier geschikt voor zijn. Zo ontstaat een betere beleving van het omliggende landschap.

In het assenkruis uit hoofdstuk 4 valt deze aanpassing rechtsboven en rechtsonder. Als de inwoners de beheerders van de openbare ruimte worden, valt deze aanpassing ook aan de linkerkant van het assenkruis te plaatsen. Zie bijlage 8.

Figuur 44
Purperreiger in riet
(beeldbank provincie Utrecht).

5.2 Voorstel parkinclusief ontwerp

Figuur 45
Voorstel parkinclusief ontwerp
voormalig Defensie terrein
Merwedekanaalzone Utrecht.
De drie parkinclusieve
aanpassingen op basis van
de inrichtingsprincipes
zijn samengevoegd tot één
ontwerp. Eigen figuur.

- - - projectgrens
- bebouwing
- groen, karakteristieke beplanting zoals op de oevers langs het Merwedekanaal
- oorspronkelijke teruggeplaatste bomen
- lineair groen langs straten

6

Conclusie en aanbevelingen

6.1 Conclusie

Dit onderzoek is uitgevoerd om antwoord te vinden op de praktijkvraag: *Hoe kan parkinclusief ontwikkelen bijdragen aan gezonde verstedelijking in de provincie Utrecht?*

De conclusies op basis van de gevonden resultaten zijn als volgt:

- Er zijn verschillende vormen van verstedelijking. Er is veel discussie over wat de beste manier van verstedelijken is, waarbij de gezondheid van inwoners en het sparen van het natuurlandschap en agrarisch cultuurlandschap in acht wordt genomen. Gezonde verstedelijking is verstedelijking die bijdraagt aan de gezondheid van de inwoners, biodiversiteit en klimaatadaptatie.
- De definitie van parkinclusief ontwikkelen is integrale gebiedsontwikkeling vanuit een parkgedachte, gebaseerd op de kwaliteiten van het landschap.
- De parkgedachte is een filosofie van beleven, inrichten en keuzes maken in het gebied. Als je een gebied bekijkt als een park zijn er andere dingen logisch. Bij een park horen groenkwaliteiten. Wat binnen een park past is goed voor mens, plant, dier en het milieu. Dit kunnen de criteria worden voor toekomstige ontwikkelingen.
- Er zijn een aantal projecten waar ruimtelijke aanpassingen zijn gedaan die onder parkinclusief ontwikkelen kunnen vallen. Deze ruimtelijke aanpassingen waren de basis voor de inrichtingsprincipes die zijn opgesteld om parkinclusief te ontwikkelen in de provincie Utrecht.
- Bij het toepassen van de inrichtingsprincipes op de casus werd duidelijk dat inrichtingsprincipes een goed middel zijn om de ambities van een gebied concreet om te zetten in ruimtelijke aanpassingen.

Beantwoording hoofdvraag

Parkinclusief ontwikkelen kan bijdragen aan gezonde verstedelijking omdat, door gebieden in te richten volgens de parkgedachte, er wordt bijgedragen aan de gezondheid van de inwoners, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Parkinclusief ontwikkelen is ook gezond voor het landschap. Om dit concreet toe te kunnen passen kunnen de inrichtingsprincipes gebruikt worden bij nieuwe ontwikkelingen.

Beantwoording kennisvraag

De kennisvraag van dit onderzoek was:

Welke inrichtingsprincipes kunnen worden ingezet om een gebied gezond te verstedelijken en tevens te vergroenen?

De volgende inrichtingsprincipes dragen bij aan het verstedelijken en vergroenen van een gebied:

1. Maak gebruik van de landschapsstructuur;
2. Verbind met groene corridors;
3. Verbind met ringen;
4. Ontwikkel stadsranden;
5. Bescherm en versterk bestaande scheggen;
6. Ontwerp nieuwe scheggen;
7. Behoud bestaande bomen;
8. Plant het landschap in de stad;
9. Ontwikkel natuurinclusief.

Door middel van een casusstudie is aangetoond dat deze inrichtingsprincipes op projecten kunnen worden toegepast.

6.2 Discussie

Validiteit

Het concept is vanuit zes perspectieven (de interviews met experts) bekeken, waardoor de betrouwbaarheid van het onderzoek goed is (Baarda, 2014). De validiteit van het onderzoek is lastig aan te tonen, omdat het een verkennend onderzoek is en het dus niet is te toetsen aan bestaande onderzoeken. Het antwoord op de hoofdvraag is in principe juist en voldoet aan de vraag van de opdrachtgever.

Interpretatie resultaten

De ambitie van parkinclusief ontwikkelen is dat er altijd groen bijkomt, zo blijkt uit interviews. Het maakt echter wel uit waar de ontwikkeling plaatsvindt, aangezien er ook kwaliteit verloren kan gaan als bijvoorbeeld in het landschap ontwikkeld wordt.

Beperkingen van het onderzoek

Parkinclusief ontwikkelen is een nieuw concept. Daardoor was het aan het begin van het onderzoek lastig te bepalen hoe het onderzocht moest worden. Vooral het schaalniveau en het abstractieniveau van het concept waren lastig te vatten. Dit kwam mede doordat er geen voorbeelden of definities te vinden zijn.

Het zou kunnen dat andere Nederlandse provincies (of andere instanties) al bezig zijn met een soortgelijk concept, onder een andere naam. Het is lastig dit in kaart te brengen.

Een aantal interviews en de brainstormsessie zijn noodgedwongen op afstand uitgevoerd. Een stukje kwaliteit en diepgang is hier waarschijnlijk verloren gegaan.

Aanbevelingen voor toekomstig onderzoek

Dit onderzoek is een goed startpunt voor onderzoek naar parkinclusief ontwikkelen. De verwachting is dat, door de inrichtingsprincipes toe te passen, de drie doelen van parkinclusief ontwikkelen gehaald kunnen worden. Deze hypothese zou een startpunt kunnen zijn voor vervolgonderzoek. Daarbij zouden de inrichtingsprincipes idealiter fysiek (of gesimuleerd) kunnen worden toegepast en daarna de effecten van de principes worden gemonitord (een pilot uitvoeren).

Maatschappelijke betekenis

Het onderzoek is maatschappelijk zeer van belang. Het woningtekort en de druk op natuurgebieden is een groot probleem dat opgelost moet worden binnen relatief korte tijd. Parkinclusief ontwikkelen biedt hier een oplossing voor.

6.3 Aanbevelingen

De aanbeveling voor de provincie Utrecht is om parkinclusief ontwikkelen op te nemen in het beleid om een gezonde leefomgeving te realiseren.

Daarbij moet een te ontwikkelen gebied eerst grondig geanalyseerd worden. Welke kwaliteiten liggen er in het gebied? Hierbij zijn de kwaliteitsgidsen van het Utrechtse landschap een goed middel (Provincie Utrecht, z.d.-b).

Verder zijn er soms al burgerinitiatiefnemers die graag hun buurt willen verbeteren. Betrek deze mensen in het proces naar een parkinclusieve buurt. Zij weten welke problematiek er speelt en wat de wensen en behoeftes zijn van de buurtbewoners.

Tot slot zijn de inrichtingsprincipes een goed middel en startpunt om een parkinclusief ontwerp te maken. Hierbij moet worden opgemerkt dat parkinclusief ontwikkelen maatwerk is. De assenkruizen tonen aan dat de inrichtingsprincipes op veel manieren inzetbaar zijn.

Literatuurlijst

Atlanta BeltLine. (z.d.). Project goals: parks. Opgeroepen op maart 29, 2020, van Atlanta BeltLine: <https://beltline.org/the-project/project-goals/project-goal-parks/>

Baarda, B. (2014). Dit is onderzoek! Goningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.

Benders, L. (2017, april 19). In 4 stappen inductief en deductief redeneren. Opgeroepen op februari 6, 2020, van Scribbr: <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/deductief-redeneren-inductief-onderzoek/>

BNA. (z.d.). Het Stadsranden-lab. Opgeroepen op maart 29, 2020, van Branchevereniging Nederlandse Architectenbureaus: <https://www.bna.nl/onderzoek/het-stadsranden-lab/over-deze-studie>

City Design. (2015, september 2). Holland is not a dense country, but an empty city. Opgeroepen op mei 4, 2020, van brilliantmaps: <https://brilliantmaps.com/empty-netherlands/>

Dauvellier, P., Kamphuis, H., Koppenens, B., van Liefland, S., Pylaert, H., & Werksma, H. (2014, augustus 11). Lagenbenadering. Opgeroepen op april 13, 2020, van Ruimte met toekomst: <http://www.ruimtexitmilieu.nl/wiki/ontwikkelconcepten/lagenbenadering/wiki/ontwikkelconcepten/lagenbenadering/wiki/ontwikkelconcepten/lagenbenadering>

De Amsterdamse Scheggen. (z.d.). De Amsterdamse Scheggen. Opgeroepen op maart 29, 2020, van De Amsterdamse Scheggen: <https://deamsterdamsescheggen.nl/>

Duany, A., Speck, J., & Lydon, M. (2010). The Smart Growth Manual. New York: McGraw Hill.

Efteling. (z.d.). Plattegrond. Opgeroepen op maart 29, 2020, van Efteling: <https://www.efteling.com/nl/park/plattegrond>

Farjon, J., Gerritsen, A., Donders, J., Langers, F., & Nieuwenhuizen, W. (2018). Conditie voor natuurinclusief handelen. Wageningen: Wageningen University & Research.

Flux Landscape Architecture. (2019). De Amsterdamse Scheggen Manifest. Amsterdam: ACRAM. Opgeroepen op mei 4, 2020, van <https://deamsterdamsescheggen.nl/manifest-van-de-scheggen>

- Funderburke, S. (2017, juli 17). The Atlanta BeltLine - An Urban Trail That's Worth Smiling About. Opgeroepen op maart 29, 2020, van The Conservation Fund: <https://www.conservationfund.org/blog/1658-the-atlanta-beltline-an-urban-trail-that-s-worth-smiling-about>
- Gemeente Utrecht. (2019). Integraal Programma van Eisen en functioneel ontwerp (concept). Utrecht: Gemeente Utrecht.
- Interprovinciaal Overleg & Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (2019). Nederland Natuurpositief; Ambitiedocument voor een gezamenlijke aanpak in natuurbeleid. Den Haag: Interprovinciaal Overleg & Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. Opgeroepen op februari 6, 2020
- Kerckebosch Zeist. (z.d.). Graaf Lodewijklaan. Opgeroepen op maart 11, 2020, van Kerckebosch Zeist: <https://www.kerckeboschzeist.nl/inbeeld/fotogalerij/bij-de-hoge-dennen/>
- Klerkx, R. (2016, oktober 11). brainstormen, hoe doe je dat? Opgeroepen op april 2, 2020, van rubenklerkx: <https://www.rubenklerkx.nl/brainstorm-hoe-doe-je-dat/>
- Knowledge Mile Park. (z.d.). Knowledge Mile Park. Opgeroepen op maart 4, 2020, van Knowledge Mile Park: <https://knowledgemilepark.nl/>
- Leahy, S. (2019, juli 23). Dit wordt de eerste 'National Park City' ter wereld. Opgeroepen op maart 2, 2020, van National Geographic: <https://www.nationalgeographic.nl/milieu/2019/07/dit-wordt-de-eerste-national-park-city>
- London National Park City. (z.d.). London National Park City Opgeroepen op maart 2, 2020, van London National Park City: <http://www.nationalparkcity.london>
- Loop Images LTD. (2019, juli 21). London becomes world's first 'National Park City'. What does that mean? Opgeroepen op maart 4, 2020, van National Geographic: <https://www.nationalgeographic.co.uk/environment-and-conservation/2019/07/london-becomes-worlds-first-national-park-city-what-does-mean>
- Loosvanvliet. (2017). 'Fier op de hei', Kerckebosch Zeist. Opgeroepen op april 10, 2020, van Loosvanvliet: <https://loosvanvliet.nl/project.php?id=168>
- Metro. (2020, maart 22). Overvolle natuurgebieden en maatregelen drukke markten. Opgeroepen op april 7, 2020, van Metro Nieuws: <https://www.metronieuws.nl/in-het-nieuws/2020/03/overvolle-natuurgebieden-en-maatregelen-drukke-markten>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2019). Ontwerp Nationale Omgevingsvisie. Den Haag: MBZK. Opgeroepen op februari 10, 2020, van <https://www.ontwerpnovi.nl/download+pdf+ontwerp-novi/HandlerDownloadFiles.ashx?idnv=1381951>

Ministerie van Infrastructuur en Milieu. (2016). Nationale Klimaatadaptatiestrategie 2016. Den Haag: Ministerie van Infrastructuur en Milieu. Opgeroepen op februari 14, 2020, van https://ruimtelijkeadaptatie.nl/publish/pages/120542/nas_rapport_5_1.pdf

Perkins+Will, Atlanta Beltline Inc. (2013). Southeast Atlanta Beltline Corridor Design. Perkins+Will, Atlanta Beltline Inc. Opgeroepen op mei 4, 2020, van <https://beltline.org/wp-content/uploads/2019/03/20130815-SE-full-client-meeting-with-renderings.pdf>

Provincie Utrecht. (2018, juni 4). Lecture 'Let's dense' over gezonde leefomgeving en verdichting. Opgeroepen op december 4, 2019, van Provincie Utrecht: <https://www.provincie-utrecht.nl/actueel/nieuwsberichten/nieuwsberichten/2018/juni-2018/lecture-let-dense-gezonde-leefomgeving-verdichting/>

Provincie Utrecht. (2019). Omgevingsvisie provincie Utrecht; concept ontwerp. Utrecht: Provincie Utrecht.

Provincie Utrecht. (z.d.). Aanjaagprogramma Gezonde Leefomgeving. Opgeroepen op februari 12, 2020, van Provincie Utrecht: <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/alle-onderwerpen/aanjaagprogramma-gezonde-leefomgeving/>

Provincie Utrecht. (z.d.-b). Landschap. Opgehaald van Provincie Utrecht: <https://www.provincie-utrecht.nl/onderwerpen/natuur/landschap>

Provincie Utrecht, Vereniging Deltametropool. (2019). Ring! Ring! Ring! Ring! Utrecht: Provincie Utrecht, Vereniging Deltametropool.

Ram, M., & Gerretsen, P. (z.d.). Veel ruimte! Maar durven we het ook te benutten? Opgeroepen op maart 4, 2020, van Vereniging Deltametropool: https://deltametropool.nl/app/uploads/2019/08/201412_Artikel_Veel-Ruimte_Maar-Durven_wet-het-ook-te-benutten.pdf

Rijksoverheid. (z.d.). Natuurbeleid komende jaren. Opgeroepen op februari 6, 2020, van Rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/natuurbeleid-komende-jaren>

- Snep, R., Aalbers, C., & Krijgsman, A. (2019). Provincie Utrecht: stedelijke ontwikkeling, duurzame energieopwekking en groen, de ontwikkeling van een gezonde toekomstbestendige leefomgeving. WUR. Wageningen: Wageningen Environmental Research. Opgeroepen op februari 5, 2020
- SVP, OKRA, ARUP. (2018). Stedenbouwkundig plan Defensieterrein Utrecht. Utrecht: BPD Ontwikkeling.
- Van Dale. (z.d.). Betekenis 'park'. Opgeroepen op mei 1, 2020, van Van Dale: <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/park#.XqwegGgzbiU>
- van der Linden, C., & Muller, T. (2019). Catalogus geveltuin en groene gevels. Amsterdam: Gemeente Amsterdam. Opgeroepen op maart 4, 2020, van https://knowledge-milepark.nl/wp-content/uploads/2019/12/Knowledge-Mile-Park_Catalogus_2019.pdf
- Van Leeuwen, M. (2018, november 23). ASR zet in op middeldure huur in Wonderwoods. Opgeroepen op maart 27, 2020, van Vastgoedmarkt.nl: https://www.vastgoedmarkt.nl/beleggingen/nieuws/2018/11/asr-zet-in-op-middeldure-huur-in-wonderwoods-101138550?_ga=2.87640401.872475332.1585308897-1830341681.1585308897
- Vereniging Deltametropool. (2014). Duurzame verstedelijking & agglomeratiekracht. Rotterdam: Vereniging Deltametropool. Opgeroepen op april 13, 2020
- Vereniging Deltametropool. (2017). Verstedelijkingsopgave van Nederland. Rotterdam: Vereniging Deltametropool. Opgeroepen op februari 10, 2020, van https://deltametropool.nl/app/uploads/2018/07/20170901-VERSTEDELIJKINGSOPGAVE_VAN_NEDERLAND_IPO_G4_G32-WEB.pdf
- Vink, M. (2020, maart 21). Verbazing en onbegrip om drukte voor Bloesempark. Opgeroepen op april 7, 2020, van Amstelveenz: <https://www.amstelveenz.nl/nieuws/verbazing-en-onbegrip-om-drukke-voor-bloesempark.html>
- Vinke, J., Wisse, G., Dresscher, W., Mosman, L., & Vlaswinkel, E. (2020, april 29). Plenaire presentaties. Opgeroepen op mei 4, 2020, van BNA: <https://www.bna.nl/onderzoek/het-stadsranden-lab/plenaire-presentaties>
- Werkpartners. (z.d.). Matrix ruimtelijke kwaliteit. Opgeroepen op april 15, 2020, van Werkpartners: <http://www.werkpartners.net/index.php?page=matrix-ruimtelijke-kwaliteit>

wUrck. (2019). Inrichtinsprincipes Kerckebosch. Rotterdam: wUrck.
Opgeroepen op maart 27, 2020

Young, S. (2019, juli 22). London becomes the world's first National Park City, here's everything you need to know. Opgeroepen op april 15, 2020, van Independent: <https://www.independent.co.uk/life-style/london-national-park-city-definition-green-spaces-wildlife-international-charter-a9015766.html>

Bijlagen

Inhoud

Bijlage 1: interview Martine Sluijs.....	60
Interviewschema	60
Transcriptie interview.....	61
Bijlage 2: interview Paul Roncken.....	67
Interviewschema	67
Samenvatting interview [op verzoek van de geïnterviewde aangepaste tekst].....	68
Bijlage 3: interview Merten Nefs	78
Interviewschema	78
Transcriptie interview.....	79
Bijlage 4: interview Marit Overbeek.....	82
Interviewschema	82
Transcriptie interview.....	83
Bijlage 5: interview X.....	90
Bijlage 6: interview Carola Berkelaar	91
Interviewschema	91
Transcriptie interview.....	92
Bijlage 7: brainstormsessie.....	97
Mail uitnodiging brainstormsessie	97
Mailbijlage inrichtingsprincipes.....	99
Reactie vragenlijst Erik Versloot.....	102
Reactie vragenlijst Liesbeth van Holten	103
Reactie vragenlijst Bertus Cornelissen	104
Totaalresultaten vragenlijst	106
Samenvatting brainstormsessie	107
Bijlage 8: toelichting kenmerken en assenkruizen inrichtingsprincipes.....	119
Bijlage 9: toepassing inrichtingsprincipes op casus	128
Bijlage 10 EXTRA BIJLAGE Casus Hoevelaar fase 1	132

Bijlage 1: interview Martine Sluijs

Interviewschema

Parkinclusief ontwikkelen (Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug) en Rotsoord

Datum en tijdstip: 5 maart 2020, 15.15u

Locatie: Provinciehuis Utrecht

Opzet interview: half gestructureerd interview, vragen staan vast, doorvragen en volgorde staan vrij

Vorm: mondeling

Middel: face-to-face gesprek

Benadering: individueel

Opbouw:

Introductie

Doel van het onderzoek: het concept parkinclusief ontwikkelen concreter maken voor de provincie Utrecht in de vorm van inrichtingsprincipes.

Hoofdvraag: Hoe kan parkinclusief ontwikkelen bijdragen aan gezonde verstedelijking in de provincie Utrecht?

Doel van dit gesprek:

- Kennismaken met jouw rol en expertise;
- Visie op gezond verstedelijken;
- Definitie van parkinclusief ontwikkelen;
- Wat is jouw behoefte.

Tijd:

Dit gesprek gaat ongeveer een half uur duren.

Opname:

Akkoord? Opname aanzetten.

Middenstuk

Te stellen vragen (volgorde staat vrij):

- ☐ 1. Wat is jouw expertise?
- ☐ 2. Wat is jouw relatie met de provincie?
- ☐ 3. Wat is jouw rol bij de Utrechtse Heuvelrug en Rotsoord?
- ☐ 4. Wat is jouw visie op gezond stedelijk leven, en verstedelijking van de provincie?
- ☐ 5. Wat is jouw definitie van parkinclusief ontwikkelen?
- ☐ 6. Waar komt het begrip vandaan?
- ☐ 7. Hoe vertaalt het concept zich in jouw dagelijks werk?
- ☐ 8. Wat is jouw visie van parkinclusief ontwikkelen:
 - ☐ a. op provincieniveau?
 - ☐ b. op wijkniveau?
 - ☐ c. in een hoogstedelijk gebied?
 - ☐ d. in een al vrij groen gebied?
- ☐ 9. Welke meerwaarde zie je in mijn onderzoek?
- ☐ 10. Heb je nog tips voor mijn onderzoek?
- ☐ 11. ...

Afsluiting

- ☐ Controle of alle vragen zijn beantwoord;
- ☐ Terugblikken naar het doel van het gesprek;
- ☐ Bedanken voor het interview;
- ☐ Opname stopzetten.

Transcriptie interview

Wat is je expertise?

Ik hou me bezig met publieke buitenruimtes in steden en dorpen. Het sterker maken van dat soort plekken. En het gaat niet alleen over gezelligheid en waar mensen elkaar kunnen ontmoeten, maar ook over gezonde plekken in de stad. Waar mensen tot rust kunnen komen. Plekken met groen, voor spelen, dieren, klimaatadaptatie, dieren. Ik neig me steeds meer naar gezonde plekken voor mensen. Dat zijn ook vaak plekken die groener zijn dan gewone pleinen. Ik merkte dat de relatie tussen gezonde plekken en groen heel groot is. Groen is eigenlijk het antwoord op alles.

Ik doe allerlei opdrachten in steden en dorpen.

Ik kreeg een opdracht van Nationaal Park de Utrechtse Heuvelrug, Janine Caalders, die kwam met de vraag: in de regio hebben we een groene ruggengraat, maar we weten niet hoe we dit structureel kunnen bekostigen. Want hoe houden we het gebied in stand als steeds meer mensen er gebruik van gaan maken. De steden raken steeds voller, en we moeten steeds meer woningen erin kwijt. Er is minder ruimte in de stad en de mensen gaan dus naar de heuvelrug toe om te recreëren. Het wordt ook veel beter bereikbaar omdat we nu e-bikes hebben, je kunt er in 10, 20 minuutjes zijn.

“Het [de Utrechtse Heuvelrug] wordt de achtertuin van de steden.” Het wordt er dus steeds drukker. Maar er is niemand die betaald voor de schade aan de natuur, de paden die sneller slijten, etc. Zij was op zoek naar een financieringsmodel.

Maar wie maken er nou gebruik van het park? Dat zijn de mensen die uit het stedelijk gebied komen. Dus er is een relatie tussen de stad en het park. Toen ging ik nog een stap verder. In Europa zie je, wat mijn inspiratiebron, daar heb ik het vandaan, de GrünGürtel bij Frankfurt, in Milaan heb je een concept hoe je landschap en stad in verbinding kunt brengen. En de belangrijkste inspiratiebron was Londen, London National Park City. Die zeiden, laten we een grote cirkel trekken om heel Londen, wat net zo groot is als de provincie Utrecht, en ze zeiden we zijn één nationaal park. Alles wat we doen, ontwikkelen, geld mee verdienen, doen we in het park. Het is altijd onderdeel van de groei van het gebied. En ik dacht, dit moeten wij ook doen.

Maar dat ligt weer gevoelig. Want je hebt hier twee grote steden, die concurreren met elkaar, Utrecht en Amersfoort. Dus je kunt het niet Utrecht National Park City gaan noemen. Er is ook rivaliteit, dus dan krijg je dat de dorpen zich daar ook niet bij voelen.

Dus toen dacht ik, wat is de essentie.

We zijn continu aan het ontwikkelen vanuit het idee: we zijn een park.

En ik dacht dan kom je snel op het woord parkinclusief. Het komt ook voort uit het natuurinclusief ontwikkelen. Dat is al een beetje een ding aan het worden. Je zult het terugkomen bij ontwikkelaars en gemeenten. Dat beginnen we te snappen. We gaan het nu groter maken. Als we natuurinclusief snappen gaan we nu parkinclusief ontwikkelen. Alles wat we doen, woningbouw, recreatie, ontwikkelen, doen we vanuit het park. En we dragen er ook aan bij. Parkinclusief ontwikkelen is het grote broertje van natuurinclusief ontwikkelen. En het vertaalt zich in deze provincie een beetje zoals het Londense model. We zetten gewoon een cirkel eromheen, en er ligt al een sterke groenstructuur, het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. En dat we nu gaan zorgen dat alles wat erin ligt gaan vervlechten met die grote ruggengraat die we al hebben.

En daar komt ook het zusterpark vandaan, om een connectie te maken met het groen wat er al is?

Juist. Overal waar we nu acties voeren, zoals bij Rotsoord, daar moet een bordje komen met Zusterpark Utrechtse Heuvelrug. En ik hoop dat het een beweging wordt.

Wat is jouw relatie met de provincie? Want je hebt hier ook gewerkt? Nu ben je hier ook vaak op het provinciehuis.

Ik loop hier best veel rond, maar steeds met een ander pet op. Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug zit hier ook in het gebouw, dat is niet van de provincie, het is een stichting. En recreatie Midden-Nederland zit hier ook. Dus in dit gebouw zitten veel meer partners dan allen de provincie zelf. Ik werk voor hun ook. Ik geef ook de trainingen Design Thinking en Placemaking vanuit mijn vakgebied. Ik probeer ook die vernieuwende technieken etc over te dragen aan de provincieambtenaren. Maar ik zit hier soms ook als klant. Want dan ben ik bezig in een project zoals Bunnik en dan hebben we de provincie gewoon heel hard nodig. Dus dan zit ik hier om te kijken hoe de provincie kan helpen.

Welke rol heeft de provincie in zo'n project?

Dat is een heel ingewikkeld punt. Als je gebiedsontwikkeling doet, om Bunnik even als voorbeeld te nemen, dat ligt tegen het park aan, daar is een ontwikkeling bezig in een kantorengedebied, en als we nu toch met dat parkinclusief bezig zijn, moet dat dus ook parkinclusief. Ik vertel het heel vaak, we kunnen ook verticale parken maken.

Gebiedsontwikkeling is heel vaak heel multidisciplinair. We hebben het in Bunnik over woningbouw, transformatie van kantoren, knooppuntontwikkeling, met nieuwe verbindingen, fietspaden, voetpaden, OV, nieuwe manieren van mobiliteit, we hebben het over landschap, omdat het tegen het park aanligt, en we hebben het over cultureel erfgoed. Dus als ik hier kom, dan ben ik de hele tijd met verschillende mensen aan het praten, met een vraag die over één gebied gaat. Voor parkinclusief ontwikkelen is het voor mij heel vervelend dat ik overal langs moet en iedereen een stukje. Eigenlijk zou je een coördinator moeten hebben. De provincie zou dan de back-office zijn, en ik heb te maken met één iemand van de front-office. En dan zou die persoon de back-office organiseren. Want ik moet nu zelf iedereen hier gaan zoeken. Nou ken ik iedereen hier, maar zou dat niet zo zijn, dan ik het echt verschrikkelijk.

Maar de provincie krijgt een rol omdat het een groter gebied is en met meer thema's te maken heeft?

Ja de provincie heeft een fietsprogramma, een binnenstedelijk ontwikkeling-programma, ze hebben allemaal programma's, op één stukje. En dan loop ik vaak bij gezonde leefomgeving omdat het daarom gaat natuurlijk. Dus ik heb veel met Liesbeth te maken. Die helpt mij ook. Je hebt dus één iemand nodig die alles verbindt met één doelstelling: gezonde parkinclusieve ontwikkeling.

Mijn opdracht was, organiseer een groot congres, waar op allerlei niveaus allerlei mensen gaan nadenken, van heel concreet, gewoon eens stuk gebied pakken, en kijken wat kunnen we daar, tot wat kunnen we in de landbouwsector, etc. Dat heb ik gedaan, en daar kwamen best goede aanknopingspunten uit. Dus hebben ze gevraagd, wil je daarmee doorgaan. Eigenlijk is mijn opdracht om een soort beweging op gang te helpen. Om te zorgen dat er op plekken waar kansen liggen, dit oppakken en het meenemen in hun aanpak. Zoals bij het zusterpark. Ik zie dat zijn bezig zijn en dingen doen, dus ik probeer dit erin te pluggen en dan hoop ik dat ze het na twee of drie keer zelf mee gaan nemen.

Heb je ook al een soort methodologie ofzo die je uitdraagt, of is het meer alleen het concept wat je vertelt?

Nee het is het concept wat ik vertel, omdat het per situatie anders is. Als je in een wijkje in een stad zit, probeer ik eerst te zoeken wat zij aan het doen zijn.

En hoe zij daar zelf invulling aan kunnen geven?

Ja ik ben dus aan het kijken wat zijn zij aan het doen, ik probeer dat te snappen en dan de boodschap van het parkinclusief ontwikkelen te laten matchen met wat zij aan het doen zijn. Dus ik ga niet een groot concept van zo gaan we het doen uitrollen, ik ben juist aan het kijken wat zij doen, en hoe het bij elkaar past. Ik keer het om.

Kun je een definitie geven van het concept, jouw definitie?

Ik vind, de definitie van het Ringpark, is groen groeit mee. En dat ik eigenlijk ook mijn definitie. Daar bedoel ik mee, als we iets ontwikkelen, iets maken, dan komt er altijd een stukje groen bij. Het gaat niet ten koste van groen, maar er komt een stukje groen bij. Als we iets ontwikkelen en ondernemen met elkaar ontstaat er iets meer draagvlak voor het groen, en als we iets ontwikkelen, is het altijd zo dat wat we ermee verdienen, dat een klein stukje teruggaat naar dat groen. Groen groeit mee.

Het kan overal toch? Binnenstedelijk, zoals Rotsoord, maar je hebt natuurlijk ook in het landschap ontwikkelen, dat moet eigenlijk ook op die manier, waarbij die waarde niet verdwijnt maar juist...

Een toevoeging op groen groeit mee en het kan overal, is dat het sterker wordt als je ook letterlijk groene verbindingen legt. Dus dat bepaalde stukken groen door gaan lopen. Zodat je het beleeft dat het doorloopt, maar ook op de kaart gaat zien als soort groene vlekken die steeds meer met elkaar in verbinding raken. Je kunt het ook zien als allemaal splintertjes, maar ik denk dat het nog sterker wordt als je die met elkaar in verbinding brengt. En als je kijkt naar de kaart van Londen, daarom ben ik zo trots op onze kaart, dat zijn allemaal losse splintertjes. Het is een soort stippenkaart. En wij hebben het wel mooier eigenlijk. Als Londen het kan, wij zijn al verder. [verwijst naar de groenstructuur van de Utrechtse Heuvelrug.]

Waar is parkinclusief nou een oplossing voor? Het is niet omdat het alleen mooi is, het is ook dat wij met elkaar bezig zijn om de natuur en ecologie te vernietigen, en het is wel de basis van ons welzijn en onze gezondheid. En daarbij komen ook die klimaatvraagstukken nog een keer. Het antwoord is continu groen. Het is echt zo. Stikstof? Groen. Luchtkwaliteit? Groen. Het is letterlijk de voorwaarde om een gezonde leefomgeving te krijgen. En ik ga het steeds moeilijker vinden om te begrijpen waarom we het aan het kapotmaken zijn.

Toen wij hier in de koffiecorner zaten met Liesbeth, zei je ook iets over dat mensen bang zijn als er binnenstedelijk ontwikkeld wordt dat het dan alleen maar grijs is wat er kan doen. Toen zei je dat het ook op een ander manier kan. Maar hoe denk je dan bijvoorbeeld over hoogbouw?

Hoogbouw an sich: je kunt verticale parken en groene daken maken, ik zeg altijd, je kunt ook een groen dakenlandschap maken. Je kan moestuinen op daken maken, vertical farming, we kunnen de hoogte in. Maar we moeten het wel doen. Oppervlak is ook verticaal oppervlak. Wij denken alleen maar op maaiveld oppervlak. We hebben steeds meer ruimte nodig om al die mensen kwijt te kunnen, dus de hoogte in, dat begrijp ik, maar dat kan nog steeds harstikke groen. En dan kom je weer een beetje bij het natuurinclusief ontwikkelen. Maar als je het als gebied gaat zien is het een park. Als je de juiste plantsoorten kiest, ook voor verticaal, creëer je weer nieuwe voedselketens.

Ik heb drie doelen, biodiversiteit, klimaatadaptatie, en gezondheid. Maar je komt inderdaad altijd weer terug op groen.

Ik heb eens een mindmap gemaakt met wij noemen het Wicked Problems, alle problemen waar we als mensen tegenaan lopen, in het hart zet ik groen en het klopt. Maar je moet mensen wel

nog ruimte bieden om te kunnen bewegen, rennen, spelen, horizon is ook rustgevend. Dus ik vind niet dat heel Nederland de hoogte in moet. Maar ik denk juist dat door de hoogte in te gaan dat je andere landschappen daar ook mee kunt behouden.

Ja het scheelt juist ruimte op het maaiveld.

Hoe zie je parkinclusief ontwikkelen op provincieniveau? Want bij een woonwijk zeg je dat het altijd weer anders is, dat je daar moet kijken welke kwaliteiten er zitten bijvoorbeeld. Maar als je op een iets hoger niveau zit, als we dan een plan zouden maken voor de hele provincie, hoe zie je dat dan voor je?

Je kunt in de hele omgevingsvisie zeggen, we zitten in een park, en dan alle vraagstukken gaan benaderen op die manier. Als een overkoepelend filosofisch plaatje, we zijn één park. En dan gaan we alle verschillende vraagstukken die we in het park willen ontwikkelen, gaan we vanuit het parkdenken, gaan we dat doen.

Dan wordt het een soort randvoorwaarde voor elke ontwikkeling in Nederland.

Ja zeker. En ook die discussies met agrarisch landschap enzo, ik zie agrarisch landschap ook als park, een agrarisch park. En dan ga je daar ook anders denken. Dan ga je bijvoorbeeld anders nadenken over grootschalige veeteelt. Want dat verwacht je niet in een park. Dan ga je automatisch snappen dat het niet meer zo goed past en anders moet.

En dan kun je ook bij de provincie, kleinere gebiedjes nemen en kijken hoe je dat als park kunt inrichten. Wie zitten er, welke boeren, welke woningbouwprojecten zijn hier gepland, hoe zit het met water, wateropgaven. Alles hebben we op kaart gezet, de provincie kan dat want ze hebben een hele goede GIS-afdeling. Die hebben een kaart gemaakt met alle onderdelen, en toen hadden we een kaart met het landschap nu, en nu gaan we kijken hoe we hier een park van gaan maken. En dan kun je heel makkelijk gaan puzzelen. En dat vind ik echt iets wat de provincie heel goed zou kunnen. Ze hebben data, GIS-afdeling, kwestie van goede cirkel trekken, en met die filosofische vraag het landschap inrichten naar de toekomst toe. Dat is op gebiedsniveau.

Welke meerwaarde zie jij in mijn onderzoek?

Het begint met agenderen. Zorgen dat die manier van denken meer een bekend iets wordt. Jouw onderzoek is onderdeel van de agendering. En het is ook interessant om te weten, wat is parkinclusief ontwikkelen voor een ander? Dus als je aan Marit [inwoner Rotsoord] gaat vragen: wat is het voor jou? Dan krijg je waarschijnlijk een ander antwoord. En de meerwaarde is ook om een completer verhaal te krijgen dan alleen mijn verhaal.

Ik heb Paul Roncken gesproken, en Merten Nefs, en ook hun visie gevraagd, ik wilde het inderdaad vanuit een paar kanten belichten en dan kijken wat voor beeld er ontstaat.

Die zitten beide ook in de klankbord. Merten en Paul hebben een hele andere invalshoek, wetenschappelijker.

En ik wil Carola Berkelaar spreken.

Ja en Carola kent het nog niet, dus als jij met haar hierover gaat praten, is het weer onderdeel van agenderen. En ik hoop dat je een aantal dingen vindt, die we nog niet wisten wat weer aanknopingspunten als voorbeeld zou kunnen zijn.

Zal ik kort mijn opzet doornemen anders?

[legt methode uit]

Denk je dat dat bijdraagt?

Ja zeker, absoluut. Super leuk. Je bent wel bezig met pionieren, omdat het nog niks is.

Dat is ook wel mijn valkuil, zo abstract denken. Omdat het nog een concept.

Ik zie het ook wel een beweging, hoe kun je zoiets conceptueels, op die manier denken, dan moet je weer naar een kleinere schaal toe. Langbroekewetering. Daar zou je echt een project van kunnen maken. En dan ga je er als een project mee aan de slag vanuit die filosofie. En zoals ik bezig ben zie ik het als een mindset, een beweging. En het ging over: hoe financieren we groen. Het is altijd restpost. Het wordt nooit structureel gefinancierd. Dat is de vraag die er ook onder zit. Groen moet ook automatisch onderdeel worden van onze totale economie. Het is echt waar het om gaat. Het heeft waarde. Het zit in de ontwikkeling van andere dingen. Als je aan het bouwen bent, moet je ook waarde daaruit creëren om daar ook groen aan te koppelen.

Ik was het boek van de donut-economie aan het lezen. Het gaat erom als je als mens te ver gaat in het uitputten van de planeet, dan moeten we straks gaan verhuizen. Wat ze al aan het doen zijn, ze proberen nu Mars te bereiken. Waar ik heel boos van word. Van oh we hebben het al opgegeven. Dus die gaat uit van: we mogen nooit ten koste van de planeet boven deze rand uitkomen. En ze hebben ook een ondergrens, we mogen nooit ten koste van, bijvoorbeeld mensen die doodgaan van de honger. Dat we onze economie zo hebben ingericht dat er daardoor mensen honger lijden. Die ondergrens is voor mij ook groen. Dus je kan nooit iets maken wat ten koste gaat van groen. Daartussen zit een groot gebied waar je wel goede dingen kunt doen. Ik doe ook een onderzoek naar stilte in de stad, waar mensen ook behoefte aan hebben.

Ik heb vorig semester een onderzoek gedaan naar ontspannen in een park, voor mijn minor psychologie. Ik heb in de literatuur gezocht naar voorwaarden voor vooral mentale ontspanning.

Wat leuk! Ik ben daar een heel diep onderzoek naar aan het doen, ook naar verschillende persoonlijkheden. Wij noemen het stille stad. Dat is voor iedereen anders, maar er zijn wel veel overeenkomsten. We hebben hier geen opdracht voor, maar we moeten hier aandacht voor hebben. We hebben ook een opdracht bij de HU liggen. Over stille stad. En ik doe dit met een stadpsycholoog. Sander van der Ham.

Er zijn parken en dan zetten ze losse stoeltjes neer. Die kun je neerzetten waar jij het wil hebben. Dan ben jij dus de baas over je omgeving. Sommige mensen zetten een stoel 30 cm verder neer. Maar dan is het wel jouw beslissing. Dan heb je meer controle over je eigen omgeving.

Even kijken of ik alles heb gehad. Heb je nog tips?

Ga je het introduceren in je interviews?

Ja als iemand er niet bekend mee is moet ik het denk ik wel een beetje toelichten. Maar het wel klein houden zodat diegene zijn eigen invulling eraan kan geven.

Ja precies.

Ja ik wil dan als ik de definities van anderen heb gehoord dat ik dan in mijn eindproduct een soort conclusie maak van dit is mijn definitie in dit onderzoek.

Ja verder heb ik geen tips, ik vind het hartstikke leuk wat je doet.

Dan heb ik alles gehad. Dus heel erg bedankt voor je tijd.

Graag gedaan.

[einde interview]

Bijlage 2: interview Paul Roncken

Interviewschema

Adviseur Ruimtelijke kwaliteit

Externe

Datum en tijdstip: 12-02-2020 14.00u

Locatie: Provinciehuis Provincie Utrecht

Opzet interview: half gestructureerd interview, vragen staan vast, doorvragen en volgorde staat vrij

Vorm: mondeling

Middel: face-to-face gesprek

Benadering: individueel

Opbouw:

Introductie

Doel van het onderzoek: het concept Parkinclusief ontwikkelen concreter maken voor de provincie in de vorm van inrichtingsprincipes.

Doel van het gesprek:

- Definitie Parkinclusief ontwikkelen;
- Eventueel literatuur;
- Eventueel gerelateerde projecten;
- Rol van het onderzoek, wat moet echt nog onderzocht worden?;
- Methode van het onderzoek doorspreken (review).

Tijd: Dit gesprek gaat ongeveer een half uurtje duren.

Informatie: ik zou je graag als expert en adviseur gebruiken. Ik zou graag je uitspraken willen citeren. Mag ik een geluidsopname maken?

Middenstuk

Te stellen vragen (volgorde staat vrij)

1. Wat is jouw rol bij de provincie?
2. Wat versta je onder Parkinclusief Ontwikkelen?
3. Waar komt het begrip Parkinclusief Ontwikkelen vandaan?
4. Kan het ringparkconcept ook onder Parkinclusief ontwikkelen vallen?
5. Heb je voorbeelden van projecten waar het al speelt?
6. Heb je toevallig wetenschappelijke artikelen over Parkinclusief ontwikkelen?
7. Wat mist er volgens jou nog echt aan kennis (wat ik eventueel zou kunnen onderzoeken)?
8. ...

Review onderzoeksopzet

1. Logische deelvragen?
2. Logische methodiek?
3. ...

Afsluiting

- Vragen of halverwege het onderzoek nog een interview ingepland kan worden;
- Bedanken voor het interview;
- Opname stopzetten.

Samenvatting interview [op verzoek van de geïnterviewde aangepaste tekst]

Oke, wat ik eigenlijk wil met dit gesprekje is jouw definitie horen van parkinclusief ontwikkelen, omdat het voor mij best wel een abstract begrip is. Het staat ook niet op internet. Omdat het vrij nieuw is volgens mij. Ja, en verder, omdat jij er wat meer over weet wat ik dan echt kan bijdragen aan dit onderwerp. En ik wilde graag een korte review doen op mijn onderzoeksopzet. Nou de eerste vraag: Wat is precies jouw rol bij de provincie?

Er is een officiële titel en functieomschrijving, met de afkorting PARK. Daar heb je 'm al, park. Dat staat voor Provinciaal Adviseur Ruimtelijke Kwaliteit. Vaak als ik dat voor een gezelschap of bij een lezing of iets dergelijks moet uitleggen dan gebruik ik een andere titel, dat is een informele titel, dat is provinciaal bouwmeester. En dan denken mensen, ah oke, daar kan ik me wat bij voorstellen. Kijk er zijn ongelooflijk veel adviseurs ruimtelijke kwaliteit, op allerlei niveaus. Maar mijn functie is toch wel wat bijzonderder dan dat, want ik ben echt een vrije vogel binnen de provincie. Er is er maar eentje volgens mij. Dat past dan beter bij een provinciaal bouwmeester. Net zoals je een Rijksbouwmeester hebt.

Ja ik ben daar niet zo in thuis wat dat precies betekent.

De Rijksbouwmeester is ook een tijdelijke functie, net als die van mij. Die heeft ook een team onder zich, dat heb ik dan niet. Ik heb wel een budget, dat heeft de Rijksbouwmeester ook. Maar de Rijksbouwmeester gaat over Rijksvastgoed, dus alle monumenten en dat soort aspecten. De provincie heeft geen provinciaal vastgoed. Er is wel bezit, er zijn N-wegen. Waarom is deze functie ontstaan? Dat is wel boeiend eigenlijk, want het is niet wettelijk verplicht. Er is wel een wettelijke verplichting voor een provinciale commissie leefomgeving. Of in ieder geval een commissie die advies geeft aan de bestuurders, en de bestuurders zijn in eerste instantie de gedeputeerden, en de commissaris. En dan heb je de Provinciale Staten, dat is als het ware de tweede kamer. En die moeten zich laten adviseren. De PCL, Provinciale Commissie Leefomgeving, bestaat uit meerdere mensen en is vergelijkbaar aan mijn functie. Verschil is dat zij niet een pasje hebben om binnen te komen, dus zij werken niet zoals ik hier werk, tussen de ambtenaren zeg maar, zij zitten echt ergens buiten. Ze spiegelen als het ware de keuzes die de provincie maakt. Mijn rol is dus niet zo wettelijk maar een vrijwillige keuze van de provincie, en Noord-Holland en Zuid-Holland hebben dat ook, andere provincies hebben dat niet. Dat is niet toevallig denk ik, want dat zijn de Randstadprovincies met veel bouwprogramma's enzo. En het is eigenlijk ontstaan, ik denk een jaar of 10, 15 jaar geleden, door meer marktwerking in overheidsland. De overheid is gewoon gaan afslanken, heeft allerlei dingen afgestoten. Bijna alle ontwerpers zijn ook bij de overheden verdwenen. Zowel bij de provincies als bij de gemeenten. En daarvoor in de plaats kopen ze adviesbureaus in. Dat is prima, maar als er dan wel een echt bouwproject is, dan besteden ze dat ook uit aan de markt, dan gaat de markt, en de aannemers zich daarop inschrijven, en dan ontstaat er een soort grijs gebied. De politiek heeft gewoon met heel veel enthousiasme afspraken gemaakt. Dit bouwproject levert zoveel kwaliteit op, ook voor de natuur enzovoorts. Maar zo'n aannemer, die gaat gewoon bouwen, en die gaat niet per se letten op dat soort aspecten, tenzij ze daarop gecontroleerd worden. Daarom zijn er nieuwe rollen ontwikkeld, zoals een supervisor, of een kwaliteitsteam. En die zit ergens tussen het bestuur en die marktpartij in. En zij controleren, is die bouwer nou nog steeds aan het bouwen wat we hebben afgesproken? En dan hebben sommige provincies bedacht, zo'n kwaliteitsteam zouden we eigenlijk permanent moeten hebben. Dus niet alleen bij die losse projecten maar ook tussendoor. En dat is eigenlijk die functie voor mij geworden.

Nou dat is wel een duidelijk verhaal. Dan is eigenlijk mijn tweede vraag gelijk, wat is parkinclusief ontwikkelen, wat versta jij eronder? Want ik wil het een beetje van verschillende mensen horen eigenlijk. Volgens mij ben jij daar een beetje de trekker in?

Het is inderdaad een begrip dat gek genoeg niet bestaat, want zo ingewikkeld is ie niet. Want park ken je, inclusief, of natuurinclusief ken je natuurlijk wel.

Ja daar heb ik heel veel over gevonden. Maar dat is natuurlijk niet hetzelfde.

Nee, klopt.

Dan begrijp ik dat in ieder geval goed.

Hoe is het ontstaan? Ik mag dus ook zelf onderwerpen inbrengen bij de provincie waarvan ik denk, hier doet de provincie te weinig, terwijl dat wel zou moeten, met betrekking tot de ruimtelijke kwaliteit. En een van de projecten is het ringpark geweest. Het ringpark is vanaf het begin af aan een catchy titel geweest. En is gedurende drie, vier jaar is dat zich gaan vormen. Het is iets anders geworden dan hoe het begon. Daar kunnen we het ook nog wel even over hebben. Het woord park zat er al in. En het idee daarvan was, als wij nou heel hard gaan groeien als provincie, maar tegelijkertijd is het een van de mooiste provincies van Nederland, dan zit daar een soort spanning. Want heel veel mensen zijn bang dat er dingen verloren gaan. Of dat het altijd ten koste van natuur en erfgoed gaat, en waarden die op zichzelf geen geld opbrengen, maar die we wel heel erg waarderen met z'n allen.

Er ligt ook plan klaar voor het landschap. Er is niet een landschapsplan, behalve dan dat er een natuurplan is voor sommige stukjes. Maar er is niet een algemeen landschapsplan waar woningbouw een onderdeel van is. Het is altijd andersom, eerst komt er een soort woningbehoefte, en dan komt er een soort zoeklicht, waar gaan we dat dan doen, en dan pas gaan we kijken wat voor waarden zitten er in zo'n gebied? En dan gaan we kijken, hoe gaan we dat compenseren, want die waarden verdwijnen allemaal. Dus in feite ben je dan constant aan het repareren. Maar we leven nu in een tijd waarin het wel duidelijk is, er is echt wel iets aan de hand, niet alleen met de natuur maar met het hele landschap. Want insecten sterven massaal uit, de bodemkwaliteit is verschrikkelijk. En allerlei natuurhistorische waarden zijn wankel. Kunnen we niet eerst een plan maken voor het landschap, waar we dan ook in kunnen recreëren, en dan kunnen we wel verzinnen of dat wonen er op een bepaalde manier bij past. Dat is het idee ringpark. Dus daar zit al een deel van het antwoord in. Dus je kunt ook zeggen: stel nou dat het ringpark inclusief is. Wat wil je dan bereiken met dat ringpark, wat is dat precies? Ja daar zijn we al een hele tijd over aan het praten, want het is best een lange lijst, wat je allemaal zou wensen. En de vraag is of je dat ook allemaal tegelijkertijd kan. Maar in mijn fantasie kan dat. Kijk in mijn fantasie, ik ben ook wetenschapper bij de Wageningen Universiteit, denk ik dat het mogelijk is om een manier van bouwen te hebben, waarbij je niet insecten hoeft weg te jagen of vogels hoeft weg te jagen maar juist welkom zijn. Sterker nog, ieder huis is tevens een vestigingsplaats voor insecten en vogels en planten en weet ik het wat. Hangt ervan af hoe je het ontwerpt.

Dat is ook natuurinclusief eigenlijk.

Dat is natuurinclusief. Ja. Dus parkinclusief is gemakkelijk te begrijpen als je zegt: is natuurinclusief,

Maar er komt nog iets bij.

Ja precies. Kijk het woord natuur is ook een beetje, ja is een term die bij een bepaalde gedachte hoort bij Nederland. Je hoort bij een bepaalde groep mensen die daar wat mee heeft. En een andere groep heeft er niks mee. Het woord park is een beetje marketing ook. Natuur en park is bijna hetzelfde maar je hoopt toch dat je daarmee een grotere groep kunt interesseren. Neem het

begrip natuur bijvoorbeeld. Mensen die zich echt met hart en ziel voor natuur inzetten, die vinden het heel lastig dat je er ook in recreëert. Dan heb je al een probleem. Want ik vind juist dat je juist nieuwe ontwikkelingen moet kunnen maken waar je tegelijkertijd kunt recreëren. Dan kan ik dat niet natuurinclusief noemen. Want dan snappen mensen het niet. Dus daar hebben we een nieuwe term voor verzonnen.

En gaat het dan ook uit van de Nationale Parken?

Nou dat is, een goede vraag. Ik heb de term parkinclusief niet genoemd, bij mij ging het altijd om Ringpark. Maar de mensen van Utrechtse Heuvelrug, dus de directeur daar, Janine Caalders, en alle mensen daaromheen, die zeiden: dat ringparkidee, daar horen wij ook bij. Wij willen meedoen. Is dat niet hetzelfde. Het gebied van Ringpark dat moet toch inclusief de Utrechtse Heuvelrug zijn, enzo. En dus zijn we steeds meer met elkaar opgetrokken. En op een van de workshops is daar ook het idee ontstaan om Nationaal Park inclusief werken. Parkinclusief. Dat is ook ringpark. Park Utrechtse Heuvelrug. Dat woord park heb je met elkaar gemeen. Dus het idee komt ook heel veel bij hen vandaan. En misschien is dat ook wel terecht. Misschien moeten we het ook wel daar laten. Misschien moeten we het wel, kijk we zijn nog aan het ontdekken en we zijn nog aan het uitvinden. Misschien is dat ook wel onderdeel van jouw onderzoek.

Ja zeker. Ja ik wilde dan naar voorbeelden kijken die er al zijn, internationaal, zoals London. Ik wil het eigenlijk wat concreter maken ook voor jullie dan, en voor mezelf. Door naar voorbeelden te kijken hoe zij dat hebben gedaan en of dat dan aansluit bij wat hier kan. Dat is een beetje het idee van het onderzoek. Liesbeth zei dat vooral de mens centraal staat bij het parkinclusief ontwikkelen, dus ook het recreëren en de gezondheid van de mens. En wat het landschap daar dan kan bijdragen zeg maar. En dat de verstedelijking, dat komt er eigenlijk bij, daar moet een plek voor gevonden worden, met dat allemaal in het achterhoofd. In plaats van andersom. Wat nu vaak gebeurt.

Ja precies.

Oké, dan begrijp ik hem! Het is best wel abstract, tenminste voor mij was dat wel zo.

Nou toch fijn dat je het in zo'n korte tijd wel begrijpt. Maar wat dan wel een interessante vraag is, waar komt dat nou vandaan. Kijk in Londen is het juist allemaal binnenstedelijk. Dat is wel heel boeiend ook, maar wel een verschil. Dat ringpark zit ook binnenstedelijk, maar het zit ook op de randen en daarbuiten in de landbouwgebieden. En dan heb je nog dat Nationale Park Utrechtse Heuvelrug wat nog verder daar dan vandaan ligt. Letterlijk in afstand vanaf een stad geredeneerd, he. Terwijl, ik woon in zo'n dorp op de Utrechtse Heuvelrug. Je zou dus kunnen zeggen, ik woon al parkinclusief. Dat klopt ook wel.

Dat merk je ook wel. Of je nu in een klein dorp bent of in een grote stad. Dat verschil is best groot.

Ja, absoluut. Je merkt het aan hoe de wegen zijn ingericht, dus er staan fatsoenlijke grote dikke bomen, de huizen mooi ver uit elkaar, de tuinen zijn echt groen, er is een soort traagheid zeg maar. Wat heel fijn is, als een soort tegenhanger. Voor mij is het fantastisch. Ik vind het heerlijk om in de stad te zijn, ik vind het juist ook wel fijn dat je daar kunt ademen zeg maar.

Ja ik kom zelf ook uit een klein dorpje. Dus ik begrijp het gevoel wel.

Ja misschien is het wel, ik heb ook een andere term geïntroduceerd, met mijn programma. Dat heet binnendorpelijk verdichten, daar heeft het ook wel mee te maken. Dat dorps karakter, daar heb je meteen een romantisch idee bij. Als ik kijk naar allerlei stedenbouwkundige plannen die gemaakt worden voor steden, zeker steden die bezig zijn met verdichten, extreem verdichten, dat

kun je natuurlijk doen op een soort Singapore manier, New York, Manhattan stijl, dat is super hoog... maar je kunt ook de kant opgaan van een dorp in een stad. Dat zie je ook steeds meer gebeuren. Dus een extreme mix, er zitten misschien wel rijtjeshuizen in maar er staat ook een groot pand van een oud industriegebied en misschien staat er ook een hoge woontoren, allemaal bij elkaar.

Is dat een beetje wat nu bij Rotsoord gebeurt, of?

Op Rotsoord zie je ook wel zo'n extreme menging, ja. Of je moet eens kijken naar het plan voor Smakkelaarsveld, dat is een prijsvraag/ontwerp. Dat moet nog gebouwd worden. Dat ligt pal tegen Utrecht Centraal aan. Dat is zo'n extreme mix.

Want ik zat ook te denken, waar ik dan precies mijn onderzoek op moet focussen, want eerst ging het een beetje over verdichten, maar nu gaat het meer over verstedelijken van het landelijk gebied. Of ik maak een soort tweedeling dat ik op beide manieren, nou eigenlijk moet dat niet. Eigenlijk moet het juist een beetje vermengen toch, het landschap en de stad?

Ja dat hangt ervan af. Ik denk dat je eerst een andere vraag moet stellen, waar hoort het nou thuis, dat parkinclusief, kijk in de brede zin, en ik denk dat je ook Saskia van Dockum nog even moet interviewen. Dat is de directeur van het Utrechts landschap. Die heeft ook meegedacht. Als je het een kans geeft, parkinclusief, dan moet je het zo breed mogelijk kunnen inzetten. Dat wil zeggen in het diepste van de grootste stad die we hebben, dat is Utrecht, en in het meest landelijke gebied wat je je kunt voorstellen, dat is ergens midden op de Utrechtse Heuvelrug. Dat is een soort gradiënt. Op een gegeven moment kom je dan in een soort Odijk, dan zitten we in een Driebergenversie, nu zitten we in een Zeist versie, snap je, er zit een soort gradiënt in, binnen de Utrechtse context. Pas op dat je het niet te theoretisch maakt, maar dat je het hier ergens laat landen.

Ja precies, ik wilde ook een lopend project wat nu speelt of iets wat nog ontwikkeld wordt, kijken of het daar toegepast kan worden. Maar dat is helemaal aan het eind van mijn onderzoek natuurlijk.

Ja en je kunt ook bestaande plannen vroeg in je project kunnen analyseren om te zien zou dat nou passen of niet.

Ja dat was mijn idee ook!

Dan zou ik Smakkelaarsveld zeker meenemen, dat is echt midden in het centrum van Utrecht, dus ver weg van al het groen, er is totaal geen groen nu, helemaal niks, gewoon parkeren alleen maar asfalt en beton. Daar kan ik je wel bij helpen, of had je al een lijstje?

Ja ik had wel al wat, maar deze is dan weer nieuw.

Wat had je nog meer?

Ik had zelf projecten die nu lopen: Ik vond dat in die, ik weet niet of je die ook krijgt, die flits ofzo, die elke week wordt gestuurd, daar stond iets over woonwijk vliegbasis Soesterberg.

Oja, die zeker ook. Die moet nog worden ontwikkeld, dat ligt tegen een natuurgebied.

Ja ik vond die wel interessant.

Zeker.

Verder had ik...

Ja maar ik zou dus ook dingen doen die je kunt bezoeken.

Die al bestaan.

Die al bestaan maar net nieuw zijn. Bijvoorbeeld Kerckebosch in Zeist. Kerckebosch is super interessant. Wordt enorm gewaardeerd. Is eigenlijk al een parkinclusief ontwerp. Het is namelijk een experiment in Nederland wat heel puur is uitgevoerd. Dus op basis van de theorie van professor Bruins heet ie geloof ik, Delftse hoogleraar, dus daar is al een ideale menging van natuur en verschillende soorten woningen, met uitzicht op groen. Dus het groen is constant in het zicht van al die huizen. En nu hebben ze het uitgebreid en is er juist gebouwd in de groene stukken. Waarvan iedereen zei, je bent gek, dat moet je natuurlijk niet doen. En het is heel goed geworden.

Ja want dat is juist zo'n spanningsveld.

Ja. Hoe kan dat zo goed zijn gegaan. Mijn hypothese zou dan zijn, maar ik ga dan misschien iets verder dan jij, daar zitten al aspecten in die we parkinclusief kunnen noemen, maar omdat we dit al hebben gedaan, en we willen nog meer, wat kunnen we dan nog meer. Omdat je nog niet tevreden bent. Dat je voor een volgend project nog meer wilt. Want we zijn echt nog niet klaar.

Ja mijn vraag die daarover gaat: welke projecten binnen de provincie, zouden onder parkinclusief ontwikkelen kunnen vallen? Dus waar het nu nog niet als stempel opzit, maar wat wel...

Merwedekanaalzone.

Maar ik moet hem wel onderbouwen natuurlijk.

Ja, maar Merwedekanaalzone is een extreme verdichting, met heel veel klimaatdoelen, autovrij. Dus waar je naar toe gaat denk ik, is een lijstje met oke, wat is al gerealiseerd en welke parkinclusieve waarden, want daar heb je het over, zitten daar al in, op een soort schaal is van nul tot tien, bij wijze van spreken. Het aantal waarden zal toenemen, verwacht ik. Dus we worden er steeds beter in. Dat we meer waarden kunnen combineren. En dat die er ook echt op vooruitgaan. Niet alleen een soort photoshop aan de voorkant was, maar dat het echt klopt.

Ja mijn idee was om een soort inrichtingsprincipes te gaan verzamelen en dan kan gaan kijken wat hier in de provincie ook echt toegepast kan worden zodat het ook praktisch wordt.

Ja precies. We zijn nu net maandag begonnen met een atelier, vanuit ringpark en de provincie, met de TU Delft, een masteratelier, en dan zijn we de A12-zone aan het ontwikkelen, vanuit de ringparkgedachte. Dat wordt ook heel parkinclusief. En daar is een hele mooie openingsochtend met een boel sprekers, en een van die sprekers was Gerwin de Vries, die heeft een architectenbureau hier in Utrecht, die heeft ook Merwedekanaalzone mee ontwikkeld. Van Flux is hij. Die moet je ook even interviewen. Want hij kan je ook dingen laten zien, die ook echt nu gebeuren. Dus er worden, nu gebouwen gemaakt, bijvoorbeeld in Den Haag, die zijn tot de vierde verdieping aan toe een natuurgebied. Dus je moet je ook eventjes laten bijpraten, wat is er allemaal mogelijk. Anders begin je te laag. We zijn al best ver.

Ja ik heb het onderzoek verdeeld in drieën, en het eerste onderzoek is wat gebeurt er nu al, gewoon inventarisatie. Dus ook inderdaad architectuur.

En dit is een landschapsarchitectenbureau, maar ik denk dat dat ook een hele logische plek is. Want in feite ben je architectuur en landschap aan het vermengen en dan heb je parkinclusief. Dat zou een hele simpele formule zijn. Moet je ook een theoretisch kader hebben?

**Ja, daarom wilde ik je ook nu spreken.
Dat ging vooral om de begrippen.**

Oke we zijn het aan het verzinnen, en het moet een echt Utrechtse term zijn, zou ik zeggen. Provincie Utrecht. Dat zou mijn streven zijn.

Ja het theoretisch kader in het plan van aanpak is gewoon meer een startpunt. Want daarna ga ik het nog uitdiepen natuurlijk, ik kan niet in deze fase al alles weten natuurlijk.

Het heeft wel een voorgeschiedenis. Eigenlijk twee ontwikkelingen die het vermengen van landschap en stedenbouw hebben ingezet. Er is de term Landscape Urbanism. Daar zijn meerdere boeken over verschenen. Eigenlijk is dat concept gekaapt door Harvard, want ze hebben het heel erg in Europese context opgehaald. Dus eigenlijk hebben die Amerikaanse architecten gedacht, “in Europa zijn ze zo goed bezig, dat moeten wij ook hebben”. Landscape Urbanism is absoluut een goede term om van daaruit een paar artikelen of een paar boeken door te nemen. En dan heb je nog een andere, Engelse variant, de New Urbanism. Hier heb je het al [laat collegeslides zien op laptop]. Misschien ken je dit uit de film, met Jim Carrey dat ie opgesloten zit in een studio.

De Truman show?

Ja die is daar opgenomen. Dat is een soort Disney, nepwereld, waarin alles in een vet cliché is neergezet. Dus hier, het postoffice is gewoon een postoffice zoals Amerikanen dat willen zien. Maar dat bestaat eigenlijk niet meer. En dit is in Florida, dus daar is het altijd mooi weer. Dus daar is alles gemaakt op een iets te vette cliché-achtige manier, maar het is er super groen, bloemen overal dus helemaal te gek. Een paradijs voor een aantal politici en architecten. Daar komen ook bijna geen auto's voor. Dus je loopt daar veel. De principes zijn oké. Maar voor ons Europeanen is het gewoon te vet. Maar het is in Nederland wel een paar keer ingezet, bijvoorbeeld in Haverlij, daar heb ik zelf ook aan meegetekend. Daar is het ook heel vet gedaan. Dat zijn kastelen. Dan woon je in kastelen. Terug naar landscape Urbanism, met een vorm van stedenbouw die eigenlijk heel landschappelijk is. Dit is een project in New York waar een oude vuilnisbelt weer helemaal toegankelijk wordt gemaakt als recreatiegebied. Dit is eigenlijk meer systeemdenken. Die grote stad New York die heeft gewoon een heleboel troep en die vuilnisbelt, dat is niet een plek waar je voor je plezier komt. Toch hebben ontwerpers bedacht om die vuilnisbelt zo te maken dat het ook een natuurgebied wordt. En veel later is dat ook in prijsvragen uitgewerkt na de storm Cathrina, Design by Nature. Ook daar zijn hele interessante projecten uit naar voren gekomen, met architectuur om oude kades, dus de dijken, het estuarium van het water te versterken. Dus je gaat het natuurlijk systeem versterken door er te bouwen. Is dat natuurinclusief? Ja een beetje. Is dat landschapinclusief? Dat is Landscape Urbanism, dus grote landschappelijke processen mogelijk maken door er te gaan bouwen. Hebben we dat hier in Utrecht nodig, misschien bij de Lek. Theoretisch kun je het minstens twintig, dertig jaar terug al een beetje gaan herkennen in ontwikkelingen. Kijk er is veel over geschreven. Dit is een goed artikel. Dit is van Thompson, 2012. Ten tenets and six questions for Landscape Urbanism. Hier is hij vrij kritisch, en dat is ook goed, dus hij legt hier heel bondig uit, wat is het eigenlijk, maar ook wat is een beetje een valse belofte ervan. Dat gaat specifiek over landscape urbanism. Dus ik denk dat dat nu niet kan ontbreken in je theoretisch kader.

Nee het is een beetje de fundering van het concept.

Ja. New Urbanism als aanvulling hierop, is een nieuwe stedelijkheid. De stroming in de 20ste eeuwse stedenbouw. Centraal staat het maken van een betere toekomst door middel van een hogere kwaliteit van leven door een betere omgeving te creëren voor wonen en het nastreven van sociale cohesie binnen een stad, dorp, wijk of buurt. Nou prima. Wie wil dat niet. Dat andere artikel van Thompson gaf tien punten voor landscape urbanism, en dan werk jij toe naar iets van tien punten voor parkinclusief.

Dat is wel een goeie.

Kan ik ze ook beter vergelijken in een tabelletje.

Ja dat zou supergaaf zijn. En dan is er nog. Oh kijk, Brandevoort. Ik heb daar volgens mij in mijn stagetijd aan gewerkt. Dus dit is een Brabantse vestingstad. Op een plek waar nooit een vesting is geweest. Fantastisch. Ik heb ook wel eens een kritisch artikel geschreven daarover. Terwijl ik het zelf mee heb ontwikkeld. Ik heb me voorgesteld dat de eerste moord werd gepleegd in Brandevoort. Dat iedereen echt totaal verbaasd was. Hoe kan dat. Dat kan niet in deze ideale wereld. Wat mijn kritiek hierop was: aan de voorkant is het fantastisch, maar aan de achterkant heeft dus iedereen z'n klike staan, z'n auto geparkeerd, allemaal hele domme hekjes. Te krap. Dus daar gaat het helemaal mis. En dan is het ook wel interessant om eh... kijk het ziet er wel goed uit. In Veenendaal hebben ze dit nu ook geprobeerd, in Veenendaal hebben ze dit gemaakt. [laat plaatje zien] En het is gebaseerd op principes van een Oostenrijkse architect, die heeft ook het masterplan gemaakt voor Brandevoort, Rob Krier. Is een echte Europese architect. Hij zegt er is maar één fatsoenlijke Europese bouwstijl, gebaseerd op de middeleeuwen of de renaissance. En dat gaat dus uit van dit soort straten gemaakt voor de voetganger, alle hoeken hebben een detaillering, het zijn achtereenvolgende pleinen en boulevards, je kijkt nooit heel ver, er is altijd een gevel waar je tegenaan kijkt. Dus in feite ben ik daar ook schatplichtig aan, maar ik wil wel stappen verder gaan. Het gaat wel over de mens, maar er moet toch iets voor de dieren en planten in terugkomen.

Ja want ik zat een beetje te stoeien met de afbakening van mijn onderzoek. En ik had gisteren terugkomdag op school toen heb ik dat ook even voorgelegd. Ze vonden dat ik het nu wel iets te breed maak voor mezelf, dus ik heb wat deelvragen samengevoegd enzo, zodat het wat duidelijker werd. En ik wilde graag onderzoeken wat de effecten zijn op gezondheid, biodiversiteit en op klimaatadaptatie. Maar ik denk dat dat iets te veel van het goede is.

Ja je kunt natuurlijk niet het effect zelf meten denk ik, je kunt wel de verwachting uitspreken, wat mogen we er van verwachten, dat formuleren, en daar bronnen bij zoeken.

Liesbeth wilde heel graag de gezondheid want dat hoort natuurlijk bij het programma gezonde leefomgeving,

Ja dat is ook echt een Utrechts thema

En jij zegt dan biodiversiteit met de dieren enzo, is ook heel belangrijk.

Die staat daar niet bij, dat weet ik. Ik heb gister gesproken met iemand van de stad Utrecht, er zijn tien punten opgesteld vanuit Liesbeth ook. Tien punten voor een gezonde leefomgeving. Heb je die nooit gekregen van haar, dat zijn eigenlijk al tien uitgangspunten.

Zijn dat die inrichtingsprincipes? Want die heb ik wel.

Het begint met meer kwalitatief hoogwaardig groen. Dat is nummer 1 geloof ik. Mijn kritiek op die punten was, het is te menselijk, veel te menselijk allemaal. Dus voor mij is dat nog niet ver genoeg.

Maar die klimaatadaptatie, ik denk dat ik die dan niet zo diep ga uitwerken.

Dat dat wat minder interessant is voor dit onderzoek. Want biodiversiteit vind ik heel interessant ook.

Maar ja het moet niet jouw keuze zijn, he, je moet het ergens onderbouwen.

Ja dat is waar. Maar jij zegt de dieren, en Liesbeth zegt de gezondheid is belangrijk. Dus dan kan ik die allebei wel meenemen denk ik.

Absoluut. Ik denk het wel. Dat kan. Dat is vrij makkelijk denk ik. Dat zou Liesbeth ook best wel willen, hoewel ze daar niet de nadruk op zal leggen. En klimaat vind je dan te ingewikkeld?

Nou ik wil hem niet te groot maken, want dan ben ik bang dat ik hem niet...

Nee snap ik. Maar als je het tot tien punten kunt brengen, en je zou die tien herkennen in voorbeelden, daar kun je zo fotootjes bij plakken. Dit zie je daar aan, dit zie je daar aan, dat is dat... dus dat lukt je wel.

Ja dan is het wel een mooie driedeling misschien.

En volgens mij zit dat klimaat bij die tien van gezond stedelijk leven. Die hoort daar bij. Ja, want het gaat over hittestress voorkomen, want dat is gezond. Het gaat over wateroverlast en dergelijke dingen. Dat is dan een vager gezondheidsthema maar het is wel

Voor een gezonde stad

Ja precies. Gezonde stad. Dus ik denk dat het best lukt hoor. Dus ik zou hem aan die tien punten ophangen. De U10, ken je dat, die hebben de gezonde leefomgeving bovenaan staan. En als dan parkinclusief ontwikkelen de manier is om dat te doen voor woonwijken, dan ben je zit je meteen in de top van de piramide zeg maar. Of de basis van de piramide voorleggen. En bijvoorbeeld een vraag van mij, een losse vraag zou zijn, dat Staatsbosbeheer nu wordt betrokken bij de woningbouwopgave omdat er zo'n discussie is over bouwen met lokaal geproduceerd hout. Heb je dat meegekregen. Daar is een hele gave tegenlicht documentaire van, die moet je die maar eens kijken. Tegenlicht Houtbouwers. Daar word je helemaal enthousiast van. Kijk dit was op de Dutch Design Week, dit is gemaakt van populieren die langs de A2 stonden. En dit is cross-laminated timber dus dat is hout in laagjes verlijmd, beetje zoals multiplex, dat is gewoon Nederlands hout. En daar kunnen wij gewoon tot 7, 8 verdiepingen mee bouwen. Voor park de Utrechtse Heuvelrug zou dat echt een kans zijn. En tuurlijk moet je dan hout halen, maar je moet ook hout planten. Dus er ontstaat een soort ruilhandel. Kijk dit is een prijsvraag in Brabant geweest. Hier zie je een fabriekje waar ze dat hout produceren. En overal groeien bomen. En dat betekent 136% meer bomen in dit gebied.

Omdat het er ook voor aangeplant wordt.

Ja. Dat is parkinclusief. Dus parkinclusief is ook dat het niet alleen op de bouwplaats iets oplevert maar dat het juist een effect heeft op het landschap. Dat staat ook niet in gezonde stedelijke leefomgeving als doelstelling. Maar vanuit die ringparkgedachte of vanuit de nationaal park gedachte is dat heel logisch. Dat is gaaf he.

Beetje circulaire economie.

Precies, dat is heel circulair. Dus je zou misschien een van de tien punten moeten zijn: circulair bouw materiaal.

Ik heb toevallig ook een specialisatie hierin gedaan, circulaire stad.

Oh super. En dan zijn er twee materialen heel geschikt. Of eigenlijk drie, want we hebben ook nog rivieren hier, we hebben ook nog rivierklei. Wat je kunt gebruiken als circulair bouw materiaal natuurlijk. Van oudsher. En we hebben ook lisdoddevelden Heb je daar wel eens van gehoord?

Nee.

Er groeit dus Lisdodde in het veenweide gebied. Ik typ even in lisdodde bouw materiaal. Komt ie. Bouw materialen van lisdodde en paddenstoelen.

Is dat dan riet ofzo?

Ja het zijn van die rietsigaren. Van die grote bruine dingen. De provincie Utrecht start samen met Staatsbosbeheer een groot experiment 50 ha van die rietsigaren in de het veenweide gebied waardoor de bodemdaling stopt of zelfs weer ophoogt. En van, niet van de sigaren zelf maar van de stengels, die kun je persen, en dan krijg je dus geperst hout, heel licht, en dat is super isolerend bouw materiaal. En isolatie. Kijk, dit soort platen krijg je dan. Nou dat is toch fantastisch. Dus dat soort relaties zijn mogelijk waardoor wij dus allerlei grote opgaven, die we hebben voor de landbouw, voor de bodemdaling, voor het bosgebied, die zou je parkinclusief kunnen ontwikkelen.

Je maakt ook een beetje gebruik van het hele ecosysteem in het landschap eigenlijk, in plaats van dat je gewoon iets neerzet zonder er rekening mee te houden.

Ja. En ik denk dat het jou lukt om het in ieder geval te onderbouwen, dat het best wel iets zou kunnen zijn, dat hoop ik. Dat denk ik. En ik zou ook wel benieuwd zijn, weten we hoeveel bomen we moeten aanplanten ofzo.

Ja echt specifieke getallen?

Of weet je de hoeveelheid Lisdodde die we dan nodig hebben. Kun je zo ver gaan? Kan ook zijn dat we dat even laten.

Ik denk dat dat voor mij, echt specifieke getallen enzo wordt iets te groot, want ik moet eind april mijn 80%-peiling al inleveren. Dus dat wordt heel snel.

Wat is nog een belangrijke vraag voor jou?

Uhm. Dit heb je allemaal al beantwoord.

Anders kunnen we hier een volgende keer wel weer over praten.

Ja. Ik vind het nu al wat concreter dus dat is fijn!

Mooi.

Heel erg bedankt voor je tijd. Ja ik wil ja wel graag nog een keertje spreken.

Zeker. Absoluut.

Dankjewel.

[einde interview]

Bijlage 3: interview Merten Nefs

Interviewschema

Interview Merten Nefs

Programmameider Sprintstad en Landschap als Vestigingsvoorwaarde

Vereniging Deltametropool

Datum en tijdstip: 26-02-2020 17.00u

Locatie: Museumpark 25, Rotterdam

Opzet interview: half gestructureerd interview: vragen staan vast, volgorde en doorvragen vrij

Vorm: mondeling

Middel: face-to-facegesprek

Benadering: individueel

Opbouw:

Introductie

Doel van het onderzoek: het concept parkinclusief ontwikkelen concreter maken voor de provincie Utrecht in de vorm van inrichtingsprincipes.

Doel van dit gesprek:

- Kennismaking expertise;
- Visie op gezonde leefomgeving en het Nederlandse landschap;
- Definitie parkinclusief ontwikkelen;
- Eventueel voorbeeld/inspiratieprojecten.

Tijd: Dit gesprek gaat ongeveer een half uur duren.

Opname: akkoord? Opname aanzetten.

Middenstuk

Te stellen vragen (volgorde staat vrij)

1. Wat is precies jouw functie? Waar hou jij je mee bezig?
2. Wat is jouw visie op gezonde leefomgevingen creëren en het Nederlandse landschap? Kan dit samen, kan het tegelijkertijd?
3. Ben je bekend met het begrip parkinclusief ontwikkelen?
4. Wat is jouw definitie van parkinclusief ontwikkelen?
5. Heb je voorbeelden van projecten waarbij het landschap en het stedelijk gebied samensmelten om een gezonde leefomgeving te creëren en de kwaliteiten van het landschap versterkt worden?
6. Heb je verder nog tips voor mijn onderzoek?
7. ...

Afsluiting

- Controle of alle vragen zijn beantwoord en het doel van het gesprek gehaald is;
- Bedanken voor het interview;
- Opname stopzetten.

Transcriptie interview

Methode:

Samenvatten en citeren.

Wat is precies jouw functie? Waar hou jij je mee bezig?

Rol Merten bij de vereniging Deltametropool: programmamanager bij het programma Landschap als vestigingsvoorwaarde, waaruit het Community of Practice is ontstaan.

Hij is ontwerper en onderzoeker. Hij komt uit de wereld van de ruimtelijke denkers en ontwerpers. Afgestudeerd als architect. Nu meer planologie.

Rol Vereniging Deltametropool: een onafhankelijk platform en netwerk voor partijen en individuen die samen willen werken aan een duurzamere metropool. Eigenlijk vormt Nederland een stedelijk netwerk, waar opgaves liggen die niet op die schaal worden opgelost. Daar is geen partij voor in Nederland, provincies zijn daarbij te klein. De Vereniging is begonnen met de vier grote metropoolsteden (Amsterdam, Den Haag, Utrecht, Rotterdam), dit netwerk is gegroeid met ontwerpers, bedrijven en zzp'ers. Nu zit de Vereniging door het hele land. Het is niet meer alleen gericht op de Randstad. Alleen in het Noorden (provincie Friesland en Groningen) is de Vereniging niet erg actief. Daar zit ook een hele andere verstedelijkingsstructuur.

Onderwerpen waar de Vereniging Deltametropool aan werkt op landelijke schaal zijn:

- Mobiliteit;
- Bereikbaarheid;
- Organiseren van de governance op dat schaalniveau;
- Energietransitie;
- Klimaatadaptatie;
- Landschap als vestigingsvoorwaarde;
- Logistieke landschap van Nederland.

Het inmiddels afgelopen programma Sprintstad ging over Transit Oriented Development. Daar is een serious game voor ontwikkeld met o.a. de TU Delft.

De Vereniging is niet bestuurlijk maar heeft wel contacten in het netwerk die bestuurlijk zijn. Ook in het bestuur. De voorzitter is bijvoorbeeld de commissaris van de Koning van Flevoland. De Vereniging koppelt deze bestuurders aan de meer inhoudelijke netwerken, zoals de ontwerpers, planologen, geografen.

Wat is jouw visie op gezonde leefomgevingen creëren en het Nederlandse landschap? Kan dit samen, kan het tegelijkertijd?

Het Nederlandse landschap is al heel erg verstedelijkt. En op plekken waar dat niet zo is, is sprake van een cultuurlandschap, dus plekken voor productie, infrastructuur, militair verleden. De plekken in Nederland zijn al goed benut. Er is ook sprake van een matige verstedelijking, met lage dichtheden. Nederland in zijn geheel wordt ook wel eens een stad genoemd met een lage dichtheid. De vergelijking met Londen en Parijs is altijd wel leuk. Daar heb je hetzelfde aantal inwoners, van ongeveer tien miljoen.

In Blind Spot (uitgave van Vereniging Deltametropool, red.) staan tien regio's van tien miljoen als voorbeeld. Daar past onze metropool mooi tussen.

Alle andere metropoolregio's hebben een overkoepelende organisatie, er zijn ook voorbeelden waar ze het wat decentraler doen, met een losser samenwerkingsverband, maar dat werkt ook heel goed. Zoals Rijn Rühr in Duitsland en de Bay Area, van San Francisco. Dat is vergelijkbaar met wat de Vereniging Deltametropool probeert te doen. Allen is de Vereniging onafhankelijk, terwijl het daar een samenwerking van overheden is.

Sinds de vorige vastgoedcrisis wordt gezegd dat het roer om moet. Dat er alleen verstedelijkt mag worden binnen de stedelijke gebieden, en de rest van Nederland moet gespaard worden. Er moet ruimte blijven voor landbouw, natuur, CO₂-opslag, opwekken van schone energie, en andere dingen. Dit wordt best goed volgehouden, maar je ziet dat het spannend wordt met de woningnood die zogenaamd onhoudbaar begint te worden. Ik heb daar mijn twijfels bij. Er moeten een miljoen woningen bij. Het is echt niet dat we een miljoen daklozen hebben. Het is voor een groot deel ook een theoretische vraag van mensen die graag in de Randstad zouden willen wonen, maar dat nu niet kunnen. Moet dat dan gefaciliteerd worden of kun je dat op z'n beloop laten? Ik denk niet dat je alles moet faciliteren waar de markt om vraagt. Daar moet een goed antwoord op geformuleerd worden.

Ik vind ook niet dat je er heel krampachtig over moet doen. In Utrecht zie je ook dat er toch wel buiten de stadsgrenzen iets gebouwd moet worden, omdat het bijna niet meer te doen is binnen de contouren. Ik denk dat dat heel goed mogelijk is, als het ook op andere vlakken waardes toevoegt. En parkinclusief ontwikkelen is daar interessant. Naast het geld dat woningbouw oplevert, kijk je of je ook natuur kunt ontwikkelen, of waterbergen, of energieproductie mogelijk kunt maken.

Ben je bekend met het begrip parkinclusief ontwikkelen?

Ja, ik was bij de workshop van Martine van Utrechtse Heuvelrug.

Wat is jouw definitie van parkinclusief ontwikkelen?

Ik vind het woord park een beetje een raar woord. In Nederland gebruiken we het niet op gebiedsschaal, maar meer iets wat in de stad ligt of juist een reservaatstatus heeft. In andere landen, zoals in Duitsland, wordt de term landschapspark gebruikt, waarin ook allerlei stedelijke gebieden en functies liggen. Ik zou hem definiëren op de Duitse manier, met meer functiemenging. Zo'n ontwikkeling is in Nederland volgens mij ook haalbaar. Maar ik denk dat het woord 'park' heel lang tot verwarring zal leiden. Voorlopig kan je het wel zo noemen. Ik lees het als een soort combinatie van doelen en opgaves in gebiedsontwikkeling. Integraal aanpakken, waarbij door het woord park te gebruiken bij al die opgaves de natuur of het landschap of bos de hoofdzaak is. Waarnaast je dus ook nog andere doelen hebt.

Parkinclusief ontwikkelen is integrale gebiedsontwikkeling, waar de groen- en landschapsfunctie prioriteit heeft.

Heb je voorbeelden van projecten waarbij het landschap en het stedelijk gebied samensmelten om een gezonde leefomgeving te creëren en de kwaliteiten van het landschap versterkt worden? Milaan het verticale bos. In Milaan hebben ze veel interessante projecten. Het landbouwpark van Milaan Zuid, Parco Agricolo Sud Milano. Er is ook een project wat gaat over groene radialen in de stad. Het staat ook in Blind Spot genoemd. Daar zijn sowieso ook voorbeelden genoemd. Het Emscher park in Duitsland. Waar ook woningen en de High Tech industrie een plaats hebben gekregen. Dit is ook heel integraal aangepakt, ook met bijvoorbeeld fietsnetwerken en zo. Dat is groter dan Ringpark Utrecht.

Ik vind Atlanta Belt Line ook wel aardig. Atlanta is een grote stad, heel uitgestrekt. Je hebt er weinig openbaar vervoer, mensen gaan voornamelijk met de auto. En er is relatief weinig groen. Ryan Gravel heeft als afstudeerproject bedacht om van een oud goederenspoor rond het stadscentrum, wat niet meer werd gebruikt, een cirkelvormig park te maken. Waar ook een

lightrail ging rijden, zodat de mensen weer met het OV naar hun werk kunnen. Daar zijn ook scholen aangebouwd, sociale woningbouw en ook een fietsroute. Eigenlijk alles wat miste in die stad. Het is een miljardenproject geworden. De toename van kwaliteit heeft ook de grond veel waardevoller gemaakt. Dit is wel een inspirerend voorbeeld voor parkinclusief ontwikkelen. Je kunt er online ook heel veel over vinden.

Ik mail je wel als me nog iets te binnen schiet.

Heb je verder nog tips voor mijn onderzoek?

Misschien is het goed om specifieke vragen te stellen op die verschillende schaalniveaus. Dat je op zoek gaat naar criteria, en wanneer het wel werkt en niet. Als je voorbeelden aan het zoeken bent. En wat voor partijen heb je nodig op die schaal. En hoe pakken ze het aan. Zoals bij die Belt Line is het begonnen met één iemand die anders dacht en volhield, het heeft hem uiteindelijk tien jaar gekost. Maar misschien kan het ook anders. En wat is de rol van de overheid en ontwikkelaars. Misschien hebben die ook wel initiatieven.

Ik denk ook dat je niet heel strikt hoeft te kijken naar binnen de stad ontwikkelen of bij wijze van spreken een Vinexwijk uitrollen, er zitten daartussen nog veel manieren om het te doen.

Waarmee je misschien nog veel meer waarde mee kan creëren. Als je alles bij elkaar op telt. Maar wat laat je dan zwaarder wegen, wat is belangrijker. Hoe zorg je ook dat die waardes ook echt uit de verf komen, dat het niet alleen een soort belofte is aan het begin, een typische marketing van een gebiedsontwikkeling: het wordt allemaal fantastisch. En dan kom je aan het eind en dan zijn toch de sociale huurwoningen niet gebouwd. En het park is toch niet helemaal wat je ervan had verwacht. Een soort middenweg vinden ook tussen ondernemerschap en controleren vanuit de overheid.

Het kan ook eens interessant zijn om met Marco Broekman te praten, vanwege de Merwedekanaalzone. Het voldoet voor een groot deel aan je definitie van parkinclusief ontwikkelen. Hoe ze dat hebben opgezet. En wat de uitgangspunten waren. Hoe hebben ze het voor elkaar gekregen, want het is nogal al wat, een wijk voorstellen zonder parkeerplaatsen, dat werd daarvoor meteen afgeschoten. Floris van der Zee weet er ook veel over, een van zijn senior werknemers.

Volgens mij is het ook wel handig een goed overzicht te creëren van alle concepten die de ronde doen. Want je hebt nu Healthy Urban Living, en het Ringpark, en parkinclusief ontwikkelen, groen groeit mee. Ik word er wel een beetje tureluurs van. Want is dat nou allemaal. Het is niet hetzelfde. Volgens mij moet je het in kaart brengen, wat er precies zit, wat het doet, en helder krijgen waar zit de overlap. Misschien even opschonen. De kast uitmesten. Misschien gaat het een over bouwen en de ander over beschermen.

Bedankt voor het interview!

[einde interview]

Bijlage 4: interview Marit Overbeek

Interviewschema

Bewoner en betrokkene Rotsoord

Datum en tijdstip: 18-03-2020 15:15u

Locatie: Thuiswerken

Opzet interview: half gestructureerd interview: vragen staan vast, volgorde en doorvragen vrij

Vorm: mondeling

Middel: telefoongesprek

Benadering: individueel

Opbouw:

Introductie

Doel van het onderzoek: het concept parkinclusief ontwikkelen concreter maken voor de provincie Utrecht in de vorm van inrichtingsprincipes.

Hoofdvraag: Hoe kan parkinclusief ontwikkelen bijdragen aan gezonde verstedelijking in de provincie Utrecht?

Doel van het gesprek:

- Kennismaken met rol bij ontwikkeling Rotsoord;
- Definitie van parkinclusief ontwikkelen;
- Hoe parkinclusief ontwikkelen is toegepast in Rotsoord.

Tijd: Dit gesprek gaat ongeveer een half uur duren.

Opname: Akkoord? Opname aanzetten.

Middenstuk

Te stellen vragen (volgorde staat vrij)

- ☒ 1. Op welke manier ben jij betrokken bij de ontwikkeling van Rotsoord?
- ☒ 2. Hoe is Martine bij Rotsoord betrokken geraakt?
- ☒ 3. Wat is jouw definitie van parkinclusief ontwikkelen?
- ☒ 4. Welke praktische toepassingen van parkinclusief ontwikkelen zijn in Rotsoord gedaan?
- ☒ 5. Jij hebt de term 'zusterpark' bedacht, wat houdt dit in?
- ☒ 6. Wat vind je goed van het plan voor Rotsoord en wat niet?
- ☒ 7. Hoeveel van het plan is al uitgevoerd en zie je al verbeteringen?
- ☒ 8. ...

☒ Mag ik je een mailtje sturen voor feedback op dit interview?

Afsluiting

- ☒ Controle of alle vragen zijn beantwoord en het doel is gehaald;
- ☒ Bedanken voor het interview;
- ☒ Opname stopzetten.

Transcriptie interview

Wie ben je?

Ik ben Marit Overbeek, ik ben 47 jaar, ik woon in Utrecht, in de buurt Hoograven, en daar ligt Rotsoord ook. Daar ben ik betrokken als burgerinitiatiefnemer. In het dagelijks leven ben ik communicatiemanager bij bouwbedrijf Heijmans. Alles bij Rotsoord doe ik dus als vrijwilliger in mijn vrije tijd. Ik ben betrokken geraakt bij Rotsoord omdat ik in Rivierenwijk heb gewoond, aan de overkant van Hoograven. Hoograven en Rivierenwijk worden gescheiden door de Vaartsche Rijn. Toen ik in Rivierenwijk woonde was Rotsoord zich net aan het ontwikkelen van het voormalig industriegebied naar een hippe, creatieve hotspot. Dat was midden in de financiële economische crisis. Er waren nog fabrieken, er waren nog rommelige plekjes, en op al die plekjes kwamen nieuwe ondernemers, vooral horeca. Ook de watertoren werd herbestemd als werkruimte en restaurant. Langzaamaan werd Rotsoord steeds levendiger en creatiever. Dat vonden wij heel erg leuk, mijn vriend en ik. En we leerde een buurtbewoner kennen die architect is en ook in Rivierenwijk woonde. Wij dachten: de barrière van de Vaartsche Rijn moeten we doorbreken door een wandel- en fietsbruggetje. Het idee wat dus om de Rotsoordbrug door bewoners zelf te ontwikkelen, te ontwerpen en te financieren. Daar hebben we heel hard aan gewerkt. We zijn daardoor ook in Rotsoord heel actief geworden en hebben de ondernemers leren kennen. Maar ook buurtbewoners en andere partijen in dat gebied. En zo is de bemoeienis met Rotsoord als gebied ontstaan.

En woon je ook in Rotsoord?

Nee, ik woon nu in Hoograven, dat ligt achter Rotsoord, meer ten zuiden. Dus het ligt er vlakbij.

Dus je komt er wel vaak? Ondanks dat je betrokken bent, zou je er anders ook vaak komen?

Juist dankzij de betrokkenheid ben ik er heel veel. Maar ik zou er anders ook wel veel komen voor de restaurants bijvoorbeeld. En de creatieve en culturele evenementen.

En op welke manier kwam Martine Sluijs erbij? Want jij werkt ook veel met haar samen.

Ja die heb ik leren kennen op een evenement voor burgerinitiatiefnemers. Ik heb samen met andere mensen die dit soort dingen doen voor hun stad, die iets willen doen voor hun eigen leefomgeving, een club opgericht: de Utrechtse Ruimtemakers. En dat is eigenlijk een heel breed netwerk in de hele stad Utrecht. Dat zijn allemaal mensen die in de crisistijd iets wilde doen in hun eigen gebied. We organiseerden ook evenementen en bijeenkomsten en bij een van die bijeenkomsten heb ik Martine ontmoet. Zij was daar omdat ze iets wilde doen voor Lunetten, waar zij woont. En als ervaren initiatiefnemers hebben we even gespard over haar initiatief en zo heb ik haar leren kennen. Zij heeft mij later benaderd om mee te doen aan een kennissessie over Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Ze zochten eigenlijk meer verbinding met de stad Utrecht. Ze zochten ideeën hoe je dat zou kunnen doen. Daar is aan één tafel, waar ik dan de casus was, eigenlijk het idee ontstaan Rotsoord als zusterpark van Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug neer te zetten. Dat ging heel spontaan. Denkend hoe we die verbinding tussen de heuvelrug en de stad Utrecht sterker kunnen maken. En Rotsoord is een industriegebied geweest, dus veel steen en gebouwen. Dus toen de crisis voorbij was wilde de gemeente daar woningen bouwen. Dus is er eigenlijk nog meer steen toegevoegd. Als initiatiefnemers kwamen er toen dus achter: zo groen wordt dat gebied dus niet. Dat was mijn doel bij de bijeenkomst bij Martine. Om ervoor te zorgen dat je een extra stimulans kan vinden om dat gebied te vergroenen. Om ervoor te zorgen dat er gewoon tijdens de woningbouw die daar plaatsvindt ook groen moet komen. Dat de gemeente

inziet dat je meer oog moet hebben voor meer randvoorwaarden. Als je een gebouw mag bouwen op Rotsoord worden er weinig eisen gesteld aan duurzaamheid en groen rondom het gebouw. En op die bijeenkomst van Martine kwam naar voren dat dat een probleem is. En dat de koppeling aan de Utrechtse Heuvelrug wel een goed perspectief zou kunnen zijn, om Rotsoord te vergroenen. Dat het een extra hefboom is. Om vanuit de initiatiefnemers zelf het gebied te vergroenen. Want dit is geen actie waar de gemeente bij betrokken is. Dit is van onderaf ontstaan.

Kun je een definitie geven van parkinclusief ontwikkelen? Daar heb je het vast met Martine ook over gehad. Wat het dan inhoudt.

Ja ik wilde net vragen of je haar definitie al hebt gehoord.

Ja ik heb van een paar mensen die er iets mee te maken hebben, of er iets mee willen heb ik een definitie gevraagd. Om een beetje een beeld van verschillende kanten te krijgen.

Ja het is natuurlijk Martine's term. Dus ik vind het moeilijk. Het idee is dat je de stad ziet als een heel groot park, zoals London National Park City, de drager van het idee. Dus als je de stad ziet als een park dan vraagt dat om hele andere manieren om het verder te ontwikkelen. Dan kijk je naar hele andere waarden. En dat is waar parkinclusief ontwikkelen om gaat. Dat je ook natuurwaarden meeneemt. Dat dat een waarde is, en niet alleen gebouwen. En dat is bij Rotsoord als zusterpark ook echt het idee geweest. Als je het bekijkt als een park, wat ontbreekt er nog en wat is er nodig. Dat zijn de criteria voor de toekomstige ontwikkelingen van het gebied. Dat is hoe wij het bij Rotsoord hebben geïnterpreteerd.

En de term zusterpark heb jij verzonnen.

Ja, dat is op die bijeenkomst ontstaan.

En daarmee wil je Utrechtse Heuvelrug naar de stad brengen, of vermengen met de stad. Eigenlijk wil je één grote Utrechtse Heuvelrug maken, zeg ik dat goed?

Nou, nee. Want de Utrechtse Heuvelrug is een eigen gebied met een eigen identiteit en kwaliteit. En de Utrechtse Heuvelrug ligt heel dicht bij de stad Utrecht, maar dat voelt je niet zo. Het voelt alsof je daarvoor een eind moet fietsen of rijden. Maar het idee van het zusterpark is eigenlijk dat je een soort uitlopers maakt naar de stad toe. Zoals het Werkspoorkwartier wil ook een zusterpark zijn. Die gebruiken dat allemaal om een soort connectie tussen die twee stukken natuurgebied te maken. En Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug is een natuurgebied in de klassieke traditionele zin van het woord. En Rotsoord en het Werkspoorkwartier willen vergroenen op een hele nieuwe manier. En hebben daar de input en ideeën van de Utrechtse Heuvelrug nodig. Bijvoorbeeld de Heuvelrugtuin, dat is een manier om plant- en boomsoorten die voorkomen op de Utrechtse Heuvelrug, in de stad Utrecht te planten. En dat is heel leuk om op Rotsoord aan te leggen. Rotsoord heeft meer groen nodig, en als we daar een bordje bij zetten: dit is een Heuvelrugtuin, dat is dan de verbinding met het Nationaal Park. Zo kunnen wij vergroenen en zo heeft het Nationaal Park extra zichtbaarheid in de stad. En we hadden ook bedacht dat we een retourtje van Rotsoord naar station Baarn kunnen aanbieden en dat je dan uitstapt op de Heuvelrug.

En dan heb je echt een verbinding.

Ja dat retourtje, dat NS-spoorarrangement, is heel concreet. En die Heuvelrugtuin is wat verder weg.

Ja ik zat wat meer te denken aan echte fysieke groene verbindingen, dat zou misschien ook wel kunnen, dan heb die verbinding heel sterk gemaakt.

Dat zou natuurlijk helemaal super zijn.

Misschien is dat een volgende stap.

Ja die is heel ambitieus. Dat zou geweldig zijn. Dat is ook de insteek van mensen die zich bezig houden met biodiversiteit, dat je flora en fauna met elkaar moet verbinden. Dat je groene corridors moet hebben. Dat zou tof zijn als dat kan.

Ik heb het plan van Rotsoord even bekeken...

Het plan van de gemeente?

Ja.

En wat vond je ervan?

Ja, wat vond ik ervan. Er stond wel heel duidelijk in dat groen wordt toegevoegd als het kan, en alleen verhardten als het echt nodig is. Dus dat is wel een goed uitgangspunt. Volgens mij past dat ook wel bij parkinclusief. Ik wilde eigenlijk vragen: wat vond jij ervan?

Ik vond het... Hoe dit plan tot stand is gekomen vinden we als initiatiefnemers deels heel fijn, dat er groen wordt toegevoegd, dat het wordt beloont, maar we vinden het ook deels een gemiste kans omdat er al heel veel ideeën zijn in het gebied zelf bij ondernemers en creatieve die er al heel lang werken. Die niet gebruikt zijn in dit plan.

Maar hoe is dit plan dan tot stand gekomen?

Een paar jaar terug zijn we naar de gemeente gegaan met de vraag hoe we het nou meer kunnen gaan vergroenen en we wilden zelf meer zeggenschap hebben over hoe het gebied werd ingericht. We hadden een leuke ambtenaar. Op een gegeven moment hadden we een ambtenaar die minder goed was in het samenwerken met stadsmakers en van onderop [bottom up] en toen is de deur dichtgegaan. En toen hebben we een motie laten indienen om Rotsoord te vergroenen. Die motie is aangenomen door de gemeenteraad, dus het college moet de opdracht opvolgen. En het college heeft toen een projectleider ingehuurd die met ons zogenaamd in co-creatie het gebied zou gaan vergroenen. Alleen co-creatie is toch anders opgevat bij de gemeente dan wat wij eronder verstonden. De gemeente wilde het hele proces opnieuw beginnen in plaats van te kijken hoe ze konden voortborduren op onze plannen waar we al twee jaar aan werkten. Dus dat is niet zo lekker gegaan. Dat vonden we verspilling van de energie die er al was. Het is heel moeilijk om de betrokkenheid van de mensen in het gebied opnieuw aan te boren voor zo'n proces. En dat merkte de gemeente ook. In dat proces kwamen steeds minder mensen meedoen en meepraten. En toen werden wij gevraagd of we de betrokkenheid niet nog even konden oppeppen. Daar hebben we vriendelijk voor bedankt. Want we hebben aan het begin onze medewerking aangeboden en die werd niet op waarde geschat. Dus eigenlijk is het voor ons een vervelend proces geweest. En het enige wat we nu zien is dat er op bepaalde plekken nieuwe groen wordt toegevoegd, dat is leuk, maar het gaat ons nog niet ver genoeg.

Wat zou jij nog meer willen zien?

We hebben gezegd je moet die watergang beter beleefbaar maken. De Vaartsche Rijn is best wel afgeschermd door alle gebouwen, je zou daar wandelpaden heen kunnen hebben, en bijvoorbeeld vlonders toevoegen waardoor je over het water zou kunnen lopen. Dan heb je iets meer belevenis van het water. We hebben ook gezegd, we moeten meer klimaatadaptieve maatregelen hebben. Plekken aanwijzen waar je water kunt opslaan. We hebben ook gezegd: op sommige plekken moet je wat meer rommeligheid laten. En de rommeligheid is heel lastig voor de gemeente. Want wat is nou netjes groen. Het mag best wat rommeliger zijn, dat het wat beter past bij de industriële look van het gebied. De gemeente heeft nu van die aangeharkte plekken aangeplant waar een boom moet komen. Dat vinden we jammer.

Maar is dan dat zusterparkidee en dat parkinclusief ontwikkelen ook niet helemaal goed tot uiting gekomen nu? Of minder dan...

Het grappige is dat de gemeente parkinclusief ontwikkelen helemaal niet op het netvlies had staan. Het project van de gemeente was al bezig toen ik met Martine het parkinclusief ontwikkelen ontdekte. Het is er een beetje diagonaal doorgeschoten. Zoals dat gaat met stadmakers, de burgerinitiatiefnemers, je houdt je niet aan termijnen en plannen die bij de overheid zijn bedacht. Al pratende met een groepje ontstaat energie in het onderwerp en dan gaan we het doen. En dan gaan we het zelf oppakken. Als het hier en daar doorkruist met wat de gemeente aan het doen is, dat kan dan gebeuren. Dat nemen we op de koop toe. Maar we hebben bijvoorbeeld in de winter een boomparkeerplaats neergezet, want we wilden een gebaar maken. Door bomen die uit de streek kwamen op die parkeerplaats neer te zetten. Om zo een parkeerplaats op te offeren aan de natuur. Daar wist de gemeente niks van, dat vonden ze ook niet erg leuk.

Ik wilde vragen, kunnen jullie nu nog je gang gaan of zijn jullie echt belemmerd door het nieuwe plan?

Nee hoor, we gaan gewoon door. We hadden in april een bijeenkomst bedacht waarin we mosgraffiti op een aantal muren zouden gaan aanbrengen. Dat zijn van die mostekeningen die je zelf kan maken. Een beetje guerrilla gardening. Die bomenparkeerplaats kun je op meer plekken laten terugkomen, dat wilde we zelf gaan regelen.

Maar heeft de gemeente daar dan iets over te zeggen?

Mwah, misschien wel. Misschien niet. Bij guerrilla gardening is er de tactiek door niet van tevoren toestemming te vragen, maar achteraf vergeving. We weten heus wel dat je niet een hele boom ergens kan zetten waar net een rioolbuis loopt, ik noem maar iets. We zijn allemaal serieuze, er zitten ruimtelijke professionals tussen, er zitten ondernemers tussen, we weten heus wel wat wel en niet kan, maar bijvoorbeeld ergens een stoeptegels weghalen om een struikje te planten, vinden we wel kunnen.

Dus het is niet ondoordacht wat jullie allemaal doen, jullie hebben er ook wel echt een plan voor.

Ja want het is ook vooral belangrijk om te laten zien als burgerinitiatiefnemers al zelf heel veel kan doen zonder dat je de gemeenten nodig hebt. Om die energie vast te houden met die community in dat gebied. We hebben ook met elkaar alle bankjes in het gebied gecrowdfund. Er is in het voorjaar een crowdfundingactie opgestart om bankjes van alle omgevallen en omgehakte bomen tot bankjes te maken, en die in het gebied neer te zetten, zodat je kunt zitten en kunt genieten van het gebied. Dat hebben we dus zelf voor elkaar gekregen. We hebben zelf die crowdfunding opgezet en mensen hebben zelf gedoneerd. Die hebben we ook een cadeautje

gegeven, voor hun donatie. We zien wel in dat je samen dingen voor elkaar kunt krijgen. De gemeente heeft uiteindelijk al die bankjes geplaatst.

Het klinkt wel leuk. Ik wil er wel heen om een keer te kijken.

Ja dat moet je zeker doen. Want het is ook vooral de energie tussen de mensen, dat is misschien wel goed om aan te merken, dat zorgt ervoor dat we Rotsoord als zusterpark kunnen laten groeien. En dat moeten we gewoon tussen de systemen door doen.

Ja dat is ook wel een goeie voor mijn onderzoek inderdaad, wanneer het wel en niet zal werken. Want ik doe het natuurlijk vanuit de provincie, maar het hoeft niet altijd van bovenaf bepaald te worden.

Het is wel zo, dat is misschien wel goed om nog even te zeggen, dat de provincieambtenaren en de mensen van Healthy Urban Living vanuit de gemeente Utrecht wel veel affiniteit hebben met deze aanpak. Maar dat zijn vaak niet de ambtenaren die we tegenkomen op de ruimtelijke afdeling die gaan over zo'n plan als Rotsoord vergroenen. Dat zijn toch andere mensen met andere manieren van werken. Dus je merkt dat daar gewoon een verschil zit en dat door die zusterparkaanpak we toch andere mensen bij ons idee hebben betrokken. We hebben een ander perspectief gekregen hoe je Rotsoord kunt vergroenen. We hebben eigenlijk hele andere energie aangeboord, dat was voor onszelf ook prettig, omdat we ook met die andere ambtenaren al een tijdje klem lagen. Het was heel fijn om te merken dat andere mensen wel het idee snappen en mee willen werken. Dus dat gaf weer nieuwe energie. Dat was heel prettig.

Ik wilde nog vragen, dit is echt een project wat echt op binnenstedelijk vergroenen gefocust is, want het is een hoogstedelijk gebied. Ik weet niet of je het kan beantwoorden, maar hoe zie jij parkinclusief ontwikkelen in het buitengebied? Denk je dat dat ook zou kunnen, in nieuwe... bijvoorbeeld een uitleglocatie waar dan nieuwe bebouwing komt, in het groene gebied. Maar dat is misschien niet jouw perspectief.

Nee niet echt nee. Eigenlijk bedoel je midden in een weiland een woonwijk neer te zetten ofzo?

Ja want daar is nu best wel veel discussie over. Of we nou wel of niet buiten de stedelijke contouren woningen kunnen bouwen. Ik wil ook in mijn onderzoek misschien een perspectief gooien, van het kan ook op een andere manier. Waarbij je de kwaliteiten van het landschap niet weghaalt, maar juist toevoegt. Maar goed dat is heel anders dan binnenstedelijk natuurlijk.

Ja ik denk wel, maar dat is puur gebaseerd op wat ik erover gelezen heb. Dat je bij aanleg van nieuwe gebieden in het buitengebied, er wel voor kan zorgen in het ontwerp dat er veel meer natuurwaarden en biodiversiteit wordt toegevoegd. Dat kan natuurlijk gewoon door in het ontwerp al te kijken: hoe kunnen we dit oplossen. Soms wordt de omliggende natuur zo'n woonwijk ingetrokken, door bijvoorbeeld bomen en struiken te planten, of door waterloopjes door te trekken. Of door te zorgen dat je plekken maakt waar heel veel kruiden en bloemen en bijvriendelijke planten groeien. Dat is iets waarvan ik denk, dat zou ik parkinclusief ontwikkelen vinden. Want dan heb je het helemaal voor het zeggen. Naja niet helemaal, want de natuur waarin je bouwt is er natuurlijk al. Dus dan zou je dat door moeten trekken zo'n woonwijk, zo'n ontwikkeling in. Dat zou parkinclusief ontwikkelen moeten zijn. En dan ook ontmoetingsplekken, want een park is een plek waar je mensen tegenkomt. Dus dan zou je in die woonwijk ook faciliteiten voor moeten maken waar mensen elkaar tegenkomen. Dan moet je hem zo ontwerpen dat je niet alleen in je huis blijft zitten de hele week. En dat je elkaar gaat zien.

Dit zijn natuurlijk twee verschillende situaties waar je het in zou kunnen toepassen. Maar dan op een andere manier inderdaad. En binnen de stad heb je te maken met, in Rotsoord dan, die industriële geschiedenis van het gebied. Dat is ook wel weer interessant. En buiten heb je dan weer te maken met wat er al ligt aan kwaliteiten in het landschap, en je hoe je dat kan behouden. Dus ik dacht misschien heb je daar ook een mening over.

Ja toch wel een beetje. Maar dat komt meer door wat ik gelezen heb van mensen die bezig zijn met hoe je een nieuwe woonwijk, een gezonde leefomgeving kunt ontwikkelen. En voor Rotsoord is dat natuurlijk heel anders. Want er ligt al van alles. Dus je moet aan de gang met wat er al is. Maar er zijn daken, er zijn altijd plekken waar je natuur kunt aanbrengen en je iets kunt doen. Dat kan van mosgraffiti zijn tot een natuurlijk kunstwerk, dat kan van alles zijn.

Ja dat contrast is ook wel leuk. Oke ik denk dat ik alles wel gevraagd heb, even kijken. Of je moet verder nog wat aan te vullen hebben op dit gesprek?

Uhm. Een aanbeveling die ik aan de provincie zou willen doen, want dit komt bij de provincie terecht?

Ja ik doe het onderzoek vanuit de provincie. Dat is eigenlijk mijn opdrachtgever.

Een aanbeveling die ik zou willen doen is: kijk veel meer als provincie hoe je bewegingen die al leven bij bewoners en ondernemers kan versterken en ondersteunen, in plaats van alles opnieuw te gaan zitten inrichten en doen. Probeer daar potjes of regelingen voor te maken, want je zit vaak in de gemeentelijke molen, en daar kan je niet makkelijk langs of uit. En als je daar als provincie zou kunnen helpen zou dat super goed zijn. Ik weet dat ze dat in de provincie Brabant heel makkelijk doen, maar in de provincie Utrecht nog helemaal niet. Dus zet die er maar bij, kijk even hoe ze het bij de provincie Brabant doen. Is een les voor Utrecht.

Ze zijn er natuurlijk wel steeds meer mee bezig, er is een programma gezonde leefomgeving. Dus ze zijn wel echt een soort omslag aan het maken. Maar het is inderdaad wel goed om van de bestaande initiatieven uit te gaan. Dat zijn Martine ook al. Er is al heel veel gebeurt natuurlijk.

Ja heel veel. Ik vind ook dat ze daar goed naar moeten kijken.

Ik heb nog één vraagje, ik ben aan het afstuderen natuurlijk, dus ik ben me ook aan het ontwikkelen op mijn vaardigheden. Dus ik zou je graag een mailtje willen sturen met een paar vragen erin voor feedback op dit gesprek. Als je dat oke vindt.

Ja dat is goed. Ja hoor. En wat je nu dus allemaal uit gaat typen, krijg ik dat nog te zien, of hoe doe je dat?

Ja wat je wil. Ik ga het niet woordelijk uittypen denk ik, ik ga een samenvatting maken van wat we nu hebben besproken. En dat gebruik ik eigenlijk als bewijsvoering bij mijn eindproduct. En misschien, ik weet niet of je dat oke vindt, maar als je echt een goed citaat hebt, dat ik die er ook in zet, met je naam erbij. Maar dan in de hoofdstuk.

Ja misschien dat wat ik als laatste gezegd heb. Dat is wel de basis. Dat mag.

Ik kan ook de interviewuitwerking naar je sturen als je dat wil.

De samenvatting is genoeg.

En ik kan ook mijn hele einsproduct naar je toesturen als je dat leuk vindt.

Ja dat vind ik leuk om te krijgen!

Ik weet nog niet wanneer het komt, want ik denk dat het een beetje opschuift allemaal, maar dat komt wel.

Dan wens ik je in ieder geval veel succes met de afronding van alles, en hou ons op de hoogte hoe het gaat.

Ja heel erg bedankt, voor je tijd, en voor het interview.

[einde interview]

Bijlage 5: interview X

Op verzoek van de geïnterviewde is deze bijlage weggelaten in deze publicatie

Bijlage 6: interview Carola Berkelaar

Interviewschema

Landschappen

Datum en tijdstip: 19-03-2020 11:00u

Locatie: Thuiswerken

Opzet interview: half gestructureerd interview: vragen staan vast, volgorde en doorvragen vrij

Vorm: mondeling

Middel: telefoongesprek

Benadering: individueel

Opbouw:

Introductie

Doel van het onderzoek: het concept parkinclusief ontwikkelen concreter maken voor de provincie Utrecht in de vorm van inrichtingsprincipes.

Hoofdvraag: Hoe kan parkinclusief ontwikkelen bijdragen aan gezonde verstedelijking in de provincie Utrecht?

Doel van het gesprek:

- Kennismaken met expertise;
- Mening gezonde verstedelijking;
- Uitleg parkinclusief ontwikkelen;
- Mening parkinclusief ontwikkelen.

Tijd: dit gesprek gaat ongeveer een half uur duren.

Opname: akkoord? Opname aanzetten.

Middenstuk

Te stellen vragen (volgorde staat vrij)

- ☒ 1. Wat is jouw functie bij de provincie Utrecht en waar houd jij je mee bezig?
- ☒ 2. Wat is jouw idee van gezonde verstedelijking? Binnenstedelijk, in het buitengebied (landschap).
- ☒ 3. Ben je bekend met het begrip parkinclusief ontwikkelen?

Parkinclusief ontwikkelen is integrale gebiedsontwikkeling gebaseerd op de kwaliteiten van het gebied (landschap) vanuit een park-gedachte. Dit kan in gebieden met zowel hoge als lage dichtheid, binnen of buiten de stad, op kleine (wijk) of grote (provincie) schaal. Parkinclusief ontwikkelen draagt bij aan gezonde verstedelijking omdat het bijdraagt aan klimaatadaptatie, biodiversiteit en gezondheid van de mensen.

- ☒ 4. Wat vind jij van parkinclusief ontwikkelen?
- ☒ 5. Past het bij jouw idee van gezonde verstedelijking?
- ☒ 6. ...
- ☒ Mag ik je een mailtje sturen voor feedback op dit interview?

Afsluiting

- ☒ Controle of alle vragen zijn beantwoord en het doel is gehaald;
- ☒ Bedanken voor het interview;
- ☒ Opname stopzetten.

Transcriptie interview

Wat is je functie bij de provincie Utrecht en waar hou je je mee bezig?

Ik ben senior beleidsmedewerking. En mijn hoofdtaak is landschap en landschappelijke inpassing. En wij als provincie houden zich dan vooral bezig met het buitengebied, dus landschappelijke inpassing van allerlei projecten juist in het buitengebied. En waar ik vooral mee bezig ben is inpassing van snelwegenverbredingen, dus de ring, randweg Utrecht, A27, en Hoevelaken, dat zijn de grote projecten waar ik in zit. En voor de rest doe ik heel veel kleintjes, dus boerderijen, ruimte voor ruimte regelingen, wijzigingen van kleine bestemmingsplannen, maar ook de grotere uitbereidingen, daar komt allemaal landschappelijke inpassing bij. En een belangrijk ding is de kernrandzone-ontwikkeling. De kernrandzone is een artikel bij ons in de PRSPRV, en die geeft ruimte voor kwaliteitsontwikkeling in de kernranden waar veel druk op zit, ook qua ontwikkelen. Waar we toch wel die kwaliteit willen houden, hoe doen we dat dan? Dan zetten we daar een kleine hoeveelheid rood tegenover zodat ze dat kunnen bekostigen. Dat is het artikel dat in de PRSPRV staat. Daar draai ik in mee. Degene die tot nu toe gedaan zijn in de provincie. Dus dat is leuk. Dat was wel het belangrijkste denk ik.

Dan denk ik wel dat ik wat aan jou heb in dit onderzoek [gelach]. Wat is jouw idee van gezonde verstedelijking, kan dat ook in het buitengebied?

Ja dat hoort allemaal bij elkaar. Ik heb ooit meegedraaid bij de natuurvisie, dat is de voorloper van deze. En toen hadden we al qua natuurontwikkeling: jongens dat loopt van de deur tot in het grote natuurgebied, dus je hebt je tuin, je hebt wat er in de straat gebeurt, je hebt het parkje in de straat, het grote park in de stad... en zo kan je helemaal naar buiten stievelen, tot aan het grote natuurgebied op de heuvelrug, of waarever, die fasering zit overal in. Hetzelfde zit dat in groen in en om de stad. Je hebt iets nodig in de stad voor het kleine, en dat heeft steeds een schaa sprong naar buiten toe. En het gebruik van het landschap is heel erg belangrijk. Dus dat parkinclusief ontwikkelen is een beetje wat we ook met X aan het doen zijn. Ik neem aan dat je X al gesproken hebt, ik heb daar ook in meegedraaid, nou dat is het verhaal. Als je een ruimte ontwikkelt, hoe ontwikkel je groen dan mee.

En hoe het bekostigd wordt.

We hebben bij eerder plannen in Rijnenburg, dat is die uitbereiding bij Utrecht, ten zuiden van Leidsche Rijn, ook ten zuiden van de A12, daar wilden vooruitlopend al dat groen aanleggen. Het recreatieve prestatiegroen wat aan de vinexlocaties vastzit, maar daar konden ze gelijk ook het percentage groen voor de stedelijke ontwikkeling kwijt. Toen hadden wij zoiets van: wacht even, het moet allebei. En zo zitten we er heel duidelijk in. Het is niet vervangend, maar alle laagjes heb je nodig.

Maar vind jij dan ook dat in het landschap een nieuwe woonwijk zou kunnen komen? Of is dat echt een NO GO voor jou?

Sommige landschappen kunnen dat hebben, en sommige niet. Je moet dingen doen die bij het landschap passen, die kloppen bij het landschap. Als je kijkt, Wageningen gaat uit van de ondergrond en die stuurt de ontwikkelingen. Dus je woont op de gebieden waar je goed kunt bewegen. Waar je het droog kunt houden, waar je niet om de haverklap uit je huis moet vanwege overstromingen, dat soort zaken. Dus je zegt niet; zand erover van de jaren 70 en we gaan een woonwijk bouwen. Dus ook niet in die diepe polders. Dus vanuit landschap probeer ik juist de dingen te doen op de plekken die kloppen met het landschap.

Dus ook om de kwaliteiten heen...

Nou in de kwaliteiten zelf. We zeggen altijd, ook in de nieuwe omgevingsvisie, je bouwt voort op de kwaliteiten. En dus als je zegt, het Veenweide landschap is natuurlijk al heel oud, maar is niet altijd hetzelfde gebleven. Het is wel een gegroeid verhaal. Je moet dus verder gaan in dat verhaal. Niet met een nieuwe laag die niks met dat verhaal heeft. Daar proberen we erg op te sturen. Want landschap is niet onveranderlijk. Dat kan niet. Want we gebruiken het. We wonen erin. En het is ook een stedelijk landschap. Landschap is niet alleen maar buiten de stadsrand, het zit ook in de stad.

Ja en ook daar moet je uitgaan van wat er al ligt natuurlijk. Kijken wat je daarmee kan doen.

Juist. Ja, en een soort logica aanbrengen voor mensen, dat het logisch is dat bepaalde dingen... dat je logisch je weg vindt. Dat hoeft je niet bewust te weten, kijk wij weten dat, hoe je dat moet doen, als professionals. Jij weet dat als een boom ergens staat, dan weet je dat je mensen daarnaartoe trekt. Omdat ze automatisch naar beschutting lopen. Maar dat weet de gemiddelde Nederlander niet. Die hoeft dat ook niet te weten. Die voelt zich alleen maar ergens heel prettig. Die denkt: goh het is leuk en fijn hier. Maar waarom, dat hoeft je niet allemaal te laten zien.

Oke, interessant. En die kwaliteiten, die staan natuurlijk ook in die kwaliteitsgidsen, die zeven, of zes kwaliteitsgidsen.

Ja het zijn er zes, en dat is dekkend voor de provincie, daar hebben we alles in beschreven.

Daar staat volgens mij ook in, ik heb ze nu niet bij me, maar ze staan ook op internet.

Ja ze zijn ook digitaal gelukkig.

Daar staat ook in hoe je kan ontwikkelen, inrichtingsprincipes zeg maar.

Ja we geven daar een bepaalde richting aan, hoe je met die bepaalde kwaliteiten kunt omgaan. We gaan nu een slag slaan om, we zijn de gids aan het evalueren, en daar komt een aanpassingslag aan. Zeker ook omdat ze aan de omgevingsvisie gehangen gaan worden. Want de gidsen zijn nu geschreven voor professionals. En dat werkt niet in een omgevingsvisie want dan moet iedereen met de informatie uit de voeten kunnen. Dus we moeten daar een slag over slaan. En dat gaan we de komende tijd doen. We hebben toen ervoor gekozen om eerst maar eens even alle beschrijvingen rond te krijgen want dat is met professionals al moeilijk genoeg. Nou ga je een slag verder slaan. Dus daar ben ik op het ogenblik mee bezig.

Ja dat is wel interessant en actueel. Mijn onderzoek gaat over parkinclusief ontwikkelen en ik ben nu bezig met definities verzamelen van verschillende perspectieven. Ik weet niet of je Martine Sluijs kent, die heeft het bedacht, de term. En zo heb ik nog een paar mensen gesproken. Paul Roncken heb ik gesproken, nog iemand van de Vereniging Deltametropool, Merten Nefs. Ik ben een beetje perspectieven aan het verzamelen want Martine zei ook: het gaat niet om één vaste definitie maar meer hoe je je eigen invulling eraan kan geven. Dus ik heb neergezet voor mezelf, voor mijn eigen onderzoek, is dat parkinclusief ontwikkelen een integrale gebiedsontwikkeling is, gebaseerd op de kwaliteiten van het landschap, of het gebied waar het plaatsvindt, en vanuit een parkgedachte. Misschien ken je London National Park City wel? Dat is heel erg een beweging waar ze bewoners mee krijgen met we doen alles in een park en we doen alles vanuit de parkgedachte en op die manier maken we een groot mooi gebied ervan. Dat is een beetje het idee van parkinclusief. En het kan binnen de stad en buiten de stad, met hoge dichtheid en lage dichtheid, verschillende

schaalniveaus ben ik nu een beetje aan het kijken hoe dat zou kunnen. En ik wil het een beetje concreter maken ook in de vorm van inrichtingsprincipes.

Ja ik snap hem. We zijn niet voor niks op zes gidsen uitgekomen, eigenlijk heb je met vijf gidsen te maken. Want die van de linies die ligt eroverheen. Dus die maakt gebruik van onderliggende landschappen en die legt er nog een laagje inhoud overheen, maar in principe heb je met vijf landschappen te maken bij ons in de provincie. Maar elk landschap, we hebben die gidsen ook gemaakt met gebieden zelfs. We zijn met hun in gesprek geweest over die kwaliteiten. Je ziet dat elk gebied ook zelf een eigen cultuur of werkwijze heeft. Dus je kan niet... elk systeemje moete je ook gebiedseigen maken. En datzelfde kom ik ook tegen bij de kernrandzones, we doen zoveel mogelijk kernrandzones met de mensen zelf, met de inwoners. En je ziet dat elk gebied een eigen proces heeft, omdat dat ook echt super maatwerk is. Er is geen een hetzelfde. En dat is dit ook.

Ja wat ik eigenlijk wil doen, ik probeer eigenlijk een heel algemene basis te geven, van wat het idee inhoudt, en dan straks in een latere fase in mijn onderzoek wil ik het ook in een echt project in de provincie gaan bekijken wat kan hier dan, voor dit gebiedje, wat kan het daar betekenen. En ik dacht om dan weer uit te gaan van de kwaliteitsgidsen. Want dan heb je echt met een gebied te maken. Want de provincie Utrecht is zo divers inderdaad.

Ja klopt, en we hebben overal kwaliteit, we hebben een hele hoge dichtheid qua kwalitatief mooi gebied. Want dat is in tegenstelling tot andere provincies, dat kom ik dan wel eens tegen. Dat mensen zeggen: wij hebben tenminste nog gebied waar je niet zoveel kwaad kan als je iets doet. Dat hebben wij niet. Wij doen altijd kwaad zullen we maar zeggen. Overal is er wat.

Dus het zal vrij algemeen blijven maar dan wil ik het concreet maken bij de casussen.

Wat voor jou handig is om even naar te kijken is op de website van gemeente de Bilt, want daar hebben we een kernrandvisie voor de Bilt Zuid gemaakt, daar hebben we bij meegelopen, die heeft het volledige proces gedraaid. Die heeft met medewerkers, inwoners, initiatiefnemers... die is voor jou wel interessant om te kijken hoe dat proces gelopen is. Die kun je gewoon bij hun op de website vinden. Dat is gebiedsvisie de Bilt Zuid, heet ie. Ik denk dat je daar heel veel aan hebt om te kijken hoe zo'n proces kan lopen. En dan is bureau Nieuwegracht, heeft die gedraaid voor de Bilt, en die heeft er meerdere gedaan, die kan je misschien een keer bevragen over hun aanpak. Dat is wel leuk want dan heb je gewoon met een architectenbureau te maken. Ik moet even zijn naam zoeken.

En dan heb je ook echt met een concreet voorbeeld te maken op één plek. Mijn vraag is wat vind jij van parkinclusief ontwikkelen?

Ja dat is duidelijk he, we ontkomen er niet aan.

En wat vind je van de parkgedachte, zoals Londen?

Vind ik op zich heel goed maar ik denk dat het woord 'park' wel heel misleidend is. Dat merkte ik ook bij het ringpark: "ja kunnen we nog bomen gaan planten?". Dan denk ik wacht even. Men heeft wel heel erg dat idee erbij. Dus we zullen wel moeten zoeken naar wat je daar precies mee bedoelt. Het is meer dat je recreatieve functies op verschillende manieren aan elkaar wil koppelen. Dat is veel groter dan het Vondelpark, ik woon in Amsterdam. Dus vandaar. Daar denkt iedereen wel aan bij dat woord. We zullen wel nog iets moeten doen om die term goed te laten landen bij de initiatiefnemers.

Ja ik wilde aan dat woord park ook een hoofdstukje wijden, van wat je onder een park kan verstaan. Want je hebt Nationale Parken, landschapsparken, pretparken.

Je merkt dat mensen heel snel dus aan heel concreet “kan ik daar een boom zitten, kan ik daar groen ontwikkelen” denken. Dan denk ik ho even, we hebben het over iets meer dan dat.

Ja want anders is het vooral natuurinclusief.

Juist. En daar zijn we met Paul ook mee bezig voor het Ringpark. Om te kijken hoe we dat systeem breder krijgen.

Sluit het een beetje aan bij jouw idee van gezonde verstedelijking?

Ik denk dat dit de voorwaarde is voor gezonde verstedelijking. Ik sluit me wat dat betreft helemaal aan bij dat onderzoek over hoeveel vierkante meter je nodig hebt, het is gewoon duidelijk dat je dat nodig hebt. Ik woon natuurlijk in Amsterdam, met die vingersystemen.

Met de scheggen bedoel je?

Ja de scheggen. En dan nog is het lastig om goed te stad uit te komen. Dat vraagt echt wel wat. Ik woon hartje stad. En ik heb ook hartje Utrecht gewoond, en Utrecht is nog een tikje moeilijker. Dus het is best een dingetje hoe je mensen... je moet ze met een soort stappenplan verleiden om naar buiten te komen. En dat stappenplan aan het begin mis ik nog helemaal. Aan de rand weet je het meestal wel, als je erin kan dan. Dat begint nu wel te komen. Maar je moet ook van huis tot aan... daar moet je ook wat mee doen. En het probleem is, je moet er ook waarden aan gaan hangen. Net als ze vroeger waarde hebben gehangen aan bomen, omdat ze anders te snel omgekapt werden in de stad. Dat moet je met dit ook doen. Ik heb ook bij een gemeente gewerkt in een verder verleden, dan moesten ze weer ergens een huisje neerzetten, zo'n travohuisje, “ja dat kan wel in dat groene stukje”. Ja uh, weet je wel. Juist het groen in de straat, is heel belangrijk voor lucht- en lichtbeleving van hoe je door die straat heen gaat. En als daar allemaal schuttingen staan, wat tegenwoordig steeds erger is, schuttingen en verharding. “ja maar het wordt niet onderhouden”, nee het heeft een andere rol. Dat verhaal, dat brengt me ook wel terug naar toen ik bij gemeentes zat, daar moet dit ook een soort tegenwicht aan gaan bieden. Dat men dit ook weer snapt.

Ja dat is nog wel een dingetje.

Dat is echt een dingetje hoor. Een beetje ikke ikke ikke, en we sluiten alles af. “En elke boom die in mijn zon staat die moet om”. Dat vind ik ook een hele gevaarlijke. Terwijl je nu merkt met die hele hete zomers, dat een boom echt heel geweldig is. Maar ik kom straten in de Bilt tegen waar ik opgegroeid ben, dat is vlak bij het provinciehuis, dat ik echt denk, waar zijn alle bomen? En als het dan warm is dan denk je echt jeetje mina, zo zonde. Dus daar zit het hem ook in he, parkinclusief, ik denk dat dat in het buitengebied steeds beter gaat, maar in het stedelijk gebied, en bij stedelijke ontwikkeling moeten we wel echt nog een slag slaan. Om een hele sequentie van voordeur naar buitengebied goed te krijgen. En daar zou dit natuurlijk een mooi verhaal voor kunnen zijn. En dat moet je daar dus aan ophangen.

Ja er zitten echt heel veel kanten aan. Maar wel heel interessant. Ik moet even bedenken hoe ik dat allemaal ga samenvoegen.

Snap ik. Maar ik kan altijd tekst op tekst reageren of je kan nog een vraag stellen, dat is geen enkel punt.

Had jij die man al gevonden? Rustig aan hoor.

Jan Willem Tap heet hij. Van bureau Nieuwegracht. Volgens mij moet je hem dan kunnen vinden. [Www.nieuwegracht.nl](http://www.nieuwegracht.nl). Ik neem aan dat zij... ik mail je wel de link naar hun website. Dan hoef je niet verder te zoeken. Dan kun je ook zien wat hij allemaal doet. Even kijken of het erbij staat bij alle plannen... Voorveldse Polder hebben ze ook gedaan, ze hebben twee projecten daar gedaan, die zijn allebei interessant.

Ja ik denk dat ik... alles wel gevraagd heb wat ik nu wilde vragen. Ik weet niet of je nog tips voor me heb?

Ja deze twee linkjes dan, ik denk dat het goed is om even met dat bureau te gaan praten... Zij zitten goed in gebiedsprocessen. Ik denk dat dat voor jou wel een leuke wisselwerking is, van hoe ga je dat nou doen. Het zijn ook echt van die echte landschappers, dus volgens mij heb je daar een goede aan.

Ik had nog één vraagje, of ik je een mailtje kan sturen met een paar vragen voor feedback op dit interview. Voor mijn ontwikkeling.

Ja super. Helemaal goed. Moet je vooral doen. Maar ik vond het een fijn gesprek, sowieso al. Ik ben zelf nooit zo van de strakke... maar je had je vragen goed op een rijtje maar je gaf ook wel ruimte voor een flexibele beantwoording. Dus wat mij betreft helemaal goed.

Nou dat is goed om te horen! Dankjewel.

En dan hoop ik dat we elkaar een keer in levende lijve gaan zien, na deze weken. Het zal nog wel even spannend worden de komende tijd.

Ja nouja, ik kan weer wat verder nu, dus dat is fijn.

Ja dat is fijn, zeker. Ik wens je er heel veel succes mee, en als je nog vragen hebt, of je wilt nog linkjes, mail gewoon, of we bellen, dat is geen enkel probleem.

Nou heel erg bedankt voor je tijd!

[einde interview]

Bijlage 7: brainstormsessie

Mail uitnodiging brainstormsessie

Beste allen,

Zoals de meeste van jullie weten doe ik een afstudeeronderzoek naar parkinclusief ontwikkelen. De hoofdvraag van het onderzoek luidt: Hoe kan parkinclusief ontwikkelen bijdragen aan gezonde verstedelijking in de provincie Utrecht?

Ik heb nu deelonderzoek 1 bijna afgerond, waarin ik heb onderzocht wat het concept inhoudt en welke voorbeelden er zijn in Nederland en internationaal. In het tweede deelonderzoek ga ik de gevonden maatregelen en inrichtingsprincipes die bij parkinclusief ontwikkelen horen, concreter maken voor de provincie Utrecht. Hier heb ik jullie input bij nodig. Ik wil graag met jullie een brainstormsessie organiseren, waarin we de inrichtingsprincipes die ik uit voorbeelden heb gehaald gaan bespreken.

Het doel van de brainstormsessie is erachter te komen wanneer een inrichtingsprincipe wel of niet kan werken in de provincie Utrecht, en wat er nodig is om parkinclusief ontwikkelen bij concrete projecten in de provincie te gaan toepassen.

Aangezien we de brainstormsessie niet fysiek kunnen laten plaatsvinden, doe ik het graag via Teams met een videogesprek. De link naar het videogesprek vind je hieronder.

Om het videogesprek wat richting te geven wil ik jullie graag in de week voorafgaand aan deze brainstormsessie een korte vragenlijst sturen. Ik zal in de vragenlijst een aantal voorbeelden van parkinclusief ontwikkelen noemen en zou al graag jullie reactie op deze vragenlijst ontvangen. Zo weet iedereen waar het over gaat en kan iedereen zonder beïnvloed te worden door de groep al een denkrichting kiezen. Tijdens de brainstormsessie wil ik graag deze uitkomsten bespreken en hier over discussiëren.

Ik hoop dat jullie het leuk vinden hieraan mee te doen, en beschikbaar zijn op dit voorgestelde tijdstip.

Bij vragen kun je me altijd even mailen of bellen.

Met vriendelijke groet,

Sabine Boukens
Afstudeerstagiair

Denk voor het printen van deze e-mail aan het milieu

Beste allemaal,

Hierbij ontvangen jullie huiswerk voor de brainstormsessie van volgende week donderdag. Zoals jullie weten is het onderwerp van de brainstormsessie parkinclusief ontwikkelen. Op basis van interviews heb ik het begrip als volgt gedefinieerd:

Parkinclusief ontwikkelen is integrale gebiedsontwikkeling vanuit een parkgedachte, gebaseerd op de kwaliteiten van het landschap.

Tijdens de brainstormsessie zullen omwille van de tijd alleen de drie meest kansrijke inrichtingsprincipes (volgens de groep) voor parkinclusief ontwikkelen worden besproken. In mijn onderzoek neem ik de andere inrichtingsprincipes ook mee. Per inrichtingsprincipe zullen tijdens de brainstormsessie de volgende vragen centraal staan om ideeën over te genereren:
Wat is er nodig om dit inrichtingsprincipe toe te gaan passen in de provincie Utrecht?
Wat kan de rol van de provincie zijn om dit inrichtingsprincipe toe te passen?
Per vraag zullen we ongeveer 10 minuten brainstormen en een divergerende en daarna een convergerende fase doorlopen.

Agenda

De agenda voor de brainstormsessie van donderdag 9 april is als volgt:

Welkom en uitleg (15 min)

Stand van zaken van het onderzoek

Doel van de brainstormsessie

Werkwijze van de brainstormsessie

Brainstorm inrichtingsprincipe 1 (20 min)

Pauze (15 min)

Brainstorm inrichtingsprincipe 2 (20 min)

Brainstorm inrichtingsprincipe 3 (20 min)

Conclusies en afsluiting (10 min)

Huiswerk

Ik wil jullie nu het volgende vragen: Kies uit de tien inrichtingsprincipes in de bijlage (zie bijlage 7) ééntje die al afvalt, en een top drie van meest kansrijke inrichtingsprincipes voor in de provincie Utrecht. Ik vraag jullie ook een korte uitleg te geven waarom je dat vindt. Tijdens de brainstormsessie kunnen we hier dieper op ingaan.

Ik zou graag jullie reactie aanstaande woensdag **8 april voor 12 uur** 's middags ontvangen.

Top 3

Nummer 1 meest kansrijk inrichtingsprincipe:

Waarom:

Nummer 2 kansrijk inrichtingsprincipe:

Waarom:

Nummer 3 kansrijk inrichtingsprincipe:

Waarom:

Afvallend inrichtingsprincipe

Welk inrichtingsprincipe:

Waarom:

Ik zie jullie antwoorden tegemoet!
Bij vragen kun je me altijd mailen of bellen.

Met vriendelijke groet,

Sabine Boukens
Afstudeerstagiair

Provincie Utrecht
Archimedeslaan 6 | Postbus 80300 | 3508 TH Utrecht
www.provincie-utrecht.nl

Denk voor het printen van deze e-mail aan het milieu

Mailbijlage inrichtingsprincipes

Inrichtingsprincipes parkinclusief ontwikkelen

Voor de brainstormsessie van donderdag 9 april

Kies uit deze lijst een top 3 van meest kansrijke inrichtingsprincipes, en ééntje waarvan je denkt dat deze niet zou kunnen werken in de provincie Utrecht.

Regioschaal

Inrichtingsprincipe 1: ontwikkel in compacte buurten

Organiseer stedelijke groei in compacte buurten. (Duany, Speck, & Lydon, 2010).

Verwacht effect en voordelen

Op deze manier is er geen maaiveldverspilling, dus meer ruimte voor het landschap eromheen. Ook zijn de leefomgevingen op menselijke maat ontworpen en nodigt de inrichting uit tot gezond gedrag, namelijk wandelen en fietsen.

Inrichtingsprincipe 2: verbind met groene corridors

In Atlanta in de Verenigde Staten is een oude ongebruikte spoorlijn ontwikkeld tot een groene corridor beltline. Hierdoor is een groengebied van meer dan 5 vierkante kilometer ontstaan met een wandel- en fietsroute van meer dan 22 kilometer, de oude spoorlijn (Atlanta BeltLine, z.d.).

Verwacht effect en voordelen

Groene corridors zorgen voor letterlijke groene verbindingen tussen gebieden. Er ontstaat een netwerk van groen in het gebied. Wat erg voordelig is voor de biodiversiteit.

Inrichtingsprincipe 3: ontwikkel stadsranden voor duurzame symbiose tussen stad en land

In het Stadsrandenlab wordt onderzocht hoe de stadsranden van Amsterdam een gradiënt kunnen zijn tussen rood en groen. Uitgangspunt is dat de stadsrand zowel landschappelijker wordt, als dichter (BNA, z.d.).

Verwacht effect en voordelen

Het uiteindelijke doel van de studie is een duurzame symbiose tussen stad en land. De kwaliteiten van het landschap worden gebruikt om de stadsranden te versterken in ruimtelijk en sociaal opzicht.

Inrichtingsprincipe 4: bescherm en versterk scheggen

De Amsterdamse Scheggen zijn acht groene gebieden die de stad binnendringen. Ze komen steeds meer onder druk te staan door de woningbouw. De scheggen moeten een hoofdrol krijgen in de regio. De groene kwaliteiten moeten worden verbeterd, iedere bewoner van Amsterdam moet binnen 15 minuten fietsen in het landschap kunnen staan (De Amsterdamse Scheggen, z.d.).

Verwacht effect en voordelen

Door scheggen aan te leggen en te versterken zal het landschap beter in de stad zichtbaar en aanwezig worden.

Inrichtingsprincipe 5: verbind met ringen

De meeste steden zijn radiaal gegroeid, met groengebieden in de vorm van parken, landgoederen of natuurgebieden. Door deze te verbinden door groene corridors in de vorm van lanen, lineaire parken, of brede fietspaden, ontstaat er een groene, ringvormige structuur (Paul Roncken, persoonlijke communicatie, 2 april 2020).

Verwacht effect en voordelen

Door groene ringvormige structuren zijn alle huishoudens verbonden met de grotere groene gebieden in de stad, maar ook met het landschap buiten de stad. Ook ontstaan er door deze ringen gezonde routes die uitnodigen tot beweging.

Wijkniveau

Inrichtingsprincipe 6: ontwerp scheggen

Op wijkniveau kunnen scheggen ook als inrichtingsprincipe worden ingezet. In Kerckebosch in Zeist zijn scheggen aanwezig in de woonwijk. Er is zelfs natuur toegevoegd (heide) om extra scheggen te maken (wUrk architectuur stedenbouw landschap, 2019).

Verwacht effect en voordelen

Door scheggen aan te leggen en te versterken zal het landschap beter in de wijk zichtbaar en aanwezig worden.

Inrichtingsprincipe 7: behoud bestaande bomen

Het behouden van bestaande bomen en ontwerpen om bestaande bomen heen. In de eerste fase van het ontwerp moeten de bomen in kaart worden gebracht, waar de meeste en beste bomen staan komt vervolgens het groen, park of plein in het plan. Bomen die in het plan toch komen te vervallen, moeten verplaatst worden naar een andere plek. Op plekken waar bomen in een rij staan kunnen bijvoorbeeld wegen komen (Duany, Speck, & Lydon, 2010).

Verwacht effect en voordelen

Oude bomen worden behouden en beschermd op deze manier, dus het karakter van het landschap blijft zichtbaar in de nieuwe ontwikkeling, want ook de plaatsing van de bomen blijft zo veel mogelijk onveranderd. Dit is ook specifiek goed voor de biodiversiteit, aangezien het jaren duurt voordat nieuwe bomen vol en groot zijn. Ook hoeven bestaande fauna in de bomen niet te verplaatsen.

Inrichtingsprincipe 8: behoud de grondstructuur

Ontwerp ook met de bestaande grondstructuur. Maak gebruik van de hoogteverschillen en topografie (Duany, Speck, & Lydon, 2010).

Verwacht effect en voordelen

Door de bestaande structuur van de bodem en de grond te behouden blijft het karakter van het landschap deels intact. Door het behouden van de bestaande structuur van de bodem blijft bijvoorbeeld ook de eigen afwatering van het gebied in werking en zal een deel van de afwatering na het aanleggen van nieuwe bebouwing niet civiel te hoeven worden opgelost.

Inrichtingsprincipe 9: plant het landschap in de stad

Kenmerkende beplanting uit het landschap terug laten komen in het stedelijk gebied. In Rotsoord willen ze bijvoorbeeld een Heuvelrugtuin aanleggen, met plant- en boomsoorten die op de Utrechtse Heuvelrug voorkomen (Marit Overbeek, persoonlijke communicatie, 18 maart 2020).

Verwacht effect en voordelen

Dit zorgt voor een verbinding tussen de stad en het landschap, en betere zichtbaarheid van in dit geval het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.

Inrichtingsprincipe 10: bouw natuurinclusief

Natuurinclusief bouwen hoort onlosmakelijk bij parkinclusief ontwikkelen. Dit wordt onder andere in Rotsoord, Kerckebosch en Knowledge Mile Park toegepast. Hieronder valt bijvoorbeeld het aanleggen van een geveltuin, groene gevel of groen dak.

Verwacht effect en voordelen

Meer natuur in de wijk is goed voor de gezondheid van de inwoners, de biodiversiteit en de klimaatadaptatie.

Reactie vragenlijst Erik Versloot

Top 3

Nummer 1 meest kansrijk inrichtingsprincipe: Verbind met groene corridors

Waarom: Dit gaat over verbindingen tussen groene gebieden. In de beschrijving ligt de nadruk op natuur, maar graag trek ik hem breder: ook voor mensen! Het gaat vaak niet om grote massale recreatiegebieden die er bij moeten komen, maar juist om aantrekkelijke en toegankelijke gebieden vlakbij steden en dorpen. Dit kan daaraan bijdragen.

Nummer 2 kansrijk inrichtingsprincipe: ontwikkel stadsranden voor duurzame symbiose tussen stad en land

Waarom: Weg met de harde grenzen, maar zorg voor een natuurlijke overgang tussen stad en land. Die zowel voor natuur als recreatie en gezondheid belangrijk zijn. Mensen hebben behoefte aan kleine ommetjes vlakbij de stad, dit biedt daarvoor volop kansen. Daarnaast krijgt je een veel mooiere landschappelijke inpassing van de stedelijke uitbreidingen.

Nummer 3 kansrijk inrichtingsprincipe: Bouw natuurinclusief

Waarom: Omdat dit ook weer de kansen biedt voor meer dan natuur. Ook weer voor recreatie en gezondheid. Breng het groen de stad in, zou je ook kunnen zeggen.

Afvallend inrichtingsprincipe

Welk inrichtingsprincipe: ontwikkel in compacte buurten

Waarom: Omdat dat goed voor de discussie is. De afgelopen jaren is er erg veel nadruk gelegd om compact bouwen en zo het landschap sparen. Maar dat heeft ook nadelen: b.v. minder groen en ruim opgezette wijken, die minder natuur in zich hebben (althans: dat risico is groot), minder uitnodigt tot gezond gedrag, minder klimaatrobust en minder gezond (hittestress). Dus: bouw vooral niet te compact, laat het groen de stad in!

Reactie vragenlijst Liesbeth van Holten

Top 3

Nummer 1 meest kansrijk inrichtingsprincipe: verbind met ringen

Waarom: Door dit inrichtingsprincipes verder 'uit te rollen' kunnen steeds meer mensen naar het groen en worden ze, zoals ook al in de toelichting staat, uitgenodigd tot gezond gedrag. Ik heb ook voor dit principe gekozen omdat er echt veel potentie in dit principe zit, ook in relatie tot multiple helix.

Nummer 2 kansrijk inrichtingsprincipe: bouw natuurinclusief

Waarom: maakt de combinatie met parkinclusief extra sterk. Voor mens en natuur.

Nummer 3 kansrijk inrichtingsprincipe: ontwikkel in compacte buurten

Waarom: Ik heb voor dit principe gekozen omdat het het meest ingewikkelde is en nog het meeste onderzoek vraagt. Namelijk hoe gaan compact en gezond samen? Mooi inrichtingsprincipe als we dit in een aantal pilots verder ontwerpen, monitoren, van (laten) leren etc

Afvallend inrichtingsprincipe

Welk inrichtingsprincipe: ontwikkel stadsranden voor duurzame symbiose tussen stad en land

Waarom: te beperkt (tot stadsranden), parkinclusief gaat verder (ook voor de mens)

Reactie vragenlijst Bertus Cornelissen

Top 3

Nummer 1 meest kansrijk inrichtingsprincipe: bouw natuurinclusief (10)

Waarom: Als we dit op grote schaal kunnen gaan doen, komt dat echt ten goede aan de biodiversiteit en natuur in de wijken. Ik kan me zo voorstellen dat je vanuit dit inrichtingsprincipe allerlei concrete voorwaarden daarvoor meegeeft aan bouwers. Of een aantal categorieën ontwikkelt (categorie 1 wijken voldoen aan 100% van de voorwaarden, categorie 2, 75%, etc...). Je zou dit inrichtingsprincipe dan ook kunnen koppelen aan inrichtingsprincipe 9 (plant het landschap in de stad).

Nummer 2 kansrijk inrichtingsprincipe: bescherm en versterk scheggen (4)

Waarom: Voor de steden Utrecht (Kromme Rijn) en Amersfoort (Eem) bestaan al prachtige scheggen. Zeker wanneer je deze scheggen benut als route van stad naar natuurgebieden, worden ze nog veel waardevoller.

Op wijkniveau (principe 6) geldt dit trouwens net zo. En principe 2 raakt hier ook aan.

Nummer 3 kansrijk inrichtingsprincipe: ontwikkel stadsranden voor duurzame symbiose tussen stad en land (3)

Waarom: Omdat stadsranden voor veel mensen belangrijke gebieden zijn. Er zijn veel recreatieve voorzieningen, maar tegelijkertijd zijn het vaak ook rommelige gebieden. De uitdaging is om hier allure aan te geven. Daarbij zie ik wel 1 grote valkuil: stadsranden worden gewoonlijk gezien als ontwikkellocaties. Dus voorkom dat parkinclusief ontwikkelen aan de stadsrand als excuus wordt aangegrepen om te verstedelijken!

Afvallend inrichtingsprincipe

Welk inrichtingsprincipe: geen!

Waarom: ik vind ze allemaal te waardevol, dus durf er geen te laten afvallen....

Op verzoek van de bijdrager is deze reactie op de vragenlijst niet opgenomen in de publicatie.

Totaalresultaten vragenlijst

Aan de vijf experts die zijn uitgenodigd voor de brainstormsessie, is gevraagd of zij de lijst inrichtingsprincipes wilden bekijken en een top 3 wilden doorgeven, zodat de drie meest kansrijke inrichtingsprincipes tijdens de brainstormsessie besproken zouden kunnen worden. In onderstaande tabel staan de resultaten van dit vragenrondje.

Inrichtings-principe	Nr 1 (weging 3)	Nr 2 (weging 2)	Nr 3 (weging 1)	Valt af (weging -1)	Totaalscore
1 compacte buurten			I	II	-1
2 groene corridors	I		I		4
3 stadsranden	I	I	I	I	5
4 scheggen		I			2
5 ringen	I				3
6 scheggen (wijkniveau)					
7 bestaande bomen		I			2
8 grondstructuur					
9 landschapsplanten					
10 natuurinclusief	I	I	I		6

Tabel b.1 Totaalresultaten vragenlijst.

De top 3 inrichtingsprincipes die wordt besproken tijdens de brainstormsessie is als volgt:

1. Bouw natuurinclusief (inrichtingsprincipe 10)
2. Ontwikkel stadsranden voor duurzame symbiose tussen stad en land (inrichtingsprincipe 3)
3. Verbind met groene corridors (inrichtingsprincipe 2)

Samenvatting brainstormsessie

Aanwezig:

Liesbeth van Holten

Bertus Cornelissen

X (op verzoek van bijdrager weggelaten in deze publicatie)

Paul Roncken

Sabine Boukens

[de eerste tien minuten van de opname ontbreken door een technisch mankement]

[Het begint met de stand van zaken van het onderzoek en de uitleg van de brainstormsessie. Daarna werd gevraagd of het goed was dat er een opname werd gemaakt. Helaas zit er een beperking aan Microsoft Teams dat je niet tegelijkertijd een presentatie kunt tonen en een opname kan maken. Ondanks dat de presentatie getest was, kwam dit als een verrassing en is het anders opgelost. Er is een geluidsopname gemaakt met een telefoon. Deze begon op het moment dat de groep aan het brainstormen was over het eerste inrichtingsprincipe 'bouw natuurinclusief'.]

Bouw natuurinclusief

Liesbeth: Zo zag ik hem ook. Zo zie het in verschillende wijken ook terug. Ook in het voorbeeld van Sabine, van Rotsoord, dat ze daar het gebied willen vergroenen en ruimte willen geven aan de natuur. Dan geef je het een hele andere invulling dan dat je in een rustig natuurgebied, met zo min mogelijk mensen, dat maakt natuurlijk wel uit.

Sabine: Maar Liesbeth, bedoel jij dan ook niet met de menskant dat het een soort van bottom-up door de bewoners zelf kan gedaan worden.

Liesbeth: Ja dat is een mogelijkheid, maar dat hoeft niet perse. Maar dat is erg afhankelijk van het gebied waar je bent, de schaal waarop je aan de slag gaat, en de bewoners zelf. Je hebt gewoon wijken als Rotsoord waar mensen staan te trappelen, bij wijze van spreken, daar zou je het vooral moeten doen. En waar mensen wat meer afhoudend zijn, moet je je afvragen of je het wil, of moet je juist gaan kijken wat kunnen we doen om te zorgen dat het daar ook gebeurt samen met de inwoners. Dat is een vraag die je dan zou moeten stellen.

Bertus: Als je dan kijkt naar de vraag die jij ons stelt Sabine, wat is er nodig om dit inrichtingsprincipe te gaan toepassen, dan is nu al de conclusie dat het wel handig dat we een beeld hebben wat we eronder verstaan. Dat mag een brede definitie zijn, maar het is wel goed om daar iets van een gelaagde definitie aan te koppelen.

Liesbeth: Ja en wat Paul zei, hij kan differentiëren naar doelgroep, sector, schaalniveau...

Paul: Nou kijk, precies, als je je even richt op de provincie Utrecht, dan denk ik dat het voor onze eigen overheidslaag natuurlijk breed geaccepteerd moet kunnen worden. Dus het is dan een communicatiekwestie binnen de provincie zelf, en daar moet je dus de slimme termen hebben. Waar we in dit gesprekje ook al naar toe gaan is de eindgebruiker, zoals de bewoner, dan ben je alweer het provinciehuis uit. Dus ik denk dat je... je moet hier zeg maar intern strategische definitie of begrip, maar ook naar de eindgebruiker. Dezelfde discussie speelt bij landbouw, wat is natuurinclusieve landbouw. En als je daar een norm stelt, en je voldoet niet aan die norm, dan is het een soort zwart-wit. Dan is het: ja bent natuurinclusief, of nee je bent niet natuurinclusief. En daar hangt natuurlijk best veel aan vast. Dan krijg je dus wel of geen subsidie. Dus ik denk dat we

daar lessen moeten leren, en dat we dus op z'n minst een gradiënt moet kunnen hebben. Hoe donkergroener het is... je hebt een donkergroene kant en je hebt een lichtgroene kant. Daar zou je iets op moeten kunnen vinden. Je zou dus een slimme gradiënt moeten kunnen bestrijken. En ik ben het met Bertus eens ook, hoe groener, hoe moeilijker natuurlijk ook. Dus dat zou je meer moeten stimuleren. Maar er is natuurlijk ergens een harde ondergrens. Dus het is een combinatie van dat soort dingen. En ik zou nog één ding willen inbrengen, het is natuurlijk ook best een goede tijd om te zeggen; we kunnen überhaupt niet gaan bouwen als we iets verzinnen op de stikstofcrisis en de broeikasgassen en de nitraatwerking en zo. En dat is natuurlijk een hele kwantitatieve kant waar ook natuurinclusief bouwen bij helpt.

Bertus: Wat ik misschien nog op Paul wil aanvullen, ik heb dat, Sabine, ook wel meegegeven, dat je een soort scoring maakt, een beetje zoals het energielabel voor woningen. Dat is wat Paul volgens mij ook bedoelt met lichtgroen en donkergroen. Dat je gewoon kan scoren op hoe natuurinclusief jouw woning, of wijk of straat of wat dan ook is. Dus dat je label A, dan ben je 100%, dan voldoe je aan alle criteria, en... dus dat je een soort label krijgt hoe natuurinclusief jouw woning is. Dat is wel iets wat volgens mij nog niet is ontwikkeld. Maar het zou interessant zijn om dit inrichtingsprincipe zo te operationaliseren. Dat je zegt natuurinclusief kun je zien: als je 20% doet aan dit soort dingen, tot 80% of 100% dan doe je dit allemaal.

Iedereen: Ja

Sabine: Ja dan wordt het ook echt concreet.

Paul: Als overheid kun je op die manier ook korting of subsidies geven.

Sabine: Bij Knowledge Mile Park hebben ze een catalogus gemaakt hoe je een geveltuint kunt aanleggen en de gemeente geeft ook subsidie en komt ook verharding weghalen.

X

Paul: als we zoeken naar een gradiënt, dan kan één as van een assenkruis de schaal zijn, van gevel tot landschap. De andere as gaat over bestaande bouw of nadat het al is opgeleverd. Zo'n assenkruis helpt wel om de diversiteit op te zoeken en niet in één beeld te blijven hangen.

Bertus: je zou wel een assenkruis per inrichtingsprincipe kunnen maken. Dat je aangeeft dat je daarin keuzes kan maken.

Paul: uiteindelijk is de vraag: kun je als provincie een positie krijgen als je geen grondbezitter bent. Je zou het kunnen koppelen aan het monitoren van natuurwaarden, dat is een wettelijke verplichting van de provincie. Dat is wel relevant voor wanneer je het kan toepassen in de provincie.

Liesbeth: binnen de provincie is er best veel aandacht voor. Je zou kunnen werken met een aantal pilots. Dat werkt wel. Dan leer je hoe je het concreet kan toepassen.

Paul: er lopen ook al pilots, zoals in de Merwedekanaalzone.

Bertus: we gaan nu al wat breder dan natuurinclusief. Misschien moet je jezelf ook beschermen.

Liesbeth: ik vind het wel mooi om te zien want zo gaat het in de praktijk ook. Voor je onderzoek zou je dat onderscheid wel kunnen maken.

Sabine: ja het hangt onder parkinclusief.

Liesbeth: in dat assenkruis kan dat heel goed.

Paul: je zegt ook: parkgedachte. Dat is mooi, maar wel abstract.

Sabine: ja uit de interviews heb ik al een concretere definitie. Het blijft vrij abstract maar het is wel het verschil van parkinclusief. En het gaat natuurlijk ook om een stukje recreatie.

Liesbeth: de tijd is voorbij voor dit onderdeel is voorbij.

Paul: we kunnen dit als experts en ambtenaren goed verzinnen, maar bestuurders denken er soms anders over.

Ontwikkel stadsranden

Sabine: ik kan me voorstellen dat dit wat vragen oproept. *Herhaalt definitie.*

Liesbeth: ik had hem laten afvallen omdat ik hem te beperkt vond. Parkinclusief ontwikkelen gaat naar mening verder dan de stadsrand.

X

Sabine: dus de definitie is belangrijk.

Bertus: je hebt stadsranden die heel hard zijn; rood-groen. Je hebt ook stadsranden die meer verweven zijn, het zijn vaak rommelzones. Charme maar ook de reden om ze te ontwikkelen. Je zou ook kunnen zeggen: je gaat verdichten en vergroenen, maar dan ga je dus eigenlijk de stad uitbreiden. Je kunt hem op verschillende manieren uitleggen.

Paul: bij mij was die ook afgevallen. Het kernrandzone beleid is het meest moeilijke beleid. Het is echt maatwerk en het is eigenlijk nog niet echt goed gegaan. Het idee is mooi maar de uitvoering vertrouw ik niet zo erg. Ik vind het ook een beetje tegengesteld aan het idee dat we gaan verdichten en niet uitbreiden. Wat ik de moeilijkste opgave vind, dat zijn randen die nu ingebouwd in steden en dorpen liggen. Het is misschien wel een uienenschil. Als je nu zegt: stadsrand, dan ga je alleen naar de buitenrand kijken. Ik zou het ook historisch willen zien.

Bertus: dan past hij misschien beter bij de ringen. Dat zou je als uienenschillenmodel kunnen zien.

Liesbeth: ik denk dat de huidige stadrand één van die ringen kan zijn, waardoor hij dus beperkter is.

Bertus: wat ik zou willen suggereren, je zegt ik kan ze ook bundelen, maar dan worden ze ook abstracter. Dan hou je er een paar over die je moet uitleggen. De vorige was vrij duidelijk. Bij deze moeten we even terug naar waarom je hem hebt geformuleerd. Ik vond hem zelf interessant omdat het de plek is waar je het landschap voor het eerst ontmoet. Daarmee is het heel belangrijk voor recreatie en ommetjes. De randen van dorpen en steden zijn wel belangrijk om kwaliteit mee te geven. Dat geeft mensen ook het gevoel van: ik ben onderdeel van een groter parklandschap.

Liesbeth: zo zou je hem kunnen definiëren he. Dat je hem nu als inrichtingsprincipe definieert. Dat je dan gaat kijken; wat is er nodig. Dan kan je hem laten staan naast ringpark

inrichtingsprincipe. Het is een wat engere invulling van ringpark. De dingen die Bertus benoemd, maakt het heel relevant.

Paul: stel je voor dat je dit inrichtingsprincipe laat gelden voor de A12-zone. Dat is ingebouwd. Kun je daar dan niks met dit inrichtingsprincipe?

Bertus: ik zou hem wel kunnen toepassen daar. Want als je daar in de buurt woon dan kun je nagaan; wat is mijn stadsrand. Waar kun je dingen gaan doen. En ondernemen.

Sabine: dat ligt ook aan de definitie.

Liesbeth: als je ook naar schaalniveau kijkt, is het misschien niet de rand van de stad maar wel voor jouw buurtje.

Sabine: misschien kun je hem dan definiëren als een plek waar groen en rood elkaar raakt.

Paul: ik denk dat het voor de helderheid; is het echt de buitenkant. Dat maakt hem uniek. Want dat verschuift mee. Het enige bezwaar zou je kunnen hebben; wat nu buitenkant is kan straks weer worden ingebouwd. Misschien moeten we ook naar historische randen kijken. Als je nu een stadsrandenbeleid gaat voeren, en het komt een uitbreiding overheen, dan heb je een ingebouwd rood-groen stukje. Dan weet je hoe dat zich vormt. Dan krijg je een soort ringenstructuur. Je zou een actieve ruimtelijke verhouding moeten zoeken tussen ruimtelijke structuren. Op de huidige rand moet ie effect hebben. Is dit inrichtingsprincipe zo helder dat we hem wenselijk vinden op die buitenrand.

X

Paul: ja dus daarom dat groeimodel, geldt ook voor oudere randen.

Liesbeth: hij is ook interessant omdat de neiging is er een weg van te maken. Dus een hele andere invulling te geven. Als je hem vanuit een historisch perspectief kan blijven benadrukken. En ook kan invullen, dan heb je ook grote kans dat hij ook groener blijft.

Bertus: en als je het woord stadsrand vermijdt? Omdat ik bij een stadsrand een bepaald beeld heb. Jullie ook en daar kunnen grote verschillen inzitten. Ik vind zo'n harde stadsrand ook weleens mooi. Het gaat meer om het onderliggend principe. Er gebeurt heel veel, die plek moet kwaliteit hebben.

Paul: je zegt, je moet hem niet zo definiëren dat een harde stadsrand niet meer kan.

Sabine: maar is de stadsrand dan nog wel parkinclusief?

Bertus: ik denk dat dat wel kan. In Bunschoten, of Baarn hebben ze best een harde stadsrand, maar het gevolg is dat je het landschap er omheen juist heel goed kunt ervaren. Als je een hele rommelige stadsrand hebt, krijg je weer een hele andere identiteit van het gebied.

Paul: bij dit inrichtingsprincipe hebben we nog geen assenkruis. Misschien zit ie wel tussen een harde rand en een open rand. En dan...

Bertus: de andere as is misschien meer de functie. Of functiemenging.

Paul: bij Overvecht was het één functie, nu zijn we bezig deze oversteekbaar te maken.

Bertus: je hebt randen waar je gewoon het landschap ingaat. Of je het recreatie, sportvelden, parken.

Paul: dat is nog steeds open en gesloten. We missen nog iets op de andere as. Misschien heeft het iets te maken met, het bouwen voor de mens, de andere kant is landbouw of natuur.

Liesbeth: ik zit ook te denken aan toegankelijk, verbinding, oversteekbaarheid.

X

Paul: ik denk als we dit duidelijk kunnen maken, dan snappen we wat we doen.

Bertus: als we iets willen concluderen, is dat deze nog wel een moeilijke is.

Liesbeth: de discussie is; is het nou echt de buitenrand of verschuift hij mee in tijd. Dan zie je weer een ring van het ringpark.

Bertus: zou dat op de as kunnen, het tijdsaspect? Aan de ene kant heb je een harde grens of open grens, en de andere is dat je het ziet als iets dat in beweging is, of dat het voor de toekomst iets moet zijn.

Paul: een historische rand uit het verleden of een nieuwe rand. Dat komt eigenlijk uit de landschappelijke theorie, dat is dan de cascobenadering. Dus is het een hoogdynamische of een laagdynamische rand.

Sabine: misschien kunnen we nog kort sparren over wat voor rol de provincie kan hebben.

Paul: even terug naar de kernrandzone, daar heeft de provincie zich aangeboden als meedenker. De wisselwerking tussen de harde contouren en die moeten nu rood-groener worden. En dat is maatwerk. En het is een kwestie van expertise. En die moet je inhuren. En dat is onhandig. Door wie wordt dat betaald, dan komen er belangen. Er is een heel praktische werkwijze die we moeten vinden, als overheid.

Bertus: we kunnen dus zeggen dat we als provincie niet echt regels moeten stellen, dat is niet zo goed, want het is maatwerk. Maar dat je meer probeert te stimuleren. Of ontwerpend onderzoek. Dat soort dingen inzetten.

Liesbeth: hij zou interessant zijn om mee te nemen in de kwartiermaker groen groeit mee. Dat we net even een andere manier vinden.

Paul: ik heb juist het idee dat degene die ermee werken, zoals de gemeenten. Die zeggen: omdat de provincie geen regels aanhoudt, is het ook volstrekt onduidelijk.

Bertus: ja dat is weer de andere kant.

Paul: dus ik denk als je zegt: er zijn geen regels, dan is dat niet genoeg. Dan moet je dat behoorlijk compenseren met iets anders.

Sabine: we kunnen misschien toch een aantal uitgangspunten voor parkinclusief stadsrandontwikkeling ofzo. Dat je wel weet waar het naartoe moet, maar dat het dan maatwerk blijft.

Liesbeth: volgens mij wel ja.

Bertus: ja het zijn twee kanten: ruimte geven voor maatwerk, aan de andere kant richting geven of dan toch regels mee te geven.

Sabine: ja want anders wordt het misschien niet meer parkinclusief.

X

Bertus: misschien is het ook zo: nu is de discussie van, kunnen we daar geen woningen bouwen en doen we daar dan ook nog iets met kwaliteit en groen. Daar gaat het dan vaak mis. Dus dat je daar misschien meer duidelijk bent; er moet groen bijkomen

X

Paul: maar Bertus, jouw harde rand, die komt er dan niet.

Bertus: nee, vreselijk.

Liesbeth: we hadden het als gradiënt genoemd.

Bertus: dat is het maatwerk, zullen we dan maar zeggen.

Liesbeth: het is wel interessant, als je zegt hij moet ook hard kunnen zijn, dan laat je hem wel los. Als je hem zo stelt. In je inrichtingsprincipe kun je ook herkenbaarheid terug laten komen. En dan herkenbaar als een redelijk harde rand. Een combinatie zit daarin.

X

Liesbeth: het heeft ook te maken met schaalniveau. Het gaat om bereikbaarheid van het landschap. Dan kan de rand niet te groot zijn. Dan is een deel van de rand weer niet bereikbaar voor korte ommetjes. Ik zit even naar de tijd te kijken. Sabine heb je nu wat je wilde? Ik denk dat we hier sowieso nog even op moeten kauwen.

Sabine: ja ik denk het wel. Zullen we dan nu de pauze doen? Of zijn er nog laatste opmerkingen?

Paul: ik wil nog een inzicht met jullie delen. Ik denk dat het onszelf helpt als we het doel beter beschrijven. Dat gaat heen en weer van gezond voor de mens, en gezond vanuit biodiversiteit, en veiligheid vanuit klimaatoverwegingen. Dat sluit ook aan bij jouw doelen in het algemeen van parkinclusief. En of je dat dan met een open of gesloten of statische of dynamische rand kan doen, dat is dan de invulling.

Bertus: terug naar het waarom van dit principe

Liesbeth: eigenlijk zou je alle inrichtingsprincipes op je definitie van parkinclusief moeten laten scoren.

Paul: anders raken we toch verstrikt in de huidige beelden die we hebben bij zo'n rand en raken we het doel uit het oog.

Sabine: iemand anders nog iets toe te voegen?

Ieder: neehoor

Sabine: zullen we dan nu de pauze inlassen en na de pauze verdergaan? Tien voor half twaalf weer terug?

Ieder: prima, tot zo

Pauze

Verbind met groene corridors

Sabine: Iedereen is er weer volgens mij. Zullen we gewoon verdergaan met de groene corridors. Die is op plek 3 geëindigd. Dat gaat over letterlijke groene verbindingen tussen gebieden.

Liesbeth: oh dat was het voorbeeld van die spoorlijn.

Bertus: jij maakt onderscheid tussen wijkniveau en regionaal. Deze heeft meer op het regionale schaalniveau. Op wijkniveau kun je ze meer zien als scheggen. Eigenlijk deel je de ruimte op in stadranden, uienringen, corridors en scheggen. Allemaal soort ruimtelijke eenheden die je benoemd, die helpen om parkinclusief concreet te maken.

Sabine: ik zat ook zelf te denken die scheggen kan je ook zien als corridors. Die de stad indringen. Het heeft wel overeenkomsten. De scheggen heb ik ook op regioschaal.

Paul: De Oosterspoorbaan in Utrecht. Dat is geen scheg, maar wel een groene corridor.

Sabine: dus het is niet per definitie hetzelfde maar het kan wel dezelfde functie hebben misschien.

Paul: een van de meest beroemde scheggen die weer meer aandacht krijgt, is de Amstelscheg. De definitie van een scheg is dat hij van breed naar smal loopt. Een beetje dezelfde discussie als we net hadden bij de stadsrand. Die is heel absoluut aan de buitenkant. Tenzij je over historische randen spreekt, die zijn ingebouwd. Een scheg is nog absoluter, die is blijvend in verbinding met het buitengebied eromheen. En een groene corridor daar kun je veel meer groene structuren onder vatten.

Bertus: goede uitleg Paul.

Paul: beroemde voorbeelden van groene corridors, hebben het denken binnen hoge stedelijkheid nieuwe energie gegeven. De Highline in New York, met name oude spoorlijnen. Vaak industriële lijnen die niet meer nodig zijn... in Utrecht zijn dat vooral kanalen. Een heel interessante geschiedenis. Eigenlijk van rivieren naar kanalen en die kanalen werden eigenlijk steeds groter. En omdat die een minder economische functie hebben gekregen, kun je ze voor iets anders gebruiken. Hetzelfde is gebeurt met de vestingwerken.

Liesbeth: zit dat historische dan heel krachtig volgens jou in de definitie van een groene corridor?

Paul: niet perse, maar het is wel de laatste tijd, een... het is hetzelfde als het vrijkomen van industrieterreinen. Het maakt wel dat het anders dan een scheg, een nieuwe ontwikkelkans geeft.

Sabine: dus je kan, wat ik nu zit te denken, lineaire ruimtes, die al in de stad bestaan, misschien wel historisch zijn, die zou je kunnen ontwikkelen tot een groene corridor.

X

Sabine: deze is wel wat duidelijker.

Liesbeth: en wat is de rol van de provincie hierin?

Paul: ik denk hetzelfde. De provincie heeft regionale doelen, die overstijgen een gemeente, die gaan over natuurwaarden, klimaatwaarden en gezondheidswaarden. De provincie moet dat gaan optellen bij elkaar. Het is interessant dat ze, juist op andermans terrein daar juist een rol kan hebben. En ik denk ook voor mij, ik vind groene corridors een belangrijke toevoeging op de scheggen, want opeens kan de mogelijkheid ontstaan om ze te maken. Waarmee echt tot heel veel voordeuren kunnen komen. Dat is ook het verhaal van de groene metropool van Staatsbosbeheer. Ik heb ook jarenlang met Harry Busschoten, ik zei dan ringen, en Harry zei dan; nee het zijn spaken. En groene corridors, eigenlijk zijn dat beiden.

Bertus: en zouden wegen ook groene corridors zijn?

Allen: jazeke.

Sabine: gaat het ook niet om de inrichting eromheen, langs die route die er ligt.

X

Paul: hier helpt ons raamwerk wel. Er zijn meerdere doelen. Een weg is van flink formaat. En dat soort dingen kun je dan ook combineren.

Liesbeth: kunnen we hier ook zo'n assenstelsel voor bedenken?

Sabine: misschien ook nieuw en bestaand gebied?

Bertus: ik zit nog een beetje te aarzelen op de schaal. Misschien is één as wel de schaal. Want een corridor kan inderdaad een parkje in de wijk zijn, of iets heel groots.

Sabine: misschien een snelweg.

Bertus: als ik op de A28 rij dan ervaar ik al het landschap.

Paul: ja een as groot en klein. En de andere as, een enkelvoudig doel en meervoudig doel. Bijvoorbeeld enkelvoudig; een jogroute.

Liesbeth: ja dat past dan in het schema.

Sabine: ja dat ie op vier kwadranten werkt.

Paul: groot enkelvoudig, dat zijn dan de randen en corridors die we nu hebben.

Bertus: ecologische hoofdstructuur die bestaat uit allemaal corridors.

X

Liesbeth: zou je die ook nog terug willen zien op je assen; de mate van verbinding?

Sabine: maar is dat niet het uitgangspunt van een corridor?

Liesbeth: ja is dat niet inherent aan de corridorgedachte.

Paul: ja dat is een kenmerk van een corridor.

X

Liesbeth: dat zou je dan ook in je definitie moeten meenemen.

Paul: als we het heel strikt opvatten en de doelen moeten telbaar worden, dan moet die matrix ook... het doel van de matrix is zeg maar; er zitten wat makkelijkere projecten bij, en complexere projecten. Dat is het doel van de matrix. Dat we een heel scala hebben. Maar ze moeten wel allemaal op een bepaalde manier te toetsen zijn, te tellen zijn. En ten tweede moeten we ons kunnen voorstellen wat het precies is. Hoe ziet het eruit.

X

Paul: we zijn het er wel over eens dat dit een mooi inrichtingsprincipe is, toch?

Allen: ja

Paul: maar even een toetsvraag: vervangt hij hier de stadsrand, of vervangt hij de scheg. Want dat was wat Bertus net aangaf.

Bertus: ik kom daar op terug Paul. Jouw uitleg waarin je aangeeft wat het verschil is tussen een scheg en een corridor. Dus ik zou zeggen: je verbind met groene corridors en daarnaast gebruik je ook scheggen. Dus dat vind ik een ander inrichtingsprincipe. Misschien heb je nog meer eenheden.

X

Paul: dat heb je wel geprobeerd denk ik, Sabine, toch?

Sabine: ja want die ringen ook een groenstructuur in de stad, maar dan een andere vorm.

X

Sabine: bedoel je dan tussen...

X

Sabine: ja zo zie ik hem ook wel. Dan kun je het groen verbinden.

Paul: maar staat ie er bij dan? Het stadspark, het plantsoen. Heb je niet als inrichtingsprincipe he.

Sabine: nee die staat er niet bij, maar hij kan er wel bij.

Paul: ja eigenlijk is dat ook de vorm die we het beste kennen. De vernieuwing zit hem erin om die min of meer geïsoleerde plekken, die het op buurtniveau of wijkniveau best goed doen, dat we die ook verbinden, niet alleen omdat we dan waarschijnlijk gezonder gaan bewegen. Maar ook omdat we dan meer doelen kunnen realiseren. Ook voor natuurdoelen, ook klimaatdoelen. Dan waait het er harder, koelt het beter af, hebben we betere waterstroming, enzovoort. Die oude blijven wel van kracht. Het valt me wel op dat ze in je lijst er niet bij staan.

Sabine: eigenlijk spreekt het voor zich dat die er bijhoort. Want als je het ziet als een structuur van groen in de stad, dan zijn dat gewoon vlakken, en dan heb je verbindingen, een soort routes van groen. En dan heb je de ringen die dat bij elkaar brengt.

Paul: ik vind de ringen een fijn hulpmiddel, maar als je de groene corridors goed snapt, dan vervangt dat bijna de ringstructuur, en dan laat je een beetje los dat het altijd een ring moet zijn.

Liesbeth: Sabine, nog twee minuten.

Sabine: oke, en de rol van de provincie?

Bertus: afhankelijk van de schaal, hebben we een hele sterke rol. Op die grotere schaal, van de wegen, daar zijn we eigenaar van. We kunnen daar alles maken wat we willen, bij wijze van. En op wijkniveau of in de stad, is het meer aan de gemeente, dus daar hebben wij niet zo'n grote rol.

Sabine: maar misschien wel een adviserende rol in die zin, kan dat?

Bertus: ja, maar daar gaan wij niet zo over.

Liesbeth: nee, nou behalve dat je met de gemeenten dat gesprek wel kunt voeren, omdat het vanuit een groter schaalniveau wel relevant is dat het ook op wijkniveau gebeurt. Dus daarin kan je inderdaad adviseren, stimuleren. Maar kan je niks afdwingen.

Paul: het zou kunnen veranderen met wat we nu leren van de energietransitie en de ressenaanpak, want dat is niet zo vrijblijvend. Omdat we daar landelijke doelen hebben.

Liesbeth: ja het kan veranderen maar daar zijn we nog niet. Ik denk dat we daar wel mee bezig zijn.

X

Allen: ja

Liesbeth: doorgaande routes gaan ook door gebieden heen waar we een beperktere rol hebben, maar wanneer je in verbindingen gaat spreken wordt ie anders.

Bertus: ja want we maken veel verbindingen eigenlijk. Voor natuur, voor recreatie, voor mobiliteit.

Sabine: allemaal doelen.

Paul: misschien ter overweging, in het oorspronkelijke advies van de ringparken, heb ik geroepen dat het drempelloze verbindingen zijn. Dat de continuïteit heel vloeiend is. Dat er geen enkele drempel is om te zeggen; ik draai om ik ga naar huis.

Sabine: dan denk ik dat we het wel hebben. Heeft iemand nog iets toe te voegen?

Paul: wat me opviel dat we al pratende en de top-drie samenstellend, wel mee zouden willen denken met heb je nu alles genoemd in zo'n longlist van inrichtingsprincipes.

Liesbeth: jij schuift al door naar het volgende blokje Paul... De afsluiting

Sabine: ja dat is een goeie. Je kan er heel veel bijhalen natuurlijk. Maar die parken in de stad die moeten er sowieso nog tussen. Ik probeer het ook een beetje behapbaar te houden eerlijk gezegd. Omdat mijn deadline er aan komt.

Liesbeth: alles wat je niet kunt behappen, schuif je naar de aanbevelingen he. Ik denk dat we naar aanleiding van dit gesprek wel even kunnen kijken naar de inrichtingsprincipes. We hebben de afgelopen tijd natuurlijk wel gekeken naar wat zit erin, het voorstel wat je doet. Wat is onze top drie en wat valt er af. Daar zit niet een heel grote uitspraak in van; dit is echt onzin of dit is waanzinnig belangrijk. Dus daar zit een soort gezamenlijkheid wel in. Volgens mij vallen er geen inrichtingsprincipes echt af. Ik wil wel nog even kijken; zijn ze onderscheidend genoeg. En wat ik heel mooi vind, wat we vandaag hebben gedaan, is die matrix vullen per inrichtingsprincipe, je kunt nog kijken hoe verhoudt zich dat tot dat doel. Dat zou je ook bij de andere inrichtingsprincipes kunnen doen. Dat scherpt ze wel aan. En dwingt je na te denken over de definitie. Definitie, doelen, matrix, dat helpt denk ik enorm.

Paul: dat maakt het wel makkelijker dat we ermee doorkunnen als jij het hebt opgeleverd.

Bertus: wat ik ook merk, Sabine, de tien als ik ze er weer bij pak, dat ze best goed zijn. En waar ik vooral naar zoek is een logica in de opbouw. Sommige zijn heel geografisch, sommige hebben echt met een plek te maken. Ik dacht je kan ook een model eronder leggen, zoals de lagenbenadering. Sommige hebben echt met de ondergrond te maken. Hoe je ze iets meer structuur geeft.

X

Bertus: ik zou ze zo houden, maar wel even kijken hoe je ze logisch kan maken ten opzichte van elkaar.

Sabine: op heel veel manieren kan je ze ordenen.

Paul: ik denk dat dat in je cijfer ook een punt kan schelen. Hoe kom je erbij, dat is een belangrijke. En ik zou met stip eentje willen toevoegen, en ik denk dat Bertus daar heel blij mee is. Gister heb ik contact gehad met Lotte, een trainee, en die doet onderzoek naar groene knooppunten. Ik snap ook waarom, want het is nieuw en Utrechts.

X

Paul: ja sommige ervaren het zo.

Sabine: hoe heet ze van haar achternaam.

Bertus: ik stuur je wat door over buitenpoorten. Het gaat om een station vaak wat een toegang geeft tot het landschap.

Liesbeth: ik ga nu wel Sabine even in bescherming nemen, want ik weet dat jij richting een deadline werkt, kijk even of het lukt. En neem het anders als een aanbeveling op.

Sabine: ja even voor de rest: ik moet volgende week woensdag mijn 80%-stuk inleveren. Waar ik dan ook door mijn examiner feedback op krijg. Dus het is de bedoeling dat ik het dan best wel al volledig heb. Dus het gaat snel.

Liesbeth: ja ik zou nu even inzetten op de uitwerking van deze drie die we nu besproken hebben. En in die lijn de matrix, doel, rol provincie en dat je daar een soort formatje voor kan maken, en doortrekken naar de andere zeven. En dan ben je al snel bij volgende week woensdag. En klop even bij ons aan als je nog reflectie wil. Als dat heel vlotjes gaat, pak je de stadsparken en de plantsoenen erbij, als niet, dan even niet. Ik denk dat je even goed na gaan denken; hoe vormen deze inrichtingsprincipes die structuur.

Sabine: ja ik denk dat ik daar op ga focussen in die paar dagen. Ik wilde jullie nog vragen, ik ga vandaag nog even een vragenlijstje opstellen voor mijn professionele ontwikkeling, dan kan ik dat meenemen.

Paul: dus dan vullen wij die vragen in?

Sabine: ja het gaat over competenties. Het gaat alleen over deze brainstormsessie. Ik denk dat we dan wel bij het einde zijn. Ik ga het eindresultaat met jullie delen. En heel erg bedankt voor jullie bijdrage in ieder geval.

Bertus: levert dit iets op Sabine, was je er blij mee?

Sabine: ja ik vind dat er heel veel uit is gekomen. Ik was een beetje nerveus maar het is wel goedgekomen.

Liesbeth: het is een hele mooie brainstormsessie. Het zet ons weer even aan het denken. Dus ik denk dat het ons ook echt wel wat brengt.

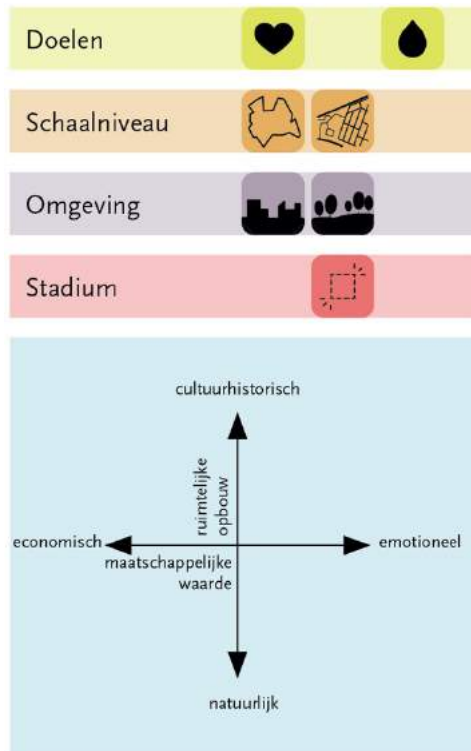
Sabine: Heel erg bedankt!

Allen: succes, doe!

Bijlage 8: toelichting kenmerken en assenkruizen inrichtingsprincipes

In dit hoofdstuk zullen de paspoortjes van de inrichtingsprincipes worden toegelicht.

1. Maak gebruik van en behoud de natuurlijke en historische landschapsstructuur

Figuur b.1 Paspoort landschapsstructuur.

Doelen

Dit inrichtingsprincipe draagt bij aan de gezondheid van mensen omdat natuurlandschap wordt gespaard en beter ervaren kan worden. Dit draagt bij aan de belevingswaarde van het gebied. Ook zorgt het beschermen van historisch cultuurlandschap voor een betere toekomstwaarde van het gebied.

Het inrichtingsprincipe draagt daarnaast bij aan klimaatadaptatie omdat de eigen afwatering van het gebied in werking blijft en een deel van de afwatering na het aanleggen van nieuwe bebouwing niet civiel zal hoeven worden opgelost (Duany et al., 2010).

Schaalniveau

Dit inrichtingsprincipe kan op beide schaalniveaus worden ingezet. Grootschalige landschappelijke structuren zoals rivieren overschrijden de gemeentegrenzen en zelfs de regiogrenzen. Maar ook op kleiner schaalniveau zijn landschappelijke structuren aanwezig, en deze zouden beschermd moeten worden.

Omgeving

In zowel een stedelijke als een landelijke omgeving zijn landschapsstructuren aanwezig. Stedelijke historische structuren kunnen bijvoorbeeld oude spoorlijnen,

industriegebieden of militair landschap zijn. Landelijke natuurlijke structuren kunnen bossen zijn met hoogteverschillen, of bijvoorbeeld de duinen aan de kust.

Stadium

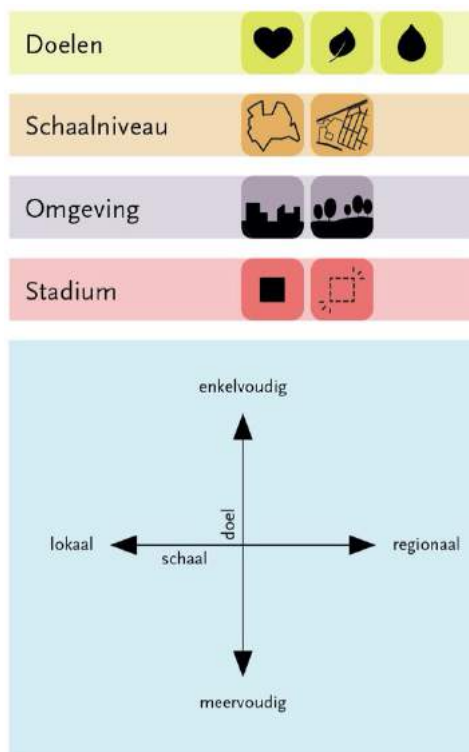
Alleen bij nieuwe ontwikkelingen kan dit inrichtingsprincipe worden ingezet, omdat bij bestaande gebouwde omgeving al de keuze is gemaakt of daarbij gebruik is gemaakt van de landschapsstructuur. Alleen bij herontwikkeling van een gebied kan, met behulp van historische kaarten van het gebied, de landschapsstructuur wel weer zichtbaar gemaakt worden.

Assenkruis

Zoals hierboven al werd vermeld kan de ruimtelijke opbouw van de landschapsstructuur natuurlijk zijn of cultuurhistorisch. Verder kan de maatschappelijke waarde economisch zijn of emotioneel. Er zijn dus vier combinaties mogelijk van deze eigenschappen, in meer of mindere mate. Er zit tussen de uiterste kenmerken op de assen namelijk nog een gradatie aan mogelijkheden.

Een gebied kan een cultuurhistorische landschapsstructuur hebben die van economische waarde is. Een gebied kan een cultuurhistorische landschapsstructuur hebben die van emotionele waarde is. Een gebied kan een natuurlijke landschapsstructuur hebben die van economische waarde is. Een gebied kan een natuurlijke landschapsstructuur hebben die van emotionele waarde is.

2. Verbind met groene corridors

Figuur b.2 Paspoort groene corridors.

Doelen

Door dit inrichtingsprincipe in te zetten wordt bijgedragen aan alle drie de doelen. Dit komt doordat er groene verbindingen worden aangelegd. Groen is goed voor de gezondheid van de mensen, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Daarnaast zijn de lineaire groene structuren extra goed voor biodiversiteit omdat de groengebieden door deze corridors worden verbonden.

Schaalniveau

Op regionaal schaalniveau zouden (provinciale) wegen groene corridors kunnen zijn. De inrichting langs deze wegen speelt hierin een grote rol. Deze moet groen zijn. Ook rivieren met hun oevers kunnen dienen als groene corridors. Op wijkniveau kunnen groene corridors bijvoorbeeld fietspaden of sloten zijn, die groene parkjes en plantsoenen kunnen verbinden en zo het groen tot ieders voordeur kunnen brengen.

Omgeving

Groene corridors kunnen in stedelijk omgeving en in landelijke omgeving een plek krijgen. Ook in bijvoorbeeld agrarisch landschap is het voor de biodiversiteit belangrijk om groene verbindingen te maken.

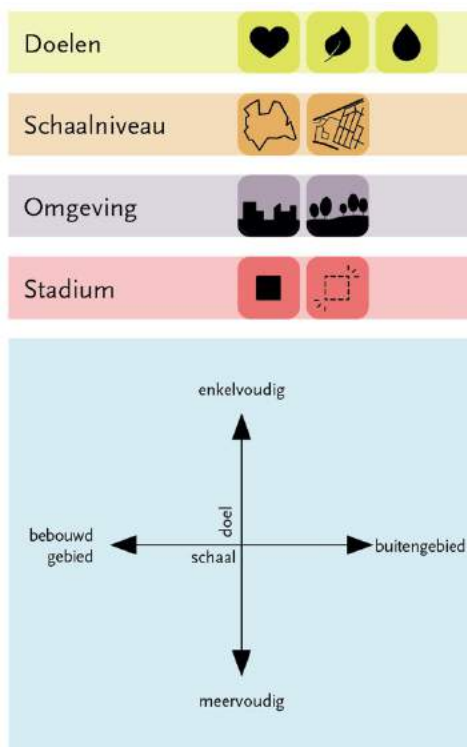
Stadium

In nieuwe ontwikkelingen kunnen de corridors eenvoudig ontworpen worden en aansluiten op bestaande corridors buiten het plangebied. De corridors kunnen bijvoorbeeld langs bestaande bomenrijen worden ontworpen. Zie inrichtingsprincipe 7. In bestaande gebouwde omgeving zijn ook veel mogelijkheden om corridors te maken. Zoals al is gezegd kan de inrichting rond fietspaden en wegen vergroend worden. Verder kunnen oude spoorlijnen, vestingwerken of ongebruikte industriegebieden in het stedelijk gebied ook kansen bieden om groene corridors van te maken.

Assenkruis

Wat kenmerkend is aan dit inrichtingsprincipe is dat er op veel schaalniveaus groene corridors ontwikkeld kunnen worden. De groene corridors zorgen voor verbinding. Daarnaast kan dit inrichtingsprincipe het enkelvoudige gebruiksdoel vergroenen dienen, waarbij wordt bijgedragen aan de gezondheid van de inwoners, biodiversiteit en klimaatadaptatie. Of de groene corridor heeft meervoudige doelen. De corridor kan bijvoorbeeld ook dienen voor recreatie of mobiliteit.

3. Verbind met en tussen ringen

Figuur b.3 Paspoort ringen.

Doelen

Dit inrichtingsprincipe is qua toepassing vrij vergelijkbaar met inrichtingsprincipe 2. Het basisprincipe is het leggen van groene verbindingen. Daarom draagt dit principe ook bij aan de gezondheid van de mensen, de biodiversiteit en de klimaatadaptatie.

Schaalniveau

Het idee achter het ringpark is dat er ringen op meerdere schaalniveaus zijn. De binnenste ring ligt om kleine stedelijke kernen, dus dat is te zien als het wijkniveau. De buitenste ring is het landschappelijk en agrarisch buitengebied, wat als regioschaalniveau gezien kan worden.

Omgeving

Wat uit de vorige alinea bij het schaalniveau blijkt, is dat dit inrichtingsprincipe in een stedelijke omgeving toegepast kan worden als de binnenste ringen, en in het landelijk gebied als de buitenste ringen.

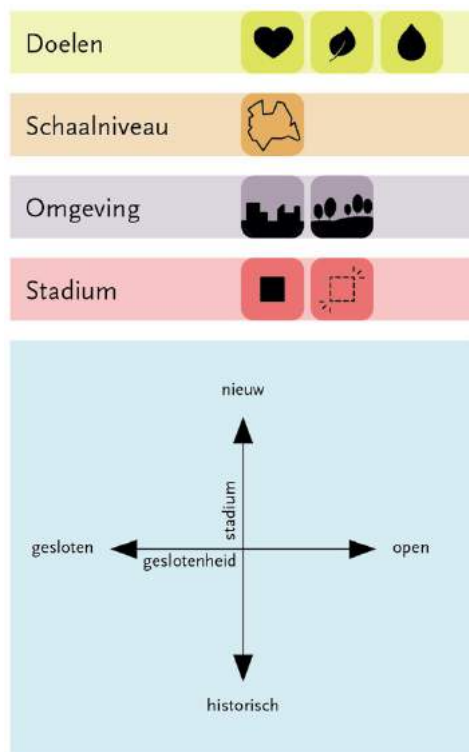
Stadium

Dit inrichtingsprincipe kan net als met de groene corridors bij zowel nieuwe ontwikkelingen als in bestaand stedelijk gebied worden toegepast.

Assenkruis

Het assenkruis lijkt ook erg op die van inrichtingsprincipe 2. Het grootste verschil tussen inrichtingsprincipe 2 en 3 is dat inrichtingsprincipe 3 ringvormige structuren zijn.

4. Ontwikkel stadsranden

Figuur b.4 Paspoort stadsranden.

Doel

Het uitgangspunt van dit inrichtingsprincipe is dat de stadsrand in ieder geval groener wordt. Groen draagt bij aan de drie doelen.

Schaalniveau

De stadsrand is de plek waar het stedelijk gebied het landelijk gebied raakt. De rand ligt langs het hele stedelijke gebied, en het schaalniveau waarop dit inrichtingsprincipe ingezet kan worden is daarom groter dan wijkniveau.

Omgeving

Zoals al is genoemd, is de stadsrand de ontmoeting tussen stad en land. Daarom is de omgeving zowel stedelijk als landelijk. Al kan een stadsrand in de praktijk rommeliger zijn.

Stadium

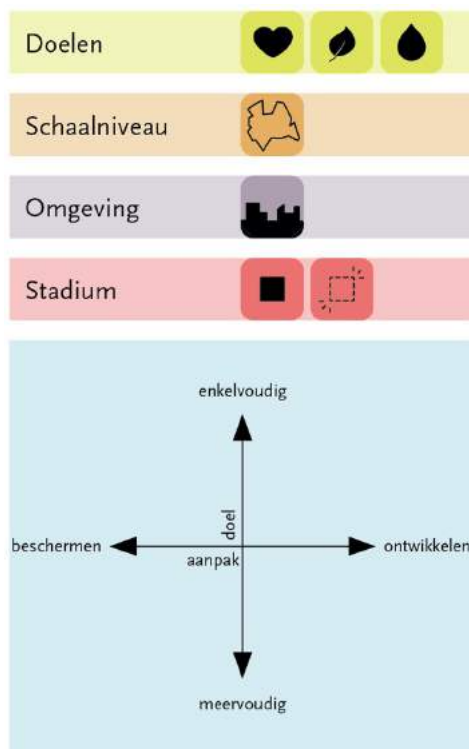
De huidige stadsranden kunnen parkinclusief ontwikkeld worden. Een oude stadsrand die al is ingebouwd in de stad kan ook parkinclusief worden. Dan zou het een van de ringen van het ringpark kunnen zijn. Als de huidige

stadsranden parkinclusief ontwikkeld worden, en er daarna een uitbreiding van het stedelijk gebied komt, blijft de parkinclusieve stadsrand een landschappelijke groene plek, toegankelijk voor de bewoners van de stad. Zie figuur 33. Daarom kan dit inrichtingsprincipe bij zowel bestaande gebieden als bij nieuwe ontwikkelingen worden toegepast.

Assenkruis

De verticale as wordt bij het kopje stadium toegelicht. Dit is heel kenmerkend voor dit inrichtingsprincipe. Een stadsrand kan open ontwikkeld worden, waardoor de overgang tussen stad en land dus vrij zacht wordt. Dan wordt het leven in de stadsrand parkinclusiever. Een stadsrand kan ook gesloten blijven, zodat het karakter van de stad en van het omliggende landschap intact blijft. De beleving van het omliggende landschap kan dan ook heel sterk zijn, zoals in Baarn en Bunschoten. Ook dit is parkinclusief. Dit is maatwerk.

5. Bescherm en versterk bestaande scheggen

Figuur b.5 Paspoort bestaande scheggen.

Doelen

Scheggen zijn als het ware natuurlijke inprikkers in het stedelijk landschap. Door een scheg in het bestaand stedelijk gebied te beschermen en te versterken, is het landschap beter te beleven in de stad. Een scheg brengt natuur in de stad, en daarom draagt een scheg bij aan de gezondheid van de inwoners, de biodiversiteit en de klimaatadaptatie.

Schaalniveau

Dit inrichtingsprincipe werkt alleen op regio-schaal omdat bestaande scheggen van zo'n grote schaal zijn dat ze het wijkniveau overstijgen. Zoals de Amsterdamse Scheggen. Er is in dit onderzoek ook onderscheid gemaakt tussen scheggen op regio-schaal en op wijkschaal. Zie inrichtingsprincipe 6.

Omgeving

Een scheg dringt per definitie het stedelijk gebied binnen, en daarom werkt dit inrichtingsprincipe alleen in een stedelijke omgeving.

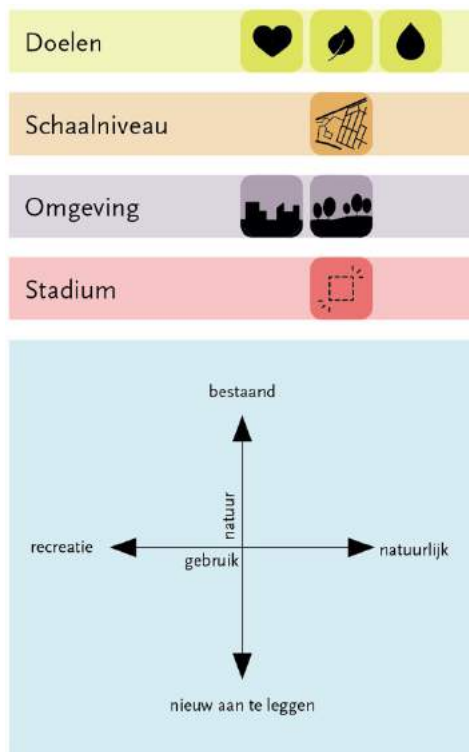
Stadium

De Amsterdamse Scheggen bestaan al meer dan 80 jaar. Deze bestaande scheggen moeten beschermd worden. Maar de scheg kan ook ontwikkeld worden, daarom is dit inrichtingsprincipe ook toepasbaar in nieuwe ontwikkelingen, in het stedelijk gebied (zie 'omgeving').

Assenkruis

De horizontale as wordt besproken bij stadium. Een bestaande scheg waarbij wordt besloten deze alleen te beschermen, kan van zichzelf al bijdragen aan meerdere doelen, of alleen een natuurdoel hebben. De doelen zouden onder andere kunnen zijn: recreatie, rust, natuur, productie.

6. Ontwerp nieuwe scheggen (wijkniveau)

Figuur b.6 Paspoort nieuwe scheggen.

Doelen

Ook bij het aanleggen van een nieuwe scheg is het uitgangspunt dat er natuur wordt toegevoegd. Daardoor draagt dit inrichtingsprincipe bij aan de drie doelen.

Schaalniveau

Op regionaal niveau is het onmogelijk nieuwe scheggen aan te leggen, want er is in het stedelijk gebied historisch geen ruimte vrij gehouden voor een scheg als deze er nog niet ligt. Ook is het niet realistisch dat een grote stad (dus regioschaal) in zijn geheel als nieuwe ontwikkeling wordt aangelegd (in Nederland). Op wijkniveau is een scheg wel te realiseren bij nieuwe ontwikkelingen.

Omgeving

Dit inrichtingsprincipe is zowel in een stedelijke omgeving (zie de casus, paragraaf 5.1), als in landelijke omgeving (Kerckebosch, paragraaf 3.6) toe te passen.

Stadium

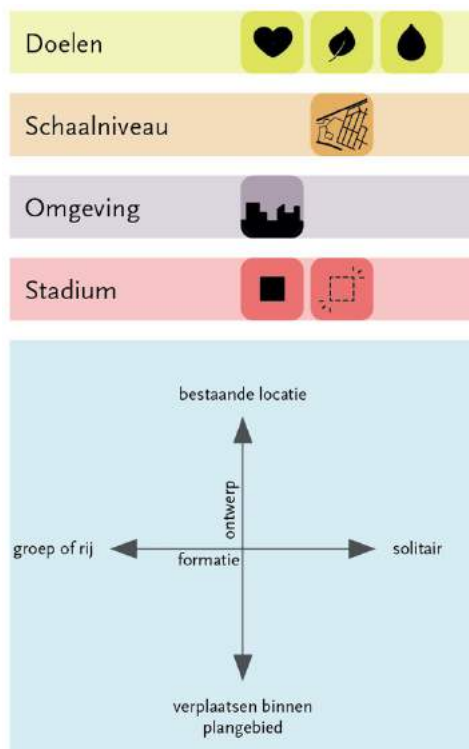
Zoals bij het kopje 'schaalniveau' al is toegelicht, kan een nieuwe scheg alleen gerealiseerd worden bij nieuwe ontwikkelingen. Tenzij er in het stedelijk gebied ruimte vrij gehouden is voor een scheg, maar dat is onrealistisch.

Assenkruis

Zoals in paragraaf 4.2 toegelicht kan de wijk aangelegd worden om bestaande natuur heen of kan er natuur worden toegevoegd. In Kerckebosch zijn deze beide opties toegepast. In het plan zijn ook meerdere scheggen ontworpen. Dit geeft aan dat er zelfs binnen één project veel variatie in het inrichtingsprincipe mogelijk is.

In de casus in paragraaf 5.1 is dit inrichtingsprincipe toegepast. De scheg die daar is toegepast valt linksonder in dit assenkruis. Aangezien het een voormalig defensie terrein is en er geen natuur aanwezig is, is het noodzakelijk nieuwe natuur aan te leggen. De scheg verbindt de wijk met het park langs het Merwedekanaal, daarom is het de bedoeling dat de scheg gebruikt wordt voor recreatie.

7. Behoud bestaande bomen

Figuur b.7 Paspoort bomen.

Doelen

Door dit inrichtingsprincipe in te zetten wordt bijgedragen aan de drie doelen. Het is specifiek goed voor de biodiversiteit, want het duurt jaren voordat bomen volgroeit zijn.

Schaalniveau

Dit inrichtingsprincipe is op wijkniveau toepasbaar want het is best een gedetailleerd inrichtingsprincipe.

Omgeving

Dit inrichtingsprincipe is het best toepasbaar in een stedelijke omgeving, aangezien het hier extra belangrijk is om bomen te beschermen.

Stadium

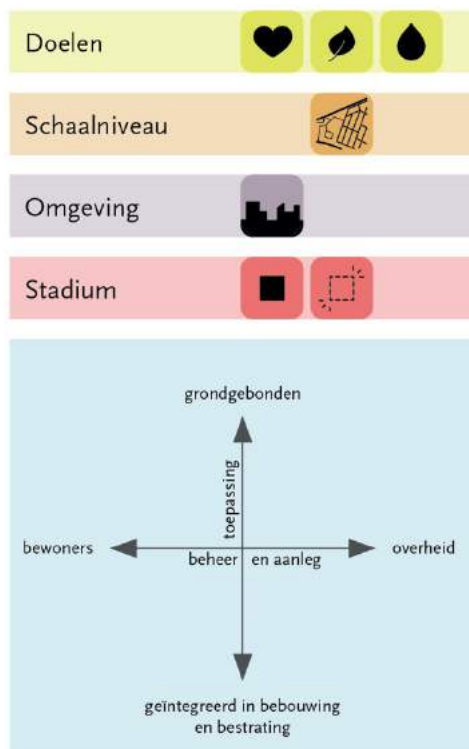
In bestaand stedelijk gebied zouden bomen beschermd moeten worden, bijvoorbeeld bij een herinrichting van een straat. Bij nieuwe ontwikkelingen zouden de plekken van de bestaande bomen de basis van het ontwerp moeten zijn.

Assenkruis

Als bestaande bomen echt niet op hun plek kunnen blijven staan in het ontwerp van een nieuwe wijk, bijvoorbeeld door hulpdienstenroutes of noodzakelijke kabels en leidingen, kunnen de bomen binnen het plangebied een andere plaats krijgen. Verder kunnen de bomen in een formatie staan of solitair staan. Als de bomen in een rij staan, is het logisch in het ontwerp een weg te maken langs deze rij. Staan ze in een groep, dan kan daar een parkje ontworpen worden. Solitaire bomen kunnen ook een plek krijgen binnen het ontwerp.

Op de casus in paragraaf 5.1 is dit inrichtingsprincipe toegepast. In dit gebied stonden een aantal bomen solitair, en een paar in een rij. Langs de rijen zijn in het nieuwe ontwerp wegen gelegd. Ondanks dat het plangebied gesaneerd is, is het toch mogelijk de bomen na het saneren terug te plaatsen op hun oorspronkelijke locatie. Tijdens het saneren kunnen de bomen worden opgeslagen in een gemeentelijke bomencreche. In deze casus is het inrichtingsprincipe dus in de variatie links- en rechtsboven van het assenkruis toegepast.

8. Plant het landschap in de stad

Figuur b.8 Paspoort planten van het landschap.

Doelen

De werking van dit inrichtingsprincipe is het toevoegen van meer groen, karakteristiek voor het omliggende landschap. Meer groen toevoegen draagt bij aan de gezondheid, biodiversiteit en klimaatadaptatie.

Schaalniveau

Dit is zo'n gedetailleerd inrichtingsprincipe dat het te klein is voor een regionaal schaalniveau.

Omgeving

Dit inrichtingsprincipe is alleen toepasbaar in een stedelijke omgeving.

Stadium

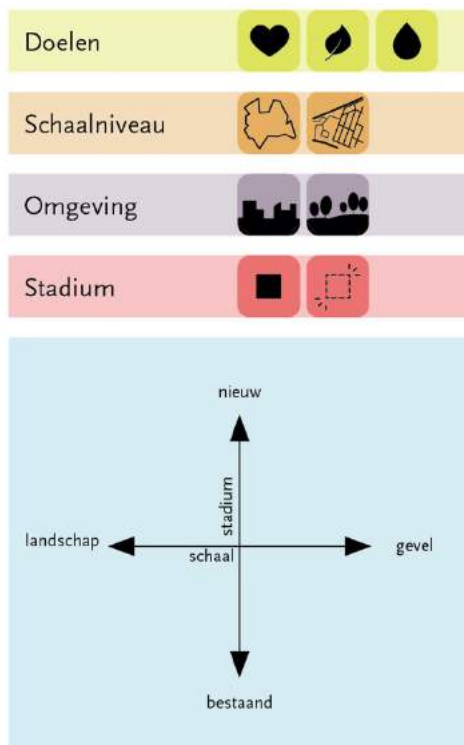
In zowel bestaand bebouwd gebied als bij nieuwe ontwikkelingen kan dit inrichtingsprincipe worden toegepast. Bij bestaand bebouwd gebied kunnen de plantsoorten in de bestaande groenperken worden toegepast. Ook kunnen bij bestaande bebouwing geveltuinen en daktuinen worden aangelegd met deze karakteristieke plantsoorten van het omliggende landschap. Zie inrichtingsprincipe 9.

Assenkruis

Zoals bij het kopje stadium is toegelicht, kunnen de plantsoorten, als deze daar geschikt voor zijn, worden geïntegreerd in de bebouwing en bestrating bij zowel bestaande gebieden als nieuwe ontwikkelingen. Mocht dat niet mogelijk zijn, dan kunnen de plantsoorten alsnog grondgebonden worden toegepast. Het beheer en de aanleg kan door de gemeente worden gedaan of door de bewoners zelf.

Dit inrichtingsprincipe is toegepast bij de casus in 5.1. De toepassing kan, als de plantsoorten dit toelaten, zowel boven als onderin het assenkruis worden geplaatst. Het beheer van groengebieden in de woonblokken kan aan de bewoners worden toevertrouwd. In het stedenbouwkundig plan wordt de ambitie uitgesproken dat de bewoners van deelgebied 4 van de Merwedekanaalzone zelf urban farming kunnen gaan doen (SVP, OKRA, ARUP, 2018). Dat de inwoners ook zelf het beheer van het groen in de openbare ruimte krijgen, wordt daarom niet uitgesloten. Dan valt deze aanpassing aan de linkerkant van het assenkruis.

9. Ontwikkel natuurinclusief

Figuur b.9 Paspoort natuurinclusief.

Doelen

Natuurinclusief ontwikkelen is een manier van denken en doen waarin natuur altijd wordt meegenomen. Er komt dus meer natuur bij. Dit draagt bij aan alle drie de doelen.

Schaalniveau

Natuurinclusiviteit kent heel veel kanten. Zo bestaat er natuurinclusieve landbouw, natuurinclusief beheer van groengebieden, natuurinclusief bouwen, etc. Daarom is dit inrichtingsprincipe op beide schaalniveaus toepasbaar.

Omgeving

Zoals bij het kopje schaalniveau al is toegelicht, past natuurinclusiviteit bij zowel een stedelijke omgeving als een landelijke omgeving.

Stadium

Bestaande gebouwde omgeving kan nog natuurinclusief ontwikkeld worden door bijvoorbeeld nestkastjes op te hangen, bijenhôtels te plaatsen en dak- en geveltuinen aan te leggen (Knowledge Mile Park). In nieuwe ontwikkelingen kan bij elke beslissing natuurinclusiviteit

worden meegenomen. Bijvoorbeeld door plantsoorten te kiezen die niet gesnoeid hoeven te worden, een kleurenpalet te kiezen waardoor de natuur niet verstoord wordt (Kerckebosch) en groene in plaats van witte straatverlichting te gebruiken.

Assenkruis

Het inrichtingsprincipe is heel breed inzetbaar. Van gevel tot landschap en in elke omgeving en op elk schaalniveau.

Bijlage 9: toepassing inrichtingsprincipes op casus

In deze bijlage worden de inrichtingsprincipes die bij de casus al goed waren toegepast in het ontwerp en de inrichtingsprincipes die niet kansrijk waren bij de casus, toegelicht. Dit zijn de groene en rode bolletjes in tabel 1, pagina 43.

1. Maak gebruik van de landschapsstructuur

Dit inrichtingsprincipe is al goed toegepast in het ontwerp.

Het gebied moest helaas gesaneerd worden, waardoor het reliëf niet behouden kon worden. Er is met een blanco canvas gestart met de ontwikkeling, maar de historische elementen van de plek zijn wel meegenomen in het ontwerp.

De hoofdstructuur van het ontwerp is gebaseerd op het oorspronkelijke verkavelingspatroon van het gebied. Ook het industriële verleden van het gebied wordt weerspiegeld door de hulpwarmtecentrale te behouden en hier een nieuwe ontmoetingsplek van te maken (SVP, OKRA, ARUP, 2018).

Figuur b.10 De verschillende historische 'bouwstenen' van het ontwerp (SVP, OKRA, ARUP, 2018, p. 20).

2. Verbind met groene corridors

Dit inrichtingsprincipe is al goed toegepast in het ontwerp.

Het Merwedepark wordt een groene corridor langs het Merwedekanaal. De oevers van het kanaal lenen zich uitstekend voor het functioneren als groene corridor. Het Merwedekanaal wordt als groenzone gezien. De oevers zijn op de meeste plekken al groen, en het Merwedepark kan langs het hele kanaal worden doorgetrokken.

Figuur b.11 Het Merwedepark (SVP, OKRA, ARUP, 2018).

3. Verbind met ringen

Dit inrichtingsprincipe is al goed toegepast in het ontwerp.

De Merwedekanaalzone en specifiek het Merwedepark uit het vorige inrichtingsprincipe, maakt onderdeel uit van het 'rondje Kanaleneiland'. Zoals al is genoemd zijn de oevers van het Merwedekanaal groengebieden. Ook de oevers langs het Amsterdam-Rijnkanaal zijn bij Kanaleneiland groen en het is een route voor wandelaars en hardlopers.

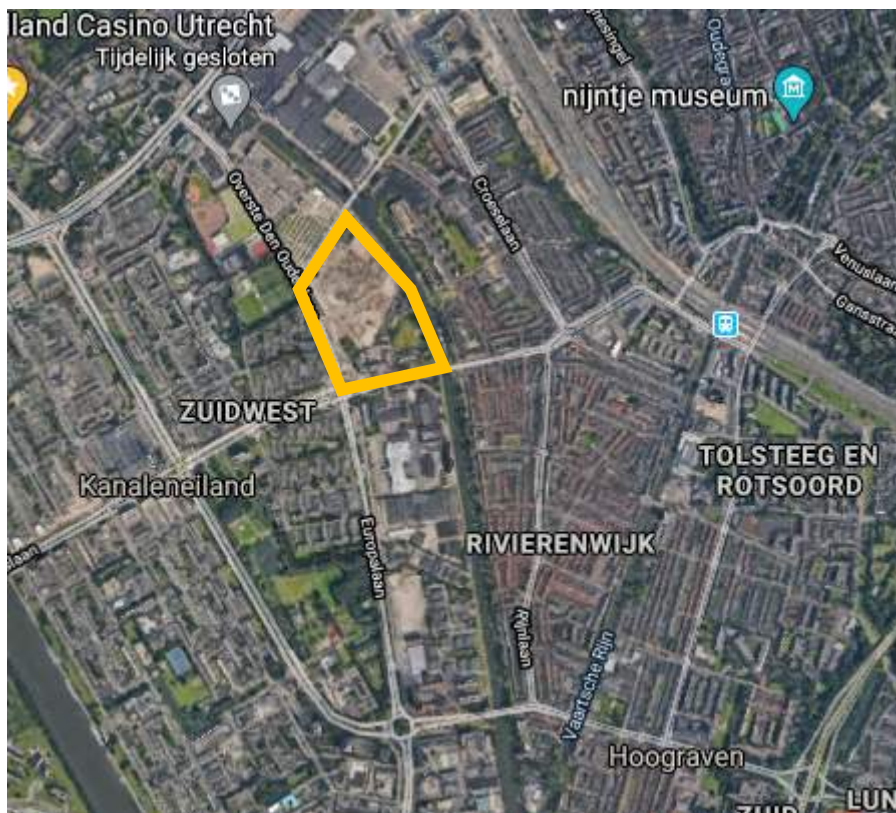
Deze ring kan gezien worden als ring 1 van het Ringpark, die rond kleine kernen ligt, zie paragraaf 3.4.

Figuur b.12 Rondje Kanaleneiland, met deelgebied 4 in het rood (SVP, OKRA, ARUP, 2018).

4. Ontwikkel stadsranden

Dit inrichtingsprincipe is niet kansrijk bij deze casus, aangezien het gebied midden in het stedelijk gebied ligt en dus niet aan de rand van de stad.

Figuur b.13 De ligging van het gebied (oranje contour); een stedelijke omgeving en geen stadsrand.

5. Bescherm en versterk bestaande scheggen

Dit inrichtingsprincipe is niet kansrijk bij deze casus, aangezien er geen sprake is van een bestaande scheg.

9. Ontwikkel natuurinclusief

Dit inrichtingsprincipe is zeer goed toegepast in het ontwerp.

Een ambitie van het ontwerp is dat elk bouwblok aantoonbaar natuurinclusief wordt gebouwd. Zo worden er nestkasten en vogelbadjes aangebracht. Er wordt beplanting toegepast die in verschillende seizoenen bloeien. De boom- en plantkeuze is zeer gevarieerd. Ook zijn groene daken toegepast zodat elk stukje onbenut oppervlak een plaats biedt voor biodiversiteit. Bijvoorbeeld voor insecten, vlinders, vleermuizen, gierzwaluw, huismus en andere vogels. Ook zijn er ambities om urban farming te laten plaatsvinden in de wijk.

Verder wordt er gebouwd met natuurlijke materialen, zoals hout, glas en natuursteen en qua kleuren wordt gedacht aan lichte aardetinten.

Bijlage 10 EXTRA BIJLAGE Casus Hoevelaar fase 1

[deze bijlage zat niet in het originele stuk, maar is voor de eindpresentatie uitgewerkt]

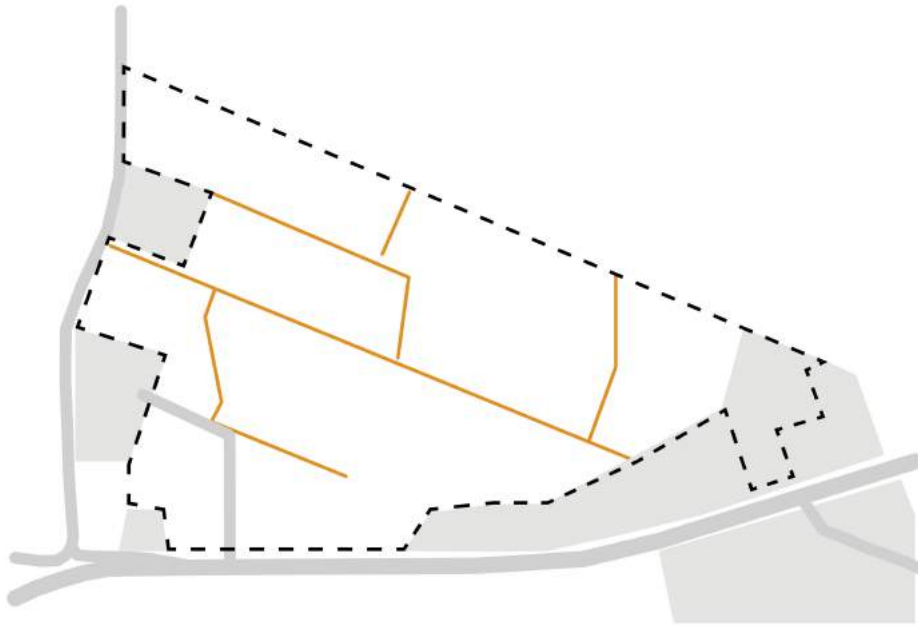
De tweede casus die is uitgewerkt volgens de parkinclusieve inrichtingsprincipes is Hoevelaar fase 1. Dit gebied ligt aan de oostzijde van Woudenberg, zie figuur b.14. Het gebied is bijna 10 hectare groot en is een onderdeel van een grotere ontwikkeling. In fase 1 komen maximaal 250 woningen. De locatie ligt in het landschap de Gelderse Vallei. Deze casus is in tegenstelling tot casus 1 een casus in landelijk gebied.

Er is geen stedenbouwkundig plan beschikbaar. Daarom is deze casus goed om te onderzoeken hoe de parkinclusieve inrichtingsprincipes ingezet kunnen worden vanaf de beginfase van een project, in tegenstelling tot casus 1.

Figuur b.14 de projectlocatie Hoevelaar fase 1.

1. Maak gebruik van de landschapsstructuur

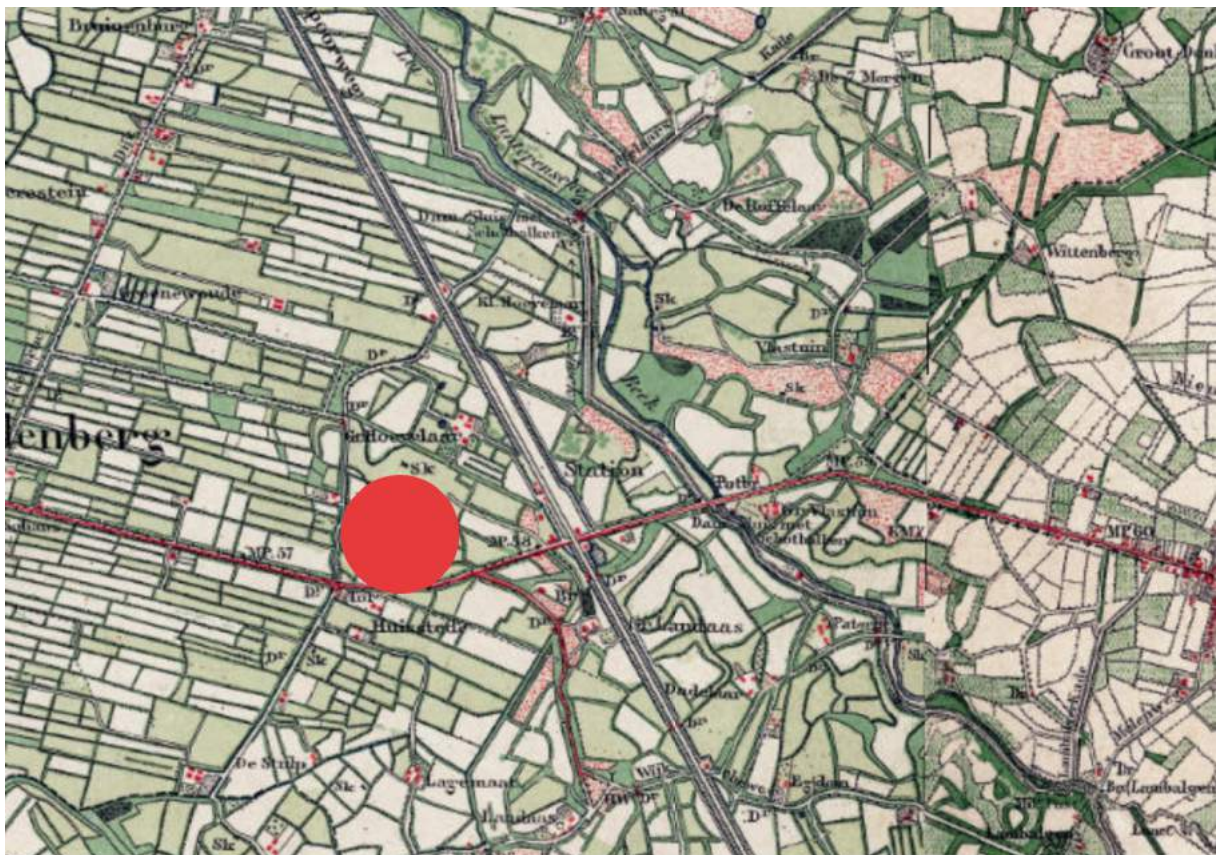

Figuur b.15 de zichtbare landschapsstructuren in het projectgebied.

Op dit moment zijn er nog kleine slootjes zichtbaar in het gebied. Na een analyse van historische kaarten is dit reliëf altijd aanwezig geweest. Bij een ontwikkeling van het gebied zou deze landschapsstructuur moeten blijven bestaan. In het ontwerp van de woonwijk zouden langs deze structuren bijvoorbeeld bomenrijen geplant kunnen worden of de kleine slootjes zouden de basis kunnen worden van het waternetwerk in de woonwijk. Voor deze uitwerking is er gekozen om van deze slootjes inderdaad bredere sloten te maken die de woonwijk waterrijk maken, en waardoor dus ook de historische landschapsstructuur zichtbaar blijft in de wijk. Het toevoegen van sloten in de woonwijk zorgt ook voor een betere klimaatbestendigheid van de woonwijk.

2. Verbind met groene corridors

Op klein schaalniveau, binnen de woonwijk, zijn veel mogelijkheden voor groene corridors. Bijvoorbeeld de oevers langs het water zouden ontwikkeld kunnen worden tot multifunctionele groene corridor, met hardloop- en fietspaden. Maar ook op groter schaalniveau kunnen groene corridors de wijk met de omgeving verbinden, zie figuur b.16.

Figuur b.16 een oude spoorlijn loopt langs de projectlocatie (de rode stip). Kaart uit 1889, toen de spoorlijn nog in gebruik was. Bron: topotijdreis.nl

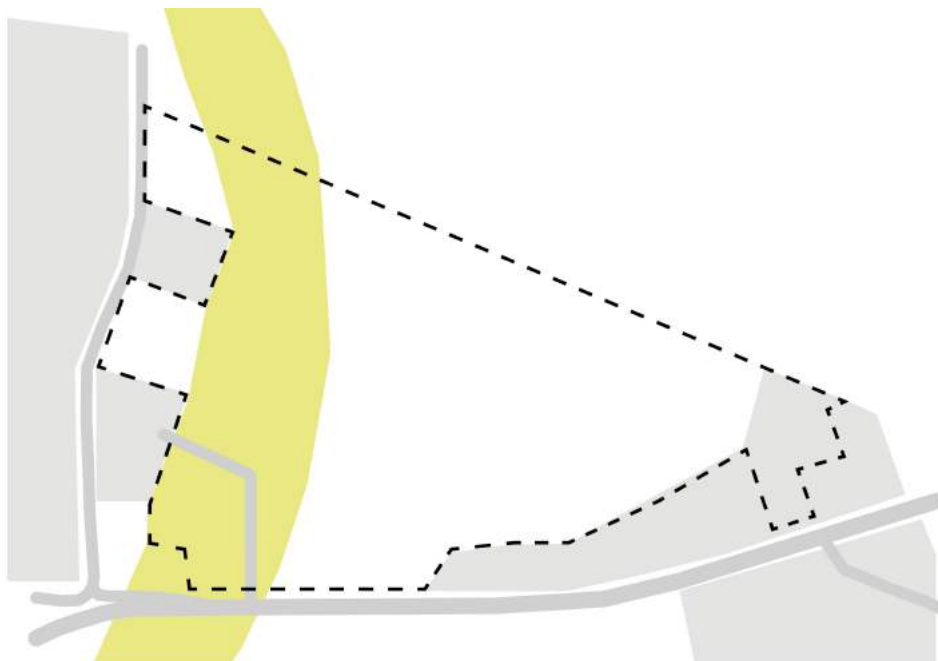
Net als bij het voorbeeldproject Atlanta Beltline, loopt langs deze projectlocatie toevallig ook een historische spoorlijn, die nu nog amper in het landschap zichtbaar is. Het is een verborgen lijnstructuur in het landschap Gelderse Vallei. Deze wordt al ontwikkeld tot recreatieve route en kan Hoevelaar fase 1 verbinden met andere groene gebieden in de omgeving. Op deze manier wordt een historische landschapsstructuur weer zichtbaar, hier is een koppeling te maken met het eerste inrichtingsprincipe.

3. Verbind met ringen

Figuur b.17 De groene landschapssringen om de kernen Amersfoort (boven) en Woudenberg (onder).

Zoals in figuur b.17 is te zien, ligt er een grote groene ring om Amersfoort heen waar de casus niet voor in de weg ligt. Verder ligt er nu nog een groene ring om Woudenberg heen, maar door de uitbereiding van het stedelijk gebied zou Woudenberg vast komen te liggen aan het industriegebied wat er in het oosten naast ligt. In het gebiedskatern Gelderse Vallei wordt voor het Mozaïek landschap, waar de casus onderdeel van uitmaakt, de ambitie gesteld dat individuele kernen behouden moeten blijven. Daarom zou het vanuit een landschapsoptiek misschien logischer zijn aan de zuid- of noordzijde van Woudenberg uit te breiden. Het parkinclusieve voorstel is dan ook dat er in ieder geval een groene corridor tussen Hoevelaar fase 1 en Woudenberg behouden blijft. Zie figuur b.18.

Figuur b.18 Parkinclusieve voorstel: een ringvormige corridor tussen de kern Woudenberg en de uitbreiding.

4. Ontwikkel stadsranden

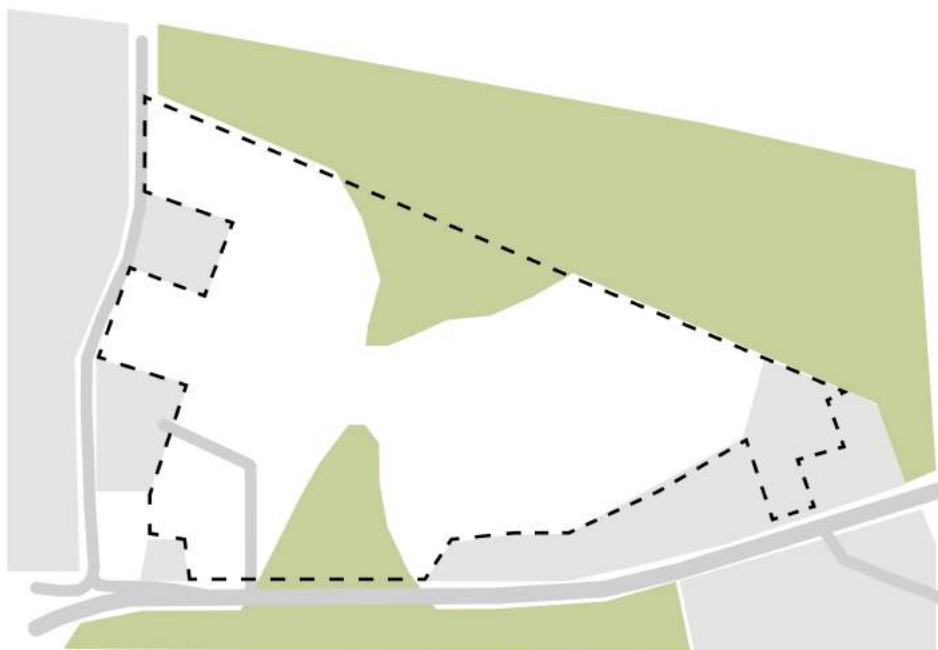
Dit inrichtingsprincipe is beter toe te passen op een groter schaalniveau, maar ook door wat ruimte te houden tussen de uitbreiding van het stedelijk gebied en het bestaand stedelijk gebied hebben de bewoners van de oostzijde van Woudenberg nog steeds het gevoel aan de rand te wonen. Deze ruimte zou gerealiseerd kunnen worden door de ringvormige corridor zoals in inrichtingsprincipe 3.

5. Bescherm en versterk bestaande scheggen

Dit inrichtingsprincipe is niet toepasbaar op deze casus, aangezien er geen bestaande scheg aanwezig is.

6. Ontwerp nieuwe scheggen

Het doel van dit inrichtingsprincipe is meer landschap in de woonwijk te laten binnendringen. Er zijn in deze fase van Hoevelaar twee mogelijkheden, zie figuur b.19.

Figuur b.19 twee opties voor scheggen, aan de noordzijde en aan de zuidzijde van de wijk.

De volgende ontwikkelingen van het hele plangebied zullen aan de noordzijde van fase 1 plaatsvinden. Daardoor zal aan de noordzijde het originele landschap verdwijnen en heeft het geen zin meer de scheg aan deze zijde te realiseren. Daarom is het voorstel op deze locatie om de scheg aan de zuidzijde te realiseren. Ook deze ligging van de scheg is niet ideaal aangezien er een weg doorheen loopt, maar hier zijn verschillende oplossingen voor te verzinnen. Het landschap kan zo wel van buiten de woonwijk naar binnen dringen.

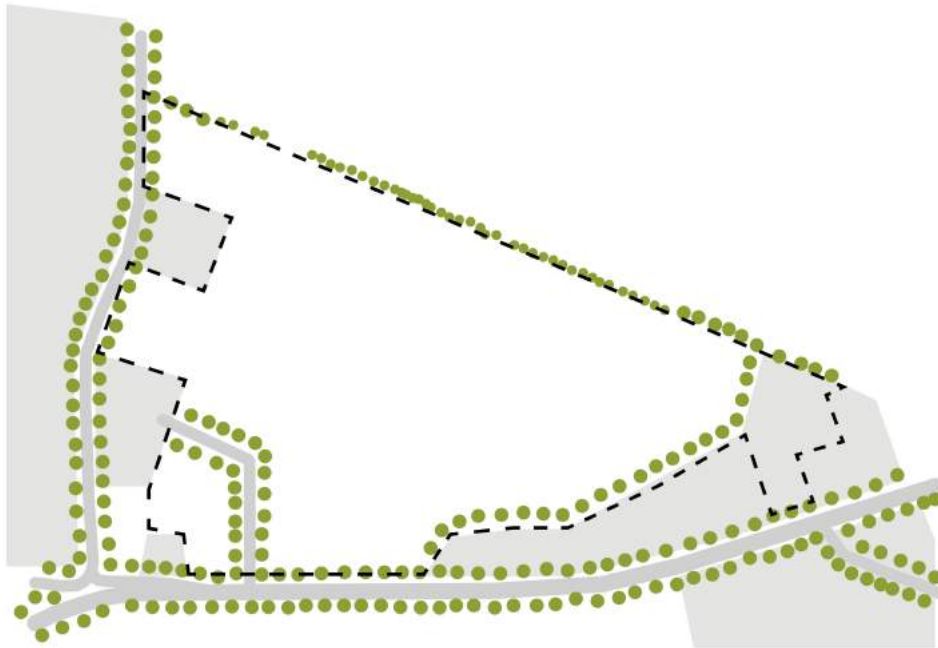
7. Behoud bestaande bomen

Figuur b.20 De aanwezige bomen in het plangebied

In het plangebied zijn diverse bomen aanwezig. Zoals in figuur b.20 is te zien, staan de meeste van deze bomen in rijen langs de bestaande landschapsstructuren. Door deze bomen te behouden, blijft dus ook het landschappelijke karakter van de locatie behouden. Langs bomen die in rijen staan kunnen sloten of wegen aangelegd worden, en bij bomen die in groepen staan (zoals in het zuiden) kunnen parkjes gerealiseerd worden. Of, zoals bij inrichtingsprincipe 6 toegelicht, zou op deze locatie de scheg kunnen komen waardoor de bomen niet verplaatst hoeven te worden.

8. Plant het landschap in de stad

Figuur b.21 De plaatsing van de nieuwe bomenrijen

Dit stukje landschap in de Gelderse Vallei kenmerkt zich door een mozaïekstructuur. De percelen waren onregelmatig van vorm en werden omringd door greppels en houtwallen. Een groen netwerk van aaneengeschaalde omsloten ruimten. Karakteristieke beplanting voor dit landschap is: bomen langs wegen, kavelgrensbeplanting en bij historisch doorgaande wegen continubepanting. Verder kunnen bij dit inrichtingsprincipe ook dezelfde plantsoorten die voorkomen in het landschap in de omgeving worden gebruikt in de nieuwe woonwijk. Op deze manier komt het karakter van het landschap extra sterk terug in de woonwijk.

9. Ontwikkel natuurinclusief

Er zijn talloze manieren om natuurinclusief te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door het 'groen tenzij'-principe, door groene daken en groene gevels in de woonwijk te introduceren en door voorzieningen voor dieren te maken zoals nestkasten, bijenhôtels en padvriendelijke oversteekplaatsen. Ook door de woonwijk natuurinclusief te beheren, bijvoorbeeld door minder vaak te maaien, wordt bijgedragen aan de biodiversiteit en de klimaatadaptatie.

Parkinclusief ontwerp Hoevelaar fase 1

Figuur b.22 parkinclusief ontwerp Hoevelaar fase 1.

In dit ontwerp zijn alle inrichtingsprincipes toegepast. Op deze parkinclusieve manier van ontwikkelen is het in dit geval nog steeds mogelijk 250 woningen te realiseren in dit gebied.

Het doel van parkinclusief ontwikkelen is betere gezondheid van de mensen, betere biodiversiteit en een betere klimaatadaptatie. De mensen die in deze woonwijk gaan wonen zullen het idee hebben meer in de natuur en het landschap te wonen. Het landschap wordt hierdoor meer ervaren en gewaardeerd, wat leidt tot draagvlak voor bescherming van het omliggende landschap.